

KONG
CHRISTIERN DEN FÖRSTES
NORSKE HISTORIE

1448—1458

AF

LUDVIG DAAE

PROFESSOR I HISTORIE VED UNIVERSITETET I CHRISTIANIA

FESTSKRIFT TIL UNIVERSITETET I KJØBENHAVN VED DETS FIREHUNDRED-AARSFEST I JUNI 1879

CHRISTIANIA
TRYKT HOS A. W. BRØGGER
1879

CHRISTIANIA UNIVERSITET

SENDER

KJÖBENHAVNS UNIVERSITET

SINE VARMESTE LYKØNSKNINGER

I ANLEDNING AF DETS 400-AARIGE VIRKSOMHED

JUNI 1879.

Indhold.

Side.

I. Tilbageblik paa Christopher af Bayerns Regjering. Hans Død. Karl Knutssøn vælges til Sveriges og Grev Christiern af Oldenburg til Danmarks Konge . . . . 1.

II. Forholdene i Norge. Et svensk og et dansk Parti. Biskop Jens. Hartvig Krummedike. Aslak Bolt. Erik Sæmundssøn. Den throndhjemske Almue. Conføderationen paa Baahus. Christiern vælges i Oslo og hyldes i Marstrand . . . . 12.

III. Karl Knutssøns uheldige Forsøg mod Gotland. Hans norske Venners Virksomhed. Han kommer omsider selv ind i Landet, vælges paa Hamar og krones i Throndhjem, men maa med uforrettet Sag trække sig tilbage fra Oslo . . . . 33.

IV. Mødet i Halmstad. Kong Karl maa frasige sig Norge. Christiern krones i Throndhjem. Forening mellem Norge og Danmark i Bergen. Christierns Hjemreise og Junker Olafs Fødsel . . . . 47.

V. Undertrykkelse af det svenske Parti i Norge. Erik Sæmundssøns Skjebne. Kong Karls Venner flygte til Sverige. Oplændingerne hylde Christiern I . . . . 71.

VI. Aabent Brud mellem de to Konger. Erik af Pommern. Svensk Indfald i Skaane 1452. Grændsekrig i Norge, i Thrøndelagen, ved Baahus og paa Hedemarken, 1452—1453. Vaabenstilstand i Stockholm den 31te Mai 1453 . . . . 77.

VII. Kong Christiern besøger Bergen i Efteraaret 1453, ledsaget af Dronning Dorothea. Hr. Olaf Nilssøn. Han afsættes som Lensmand i Bergen. Henrik Kalteisen, der var udnævnt til Erkebiskop af Paven, nedlægger sin Værdighed. Hans og Marcellus's senere Skjebne. Kongen drager til Oslo. Hartvig Krummedike og Biskop Gunnar paa Hamar. Gunnar Holk Biskop i Oslo og Ivar Vikingssøn Kantsler. Kongen vender i Begyndelsen af 1454 tilbage til Danmark . . . . 91.

Side.

VIII. Forholdet mellem Kongerne fremdeles fiendtligt. Hanseaterne. Underhandlinger mellem Karl Knutssøn og Lybek. Christierns Møde med de vendiske Stæder i Flensborg. Hr. Olaf Nilssøn paa Elfsborg Forlig mellem ham og Kongen. De vendiske Stæder faa sine norske Privilegier bekræftede . . . . 108.

IX. Optrinene i Bergen i de første Septemberdage 1455, deres Følger og Efterhistorie . . . . 117.

X. Krigsbegivenheder paa Rigsgrændsen, fornemmelig i Baahuslen, 1455—1456. Hr. Kolbjørn Gersts Nederlag. Hr. Thord Bondes Seire og Død . . . . 131.

XI. Karl Knutssøn mister Sveriges Krone. Christiern bliver Konge i alle tre Riger. Stort Rigsmøde i Skara af alle tre Rigers Raad. Det norske Raads nye Medlemmer. Junker Hans vælges til Thronfølger. Hartvig Krummedikes Fald. Geistlige Anliggender. Forhandlinger med Rostokkerne . . . . 137.

I.

Tilbageblik paa Christopher af Bayerns Regjering. Hans Død. Karl Knutssøn vælges til Sveriges og Grev Christiern af Oldenburg til Danmarks Konge.

Den Forening mellem Nordens tre Riger, der i en langt senere Tid har faaet Navn af Kalmar-Unionen, var stiftet under eiendommelige Forholde. Norden havde maattet føre en lang og udmattende Kamp med Nordtydskland, der midt under det tydske Keiserdømmes Svaghed havde vist sig som en yderst farlig Fiende formedelst sine Fyrsters og sin talrige Adels Stridbarhed og sine blomstrende Handelsrepublikers Rigdom og Foretagsomhed. Forsvaret var alene lykkets ved Margaretas Evne til at samle alle tre Rigers Kræfter imod Udlændingerne. Hun havde derefter ikke alene kunnet regjere med Styrke, men ogsaa saaledes, at Rigerne, hvis Høvdinger desuden vare sammenknyttede ved talrige Svogerskaber og andre mægtige Baand, syntes at skulle nærme sig til at blive en Helstat. Dette Forhold fortsattes og udvikledes igjennem den større Del af Efterfølgerens, Erik af Pommerns, Regjering. Danmark var det selvskrevne Hovedland. Hverken Sverige eller Norge havde længere nogen hjemlig Styrelse, og begge fandt sig paafaldende længe i, at deres Interesser aabenbart tilsidesattes, og at deres Kræfter stadig anvendtes til Fortsættelsen af Eriks

seige, men frugtesløse Krig med de holstenske Grever og disses Forbundsfæller, Hanseaterne.[1])

Omsider udbrød der Oprør, først i Sverige, derefter ogsaa i Norge. Kong Erik, hvis Historie her, som overhovedet, i de fleste Henseender er uklar indtil Gaadefuldhed, opgav omsider selv sine Riger, og det ene efter det andet af disse hyldede Søstersønnen Hertug Christopher af Bayern som Konge.

Dette nye Kongedømme var væsentligt forskjelligt fra det, som Margareta havde grundlagt og Erik forspildt. Aristokratiet, der en Menneskealder tidligere villigt havde bøiet sig for Kongemagten, var nu atter kommet til Kræfter, og de Almuebevægelser, der i alle Rigerne havde ledsaget Eriks Bortgang fra Skuepladsen, tjente trods deres forskjellige Charakter i de forskjellige Lande vistnok nærmest til at befæste Adelens og Hierarchiets Overmagt ligeoverfor Almuen og deres Selvstændighed ligeoverfor Kongen. Dette sidste fremtræder tydeligt nok paa mere end en Maade, men dog klarest derved, at medens Kong Erik havde opfyldt sine Riger med Pommeranere og andre Tydskere, hvem han hævede paa den indfødte Adels Bekostning, hører man under Christopher saagodtsom slet intet om dennes Landsmænds Indflydelse i Norden. Erik havde gjort aarlange Reiser udenfor sine Riger, men Chri-

[1]) Fra 1425 har man et Vidnesbyrd om en fælles svensk og norsk Opposition mod Erik og hans danske Raad i Anledning af den slesvigske Krig. Den preussiske Høimesters Gesandt skriver fra Kjøbenhavn til sin Herre den 3die August s. A., at han havde fundet alle tre Rigers Raad der samlet, og ytrer: „Sust weren viele und mancherley teydung zwischen den Reichen, die wurden alle hingeleget. Wir vornehmen, dass sie alle die Sweden und die von Norwegen gerne freden hetten und mer teydunge begeren wen krieges, sunder alleine die Denen die welden gerne kriegen.“ (Afskr. i Geh.-Arch. fra Kønigsbergs Archiv). Skulde dette staa i Forbindelse med den bekjendte Sag, at Kong Erik (C. Paludan-Müller, Observationes criticae de foedere &c. Hafn. 1840. p. 53) kort efter (11te Sept. 1425) lod tage et Notarial-Transsumpt af Unionsudkastet fra 1397?

stopher skal Aaret før sin Død have maattet finde sig i, at det danske Rigsraad forbød ham at besøge sine overpfalziske Arvelande.[1])

Men Reaktionen var ikke alene aristokratisk, men tillige separatistisk. Christopher blev ikke som sin Morbroder kronet som alle tre Rigers Konge ved en fælles Akt, men særskilt i hvert Rige. Heller ikke se vi under ham de under Margareta og Erik hyppige Fællesmøder af alle tre Rigsraad. De to Forsøg paa at skabe en Unionsgrundlov af 1397 og 1436 synes ganske forglemte. Sverige og Norge havde under Thronledigheden skaffet sig hver sin hjemlige Regjering og bevarede ogsaa efter Kongevalgene en ganske anden Selvstændighed, end de i lange Tider havde kjendt.

I Sverige maatte Christopher udstede en Haandfæstning, der ikke alene føleligt indskrænkede hans Magt, men endog gjorde ham næsten umyndig, saasnart han forlod Rigets Grændser. Han opholdt sig ogsaa ofte i Sverige. For Norges Vedkommende kjendes vistnok ingen Haandfæstning, han indfandt sig heller ikke her mere end den ene Gang, da han maatte lade sig krone i Oslo 1442, og mellem hans Hofsinder var kun en Nordmand.[2]) Idetmindste ved en Leilighed afgjorde han et vigtigt norsk Regjeringsanliggende paa egen Haand, nemlig dengang da han 1447 meddelte Rostockerne de mest vidtstrakte og urimelige Handelsrettigheder i Oslo og Tønsberg og derved gav Anledning til en i to Menneskealdere fortsat Strid.[3]) Men ikke destomindre var Agtel-

[1]) Lübeckische Chroniken, hg. v. F. H. Grautoff, II, S. 105. Om Christophers Arvelande se L. Haüsser, Geschichte der Rheinischen Pfalz, 2. Ausg., I, Heidelberg 1856, S. 324—325, cfr. Chroniken der Deutschen Städte, Nürnberg, I, S. 72—74, 160. III, S. 400.

[2]) Gaute Nilssøn Kane, Suhms (ældre) Saml. I. 2, S. 104.

[3]) Dipl. Norv. VII, S. 433.

sen for Norge som selvstændigt Rige aabenbart bleven en ganske anden og større, end den havde været under Erik. Norske Len og Prælaturer tilfaldt under Christopher kun Indfødte, og de faa fremmede Høvdinger vare indgiftede i norske Ætter og derved efter Tidens Opfatning at betragte som norske.

Om Tilstanden i vort Land under Christopher vides forøvrigt ikke meget. Der kjendes en Række Opløb, der kunde synes at tyde paa, at Landets Høvdingestand og dens Tjenere ikke har været meget afholdt. En af Rigsraaderne, Hr. Bengt Harniktssøn (Gyldenløve), blev dræbt i et saadant omtrent 1445,[1]) noget i Forveien havde man i Hardanger forsøgt at slaa Hartvig Krummedikes Foged ihjel,[2]) andre Uroligheder havde fundet Sted 1444 ved Skienskanten[3]) og maaske, men uvist i hvilket Aar, paa Thoten.[4]) Island havde ligeledes været i Gjæring, og Christophers Kongedømme var neppe engang almindelig erkjendt der paa Øen.[5])

Der havde været gjort et Forsøg af endel blandt Rigsraadets Medlemmer paa at sætte Grændser for Hanseaternes Anmasselser og Fordringer i Bergen,[6]) men Kjøbmændene havde dog drevet det til at faa sine gamle Privilegier bekræftede 1445. Med Karelerne, Norges og Sveriges gamle Fiender paa de nordøstlige Grændser, havde der atter været ført smaa Krige. I 1444 havde Karelerne hjemsøgt de Norske og beseiret dem, og i det følgende Aar havde Nordmændene i Forening med de Svenske gjort et Søtog til det

[1]) Dipl. Norv. I, S. 666. III, S. 569.
[2]) Nye danske Magazin, VI, S. 25.
[3]) Dipl. Norv. V, S. 522.
[4]) Gammel Beskrivelse om Hammer Bye, til Trykken befordret ved Christopher Hammer, Chra. 1774, S. 27—28.
[5]) F. Johannaei Hist. Eccl. Islandiae, Tom. II, p. 238.
[6]) Y. Nielsens Meddelelser i Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger for 1877, No. 8, S. 3—21.

hvide Hav og Dwina, udentvivl det første i sit Slags, men uden Held.[1])

Christophers Regjering blev ikke langvarig, thi han døde i sin bedste Ungdomsalder den 6te Januar 1448. Hans korte Ægteskab med Dorothea, en Datter af den brandenburgske Markgreve Hans, Alchymisten kaldet, havde været barnløst. Til at sikre den nu rent personlige Unions Bevarelse udover Kongens Levetid var der ingen Bestemmelser trufne. Ethvert af Rigerne havde saaledes retlig Adgang til at skille sin Skjebne fra de øvriges og følge egne Baner.

Der manglede ved denne Leilighed visselig ikke i noget af Rigerne paa dem, der ønskede Kongefællesskabet bevaret. Mange Familier talte Medlemmer i flere end et af Rigerne, og mangen Adelsmand eiede selv Gods i flere af dem. I Sverige kunde mangen Herremand gjøre Regning paa at raade sig selv friere og pleie sine egne Interesser bedre under en Konge, som til dagligdags boede i Danmark, end under en indenlandsk Hersker. For Dan-

[1]) Utdrag af Ryska Annaler af M. Akiander i Suomi, Tidskrift i fosterländska ämnen, Årg. 8, Helsingfors 1849, S. 147, 149—50. Der er desværre lidet Haab om nogensinde at se disse Begivenheder nærmere belyste. Professor Koskinen i Helsingfors, hvem jeg har raadspurgt angaaende dette Punkt, har dertil bemærket: „De i tidskriften Suomi 1848 efter ryska krönikor omtalade ströftågen mellan Norge och Savolotschie åren 1419, 1444 og 1445 finnes mig vetterligen ingenstädes omnämnda. Öfverhufvud har här i höga Norden dessa tider indträffat mångahanda förvecklingar, om hvilka endast tilfälligtvis några uppgifter kommit til efterverlden. Sålunda vet man, att kort före jul 1415 Ryska Karelare plundrat Oulunfalo vid Uleåelfs mynning och förstört Åboboarnes handelsfaktori derstädes. Men något annat sammanhang med de Norska händelserna äger denna icke, annat än att Karelarne på den tiden gjorde anspråk på besittningen af norra Österbotten, likasom på Ishafskusten.“ — I Forbindelse med Begivenhederne i 1444 og 1445 staar det vistnok, at Christopher af Bayern Aarsdagen før sin Død (6 Jan. 1447) sluttede et Forbund med Hærmesteren af Lifland om Forbund til Krig mod Nowgorod. Jahn, Danm. Historie o. s. v., S. 543.

mark, der baade selv ansaa sig som Hovedriget og ansaaes derfor i Udlandet, gjaldt Unionen som noget, der gjorde dette Land stor Ære, og, hvad der var endnu vigtigere, en stor Del af de to andre Rigers Indtægter blev altid, trods alle Forsøg paa at hindre det, fortæret i Danmark. I dette Rige var det derfor udentvivl de dengang raadende Klassers Ønske, at Forbindelsen maatte blive opretholdt, skjønt ganske vist helst saaledes, at man vel gjerne saa sin egen Konge valgt ogsaa i de to andre Riger, men neppe vilde tillade disse at øve nogen Indflydelse paa, hvem der skulde vælges i Danmark. Sverige og Danmark vare de to Led i Unionen, paa hvem det i denne Sag kom an. At Norge vilde komme til enten at tiltræde deres fælles Valg, ifald de bleve enige, eller i modsat Fald vilde komme til at følge det af dem, der viste sig at være stærkest, stod visselig temmelig klart allerede for hin Tids Bevidsthed.

Men der gaves i Sverige ogsaa et stort Parti, som vilde benytte Throniedigheden til at skille sig fra Danmark og at hæve en Indfødt paa Thronen. Dette Parti blev i Begyndelsen stærkest. Efter en samtidig svensk Forfatters Fortælling var der flere, ja endog mange svenske Herrer, der hver for sig tragtede efter Kronen.[1]) Har dette virkelig været Tilfældet, kom dog en eneste af dem snart til ganske at fordunkle de øvrige, nemlig Rigsmarsken Karl Knutssøn, der tidligere havde forestaaet Sveriges Styrelse, og hvem Kong Christopher ikke havde kunnet affinde med noget mindre Len end hele Finland, hvor han fra Viborg af

[1]) „Cum multi essent in regno milites divites et potentes, multi erant, qui ad coronam regni et dignitatem regiam aspirabant, suae conditionis immemores et malorum instantium inexperti.“ Ericus Olai, Historia Sveo. (Scr. Rer. Sveo. II, 1, p. 155). Ericus Olai opholdt sig ved den Tid, hvorom her er Tale, sandsynligvis som Studerende i Rostock, hvor han i Oktober 1447 var bleven immatrikuleret. (C. Annerstedt, Upsala Universitets Historia, I, S. 30).

havde styret mere som en Fyrste end som en Undersaat. Hr. Karl blev som bekjendt valgt til Konge i Stockholm den 20de Juni 1448, den 28de hyldedes han paa Mora-Eng, og Dagen efter kronedes han i Upsala. Unionspartiet, i hvis Spidse stode Familierne Oxenstjerna og Vasa, havde ikke formaaet at hindre det, men den nye Konge maatte dog paa den anden Side tilstede, at en Mand af den førstnævnte Æt, Jøns Bengtssøn, to Dage efter indviedes til Erkebiskop.

Det danske Rigsraad skal kort efter Christophers Død have henvendt sig til det svenske og det norske med Opfordring til at møde ved en fælles Herredag i Halmstad for der at vælge Konge.[1]) I ethvert Fald har denne Opfordring ikke baaret Frugt. I Danmark selv skal vel en indfødt Herremand af Gyldenstjernernes Slægt have næret ærgjerrige Forhaabninger om Kronen og om Ægteskab med Enkedronningen, men disse Planer mislykkedes som bekjendt ganske. Synderlig Vegt kan der vel heller ikke tillægges Kong Karl Knutssøns Paastand om, at et dansk Parti skal have tilbudt ham selv Danmarks Throne, ja endog tre Gange efter hinanden henvendt sig til ham i denne Anledning.[2]) Sikkert er det derimod, at det herskende Parti i Danmark tidlig vendte sine Øine til den nærmeste Nabo mod Syd. Dette var Adolf VIII, Greve af Holsten og Hertug i Slesvig, den sidste Mand af hin kraftige Stamme, der mere end en Gang vækker Forbauselse ved alt det, den har kunnet udrette med et lidet Grevskabs Kræfter. Adolf var Danmarks gamle Fiende, og det kan

[1]) Huitfeldt p. 842. Valget af Halmstad som Mødested tyder paa, at man har havt Opmærksomheden henvendt paa Bestemmelserne i det i Slutningen af Eriks Dage udarbeidede Udkast til Foreningsakt, thi ifølge denne skulde Kongevalg foregaa i Halmstad.

[2]) Høimesteren af Preussen til Markgreve Hans af Brandenburg 1ste Sept. 1448. (Afskr. fra Kønigsberg i det danske Geh.-Arch.).

se underligt nok ud, at man nu tilbød ham Rigets Krone. Men for det første var aabenbart Tanken om ad den Vei at gjenvinde Slesvig en Hovedhensigt med Tilbudet, og for det andet er det ikke usandsynligt, at der netop fra den lange Krig mellem Hertugen og Erik af Pommern har bestaaet visse gamle Forbindelser mellem det holstenske Hus og en Del af det danske Aristokrati, ja det er endog muligt, at saadanne hemmelige Forstaaelser allerede i sin Tid have bidraget sit til, at Holsten saalænge formaaede at modstaa de tre Rigers forenede Magt i Kampen om Slesvig. Adolf havde imidlertid efter en Ungdom fuld af Uro og haarde Prøvelser lært at sætte Pris paa Freden og higede ikke ud over de to Fyrstendømmer, hvis Forening han med Stolthed betragtede som sit Livs store Verk, hvortil kom, at han jo var barnløs. Hvad enten det nu er sandt, at den syv og firtiaarige Mand har undskyldt sig med sin Alder, eller ikke, modtog han i ethvert Fald ikke Tilbudet.

Men Adolf havde tre unge Søstersønner i Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst, Christian, eller som man dengang i Norden kaldte det Christiern, Moritz og Gerhard, Sønner af den i 1440 afdøde Greve i disse Lande, Diderik, der i Historien kaldes den Lykkelige, skjønt hans Liv gik hen i Feider og han havde endt det som en banlyst Mand.[1]) Om det nu er sandt, at Adolf kun i Almindelighed skal have foreslaaet at vælge en af disse tre Brødre til Konge i Danmark og til Kong Christophers Enkes Gemal, saaledes som det er blevet fortalt,[2]) eller om han strax bestemt har

[1]) G. A. Halem, Geschichte des Herzogthums Oldenburg, I, Oldenb. 1794, S. 319 fgg. Oldenburgs Fortid hører til de mindst bearbeidede Felter af Tydsklands Provindsialhistorie.

[2]) Cfr. Gram i Meursii Hist. Daniae col. 623 (efter Joh. Svaning). Svanings af Gram meddelte Fortælling forekommer mig paatagelig at være en Oversættelse af det lille historiske Skrift fra Frederik I's Tid, der er udgivet i Danske Maga-

anbefalet den ældste, Christiern, der var opdragen hos ham, og hvem han havde ønsket at efterlade sine Fyrstendømmer, ja allerede ladet hylde som Efterfølger i Slesvig, maa staa derhen. Det sidste synes vel rimeligst, naar man betænker det særdeles venskabelige og fortrolige Forhold, som bestod mellem Christiern og hans Morbroder lige til den sidstes Død. Adskillige Hensyn maatte ogsaa i Danmark tale for Christiern. Man kunde haabe paa, at Gjenforeningen af Kongeriget og Hertugdømmet med Tiden kunde opnaaes gjennem ham. Vistnok skal Hertug Adolf, saasnart det blev Alvor med Christierns Antagelse til Danmarks Konge, have truffet Forholdsregler til at hindre en fremtidig Forening mellem Danmark og Slesvig, men selv om Christierns siden omstridte Revers[1]) nogensinde er bleven fuldgyldig udstedt, tog man det dog i hin Tid ikke altfor nøie med at agte Dokumenter og at opfylde Løfter. Sagen kunde derfor nok alligevel tænkes ordnet efter Ønske i sin Tid. Grev Christiern var derhos en ugift ung Mand, der kunde ægte Enkedronningen. Hensynet til denne har nemlig aabenbart spillet en ikke ringe Rolle, thi vedblev hun at være Enke, eller giftedes hun ud af Landet, havde hun Krav paa et betydeligt Livgeding. Man ser ogsaa, at de Danske i Thronledig-

zin, 3. R., III, S. 3—26; det her vedkommende Sted findes sammesteds S. 4. Man har som bekjendt tillagt Wolfgang von Uttenhof Forfatterskabet til denne mærkelige Afhandling, saaledes H. F. Rørdam, Historieskrivningen og Historieskriverne i Danmark og Norge siden Reformationen, Kbhvn. 1867, S. 21, 67, og A. Heise i Dansk historisk Tidsskrift, 4. R., IV, S. 205. Under den Disputationsak, ved hvilken Rørdam forsvarede sit nysnævnte Skrift for Doktorgraden (4de Juli 1867), har jeg dog hørt Allen ved Oppositionen bestemt hævde, at Stykkets Forfatter maatte være en anden end Uttenhof. Han grundede sin Paastand derpaa, at Forf. paa flere Punkter, navnlig med Hensyn til Begivenhederne i 1523, lagde en Uvidenhed for Dagen, der ikke kunde findes hos Frederiks Kantsler og aldeles ikke lod sig forklare som Hukommelsesfeil.

[1]) Werlauff, om Constitutio Waldemari, Antislesvigholstenske Fragmenter, H. 7, S. 1—16.

heden iagttog stor Forsigtighed ligeoverfor Dorothea, der vistnok var en Dame saavel af Ærgjerrighed som Herskelyst. En nordtydsk Krønike beretter nemlig, at man ligefrem hindrede hende fra at raade over noget Slot i det hele Rige, og at Hr. Olaf Axelssøn gjorde sig til hendes Værge.[1]) Der har ogsaa virkelig været paatænkt et Giftermaal mellem Dorothea og en fremmed Fyrste, Kong Kasimir af Polen.[2]) Endvidere var Christiern en Mand af et stateligt, vindende Ydre, maaske allerede da bekjendt for personlig Kjækhed, og han var opdragen dels hos sin statskloge Morbroder, i hvem han kunde paaregne og virkelig ogsaa fik en Støtte og Veileder, dels ved Keiser Frederik III's Hof.[3]) Endelig nedstammede han gjennem sin holstenske Moder fra det gamle

[1]) „Alse Koning Christoffer gestoruen was, dar wolden se de Koniginne up neen schlott nicht laten in deme gantzen ricke, men her Oleff Axel de nahm se tho sick vnd schickede ehr gemacke. He reeth wol mit 300 perden in deme lande, wente he was marschalck." Joh. Berckmanns Stralsundische Chronik, hg. v. G. Ch. F. Mohnike und E. H. Zober, Stralsund 1833, S. 188—189.

[2]) Paa at bringe dette Parti istand arbeidede Høimesteren af Preussen. Se Brev fra denne til Dorotheas Fader, Markgreve Hans, Marienburg Paaskeaften (12te April) 1449. (Afskr. fra Kønigsberg i Geh.-Arch). Mærkeligt, at en saadan Plan endnu var igjære efter Christierns Kongevalg og paa en Tid, da denne allerede maa have været trolovet med Dorothea. At dette skede samtidig med Kongevalget, siges i en hidtil utrykt samtidig Krønike, forfattet af Carsten v. d. Gheren, en Geistlig i Lybeks Tjeneste, der bl. A. i længere Tid var Secretair for de tydske Kjøbmænd i Bergen og synes at have været en anseet Mand. Han siger: „In deme jare 1448 Petri et Pauli dagke (sic!) wart to enem koninghe van Denemarken gekaren Juncker Kersten, Greve to Oldenborg unde Delmenhorst, unde Dorothea de Koninghinne wart vor truwet." (Om denne Krønike, paa hvis hidtil uænsede Tilværelse jeg blev opmærksom ved et Besøg i Lybek 1875, har jeg meddelt nogle Oplysninger i Norsk historisk Tidsskrift, IV, S. 103 fgg. Det havde været mit Ønske helt at aftrykke min Afskrift af samme som Bilag til dette Skrift, men da mit Andragende om at erholde Originalen udlaant fra Bibliotheket i Lybek ikke for Tiden kunde opfyldes, har dette ikke nu kunnet ske).

[3]) Dette andenstedsfra neppe bekjendte Træk fortælles hos Halem l. c.

danske Kongehus og kunde herved synes at faa ogsaa en vis Fødselens Adkomst eller Anbefaling til Danmarks Throne.

Det berettes i et Skrift fra det følgende Aarhundredes anden Halvdel, at de Danske, saasnart Adolf havde anbefalet sin Søstersøn, atter indbød de Svenske og Norske til et fælles Valgmøde, dennegang i Lund, hvilket skulde holdes ved Mikkelsdagstid.[1]) Er dette rigtigt, hvilket den bestemte Angivelse af Terminen maaske kan gjøre sandsynligt, bortfaldt dog i ethvert Fald det Hele ved Efterretningen om Svenskernes i Juni foretagne Kongevalg. Raadet valgte da Christiern til Danmarks Konge i Haderslev den 1ste September 1448. Nogen Haandfæstning udstedtes ikke, men Greven vedtog dog de sædvanlige Indskrænkninger i Kongemagten, og hans Morbroder og dennes Raader garanterede hans Opfyldelse af de fastsatte Betingelser. Allerede inden Maanedens Udgang var Christiern hyldet paa Viborgs Thing.

Det var ogsaa paa Tide for de Danske at skaffe sig et Hoved, ifald de vilde bevare den første Plads blandt Nordens Riger. Den nye svenske Konge havde allerede, hvad vi her kun skulle nævne, udstrakt sin Haand efter Gotland, óg han kunde snart ogsaa vende sig mod Skaane. Men det gjaldt ogsaa, hvilket af de to Riger skulde være saa heldigt at drage Norge over til sig.

[1]) Jac. Ulfeldii Hist. Dan. ap. Westphalen, Monumenta &c. III, p. 490.

II.

Forholdene i Norge. Et svensk og et dansk Parti. Biskop Jens. Hartvig Krummedike. Aslak Bolt. Erik Sæmundssøn. Den throndhjemske Almue. Conføderationen paa Baahus. Christiern vælges i Oslo og hyldes i Marstrand.

Nordmændene havde hidtil kun været afventende Tilskuere til Begivenhederne i Broderlandene. Man kjender i hele 1448 ikke nogen anden Virksomhed af Rigsraadet end den, der kan sluttes deraf, at den forrige Drost, Hr. Sigurd Jonssøn, i Løbet af Sommeren fremtræder som Rigsforstander, dog neppe over det hele Land, men snarest kun søndenfjelds.[1])

Under Urolighederne i Erik af Pommerns Dage skal den ulykkelige Amund Sigurdssøn have optraadt som Thronprætendent og derefter have bødet paa Baalet for sin Dristighed.[2]) Vi kjende ikke, hvorpaa denne Almuehøvding har grundet sine Fordringer, men om Hr. Sigurd Jonssøn er det en bekjendt Sag, at han, om end kun Søn af en indflyttet svensk Adelsmand, tillige var en Dattersøns Dattersøn af Kong Haakon V. I ham havde saaledes Norge en

[1]) Kantsleren udsteder 26de Juni 1448 et Landsvistbrev paa Hr. Sigurds og hele Rigsraadets Vegne (Dipl. Norv. I, S. 587), men selv kalder han sig i August s. A. kun „Rigets Forstander søndenfjelds". Ibid. V, S. 543.

[2]) v. d. Gherens utrykte Krønike (Norsk hist. Tidsskr. IV, S. 105).

Herremand, som med Hensyn til fornem Byrd langt overgik Svenskernes Karl Knutssøn og vistnok overhoved hele Samtidens nordiske Aristokrati. Han var derhos en meget rig Mand og havde paa sin Haand forenet flere af de anseeligste norske Høvdingeætters, blandt dem Gidskeættens, store Eiendomme, hvortil kom, at han havde ægtet den rige Philippa, Datter af Greve Hans af Eberstein og Nougarden, den fornemste af alle de Pommeranere, der vare komne til Norden med Erik af Pommern, ja, som det heder, endog denne Konges Frænde.[1]) Men Hr. Sigurd gjorde intetsomhelst Krav paa Thronen, og neppe har heller noget Parti for Alvor tænkt paa ham til Konge. Den eneste Antydning til noget saadant fremkommer i en af „Almuens" Erklæringer, der senere skal omtales, og hvorpaa ikke stor Vegt kan lægges, uden forsaavidt som den beviser, at Hr. Sigurds Nedstammen fra det gamle Kongehus var almindelig paaagtet af Samtiden.

Inden de herskende Samfundsklasser i Norge, Adelen og Geistligheden, var der derimod et dansk og et svensk Parti. Begge Nabolande havde nemlig allerede i lange Tider øvet en stærk Indflydelse paa det norske Samfund, og det er ikke let at afgjøre, fra hvilken Kant Indflydelsen havde været mægtigst. Sandsynligst bliver det dog maaske, at den svenske Paavirkning endnu ved denne Tid var den kjendeligste.

Berøringerne med Sverige havde havt den længste Væxt og havde begyndt allerede under den gamle Forening i Magnus Eriks-

[1]) I Vadstena-Abbedissen Anne Fikkesdatter Bylous Skrift „Chronicon Genealogicum" heder det (p. 6), at Grev Hans var „Hertugens Søn af Lättog", og (p. 8), at han var beslægtet med Erik. Han druknede 1446, da han i Kong Christophers Selskab drog fra Gotland efter det frugtesløse Møde med Erik af Pommern. Lübeckische Chroniken, hg. v. H. G. Grautoff, II, S. 102. Anne Fikkesdatter giver en udførlig Beretning om hans Død, hvori adskillige paatagelige Feil.

søns Dage. Under hans Søn Haakon var Hoffet vedblevet, trods den politiske Adskillelse, at være svensk, hvilket nødvendigvis ogsaa havde paatrykt Aristokratiets Kultur et svensk Præg. En Tidlang havde flere svenske Grændseprovindser været forenede med Norge og deres Høvdinger havt Plads i Norges Rigsraad. To svenske Prælater havde i det fjortende Aarhundrede været norske Kantslere, og den ene af dem, Vinalde, endog drevet det til at blive Erkebiskop i Throndhjem. Senere var ogsaa den svenske Birgittinerorden forplantet til vort Land. Ægteskabsforbindelser i talrig Mængde havde sammenknyttet de høieste Familier i begge Lande med hverandre. Jon Hafthorssøn og Øgmund Finnssøn havde begge ægtet svenske Kvinder, en af den førstnævntes Sønner havde bosat sig i Sverige, Hr. Sigurd Hafthorssøns Datter var med Svensken Jon Marteinssøn bleven Moder til den nysnævnte Drost Sigurd Jonssøn, den rige Rømeræt havde efterladt sine Eiendomme til en indgiftet svensk Familie, de saakaldte „yngre Rømere“, i Losneætten var en Svenske bleven indgiftet, i Darreætten ligesaa, i Bolteætten endog hele tre, to Molteker og en af Ætten med de tre Roser i Vaabenet. Alle disse Exempler ere udelukkende hentede fra de allerfornemste Kredse, men ved Siden deraf har der været mange lignende i de mindre fremtrædende Væbnerætter. Endelig vare i Erik af Pommerns Tid ogsaa flere svenske eller tydsk-svenske Adelsmænd for længere Tid eller endog for stedse komne ind i Landet som Rigsraader og Lensherrer, som f. Ex. Jon Ummereise og Hr. Svarte Jøns, der i mange Aar indehavde Akershus Len. Naar man hertil erindrer de to Halvørigers umiddelbare Naboskab og de store Overensstemmelser, der baade i Landenes Beskaffenhed og i Befolkningens Sprog og Herkomst finder Sted mellem Sverige og det østlige Norge, vil det ikke forundre, at der gjennem hele Unionstiden tydelig kan iagt-

tages mange svenske Sympathier i vort Land. Allerede i 1441 sluttedes der et særligt Forbund mellem de to Riger, en Stræben efter Forening eller Tilnærmelse finder ogsaa Sted i 1449, i 1481, i 1501—1502 og i de nærmest følgende Aar, ja en Gjenklang af disse Stemninger kan spores endnu under Syvaarskrigen.

Den danske Indflydelse var yngre og dertil endnu kun sjeldnere rodfæstet ved Familieforbindelser, saaledes som den svenske. Det er egentlig først i det sextende Aarhundrede, at man finder norske Arvedøtre i større Antal indgaa danske Giftermaal. Klagerne over Danskes Ansættelse i norske Len indeholde derhos udentvivl for den ældre Unionstids Vedkommende betydelige Overdrivelser, og under Christopher af Bayern havde neppe nye Danske fundet Indgang ad den Vei. Norske Bispestole og Prælaturer vare derimod hyppig komne i danske Geistliges Besiddelse under Margareta og Erik af Pommern.

Det danske Parti havde imidlertid den Fordel over det svenske, at det havde virksommere og dygtigere Ledere. Den ene af disse var Jens, Biskop af Oslo. Hans Familieforhold kjendes ikke, men efter Vaabenet har han været af den danske Familie Blik. Han var aabenbart en gammel Mand. Ikke alene havde han været Biskop i henved tredive Aar, men han maa allerede ved sin Ansættelse som saadan have været en ikke ganske ung Mand, da Kong Erik omtaler ham som en af dem, der bedst havde vidst Besked om Dronning Margaretas Eiendele og Klenodier.[1]) Han har altsaa tjent denne Dronning og gjort sin Lykke ad denne Vei. Som Oslos Biskop og tillige Norges Kantsler havde han i mange Aar opholdt sig udenfor Riget i Eriks Tjeneste. Med sin Metropolitan, Aslak Bolt, levede han paa en alt andet end venskabelig Fod, og i sit Stift var han saa lidet

[1]) Danske Magazin, 3. R., I, S. 233.

afholdt, at der i sin Tid var Tale om af den Grund at søge ham forflyttet til en dansk Bispestol.[1]) Efter at Kong Erik var bleven umulig, var Biskop Jens det første Medlem af Norges Rigsraad, der vendte sig til den i hans Fædreland valgte Christopher af Bayern.

En anden Mand, der bestemt greb dansk Parti, var Ridderen Hr. Hartvig Krummedike, i denne Tid maaske Norges interessanteste politiske Personlighed. Han tilhørte en Familie, der i sin Tid hørte til Holstens fornemste og blandt andet har skjænket Lybeks Stift en Biskop, men af hvilken i Unionstiden en Gren blev hjemme i Danmark og Norge, en anden i Sverige. Hr. Hartvigs Fader Erik havde oprindelig været en høit betroet Mand i Slægtens Hjemland, men var under Erik af Pommerns slesvigske Krig gaaet over til Kongen og havde spillet en betydelig Rolle i Danmark. Sønnen droges til Norge ved sin Forbindelse med Katharina Buk, en Datter af Pommeraneren Marqvard Buk, der selv i sin Tid havde faaet Brunla Gaard ved det nuværende Frederiksværn ved Giftermaal i den Galleske Æt,[2]) hvilken Gaard nu blev Hartvig Krummedike tildel. Under Kong Christopher, ved hvis Kroning i Oslo han vistnok er bleven Ridder, var Hartvig allerede et fremtrædende Medlem af Norges Rigsraad. Hans

[1]) Dipl. Norv. VII, S. 406—407. Cfr. med Hensyn til dette Brevs Tid mine Bemærkninger i Norsk hist. Tidsskrift IV, S. 90.

[2]) Om Familien Buk, der hørte hjemme i Greifswald (Gesterdings Beiträge zu Gesch. Greifswalds, S. 129), se mine Oplysninger i Norsk historisk Tidsskrift, IV, S. 87. Det kan tilføies, at Marqvard Buk 1407 forekommer i Ringsted som Vidne (Dipl. Langeb.), samt at en Frænde, Hans Buk, paa lignende Maade forekommer 1409 i Lødøse (ibid). Hartvigs Giftermaal har fundet Sted i Tiden 1440—1443, thi i førstnævnte Aar kaldes Katharina endnu Jomfru, men i sidstnævnte Frue. (Dipl. Norv. VIII, S. 325 og 335). Bekjendtskabet med Bukkerne tør hidrøre derfra, at denne Familie havde Besiddelser ei alene i Norge, men ogsaa i Slesvig (Dipl. Christ. Primi p. 41).

første Forlening var Lister, hvor han har forstaaet at omgaaes med Bønderne til deres Tilfredshed, paa samme Tid som han utvivlsomt ikke har glemt sin egen Fordel, noget, der vidner om stor Kløgt, allerhelst paa Agdesiden, hvor Almuen altid har været baade fattig og i særegen Grad uvillig og gjenstridig, naar det gjaldt Ydelser og Opofrelser. I 1443 ansøgte nemlig Bønderne Kongen om at faa den da fratraadte Hartvig tilbage, da han havde været hos dem som en Dandemand og forsvaret dem mod de Fiender, der angreb dem tilsøs.[1]) Nogle Aar senere havde Hartvig (1445) afløst Sigurd Jonssøn som Befalingsmand paa Akershus,[2]) hvilket han beholdt i en lang Aarrække. Dertil havde han ogsaa mindre Len, f. Ex. Hardanger. Ved idelige Gaardkjøb forøgede han sine tilgiftede Besiddelser og blev snart en af Norges rigeste Jordegodseiere.[3]) Med den nysnævnte Biskop Jens havde Hartvig Krummedike hidtil ikke levet i det bedste Forhold. Der havde 1447 været en heftig Tvist imellem dem angaaende en af Biskoppen forlangt Hovedtiende af hans og hans Hustrus Løsøre,[4])

[1]) Dipl. Norv. V, S. 518. Disse Fiender tilsøs have sandsynligvis været Hollænderne, der i 1440 hjemsøgte Norges Kyster for, som det hed, at hjelpe Erik af Pommern. (Dipl. Norv. V, S. 504. Wagenaar, Vaderlandische Historie der vereenigde Nederlanden, IV, S. 539 fgg., samt L. Daae i Norsk historisk Tidsskrift, IV, S. 100).

[2]) Dipl. Norv. II, S. 574.

[3]) En Fortegnelse over en Del af hans Gods i Norge findes i Saml. til d. N. F. Sp. og Hist. VI, S. 134—144.

[4]) Dipl. Norv. VI, S. 530. Om Hovedtienden, en Sag, der forøvrigt frembyder adskilligt dunkelt, se Fr. Brandt, Den norske Tingsret, 2. Udg., S. 142 fgg., samme Forf.s Forelæsninger over Retshistorie (Særtryk, S. 31—32) og L. M. B. Aubert i Norsk Retstidende for 1875, S. 525—528 og 573—574, samt K. Maurer, Ueber den Hauptzehnt einiger germanischer Rechte, München 1874, 4to. Nu forekommer denne, engang vistnok almindelige, Ydelse kun i Øvre Thelemarken, maaske ogsaa i Rollag i Numedalen. Efter Prof. Brandts Mening hænger den sammen med det saakaldte „Pusefæ".

og dertil var ogsaa kommet anden Uenighed.[1]) I 1448 var der imidlertid indtraadt en Forsoning, rimeligvis netop fordi de politiske Forhold maatte bringe de to dansksindede Mænd til at nærme sig hinanden.[2])

Hvilke andre Medlemmer af Raadet lige fra første Færd af have været paa det danske Parti, er ikke let at vide, men Hr. Sigurd Jonssøn var udentvivl en iblandt dem. Han var selv en svensk Mands Søn, men havde ikke svenske Sympathier. Sandsynligvis har han ikke yndet Karl Knutssøns Person. Han og hans Frue have udentvivl anseet sig for langt fornemmere end den svenske Adelsmand og ikke skjøttet om at blive hans Undersaatter. Baade Sigurd og Philippa havde derhos staaet i nært Forhold til Erik af Pommern, Karls bitre Uven.

Paa Throndhjems Erkebispestol sad Oldingen Aslak Harniktssøn Bolt, der allerede for mere end firti Aar siden var bleven valgt til Oslos Bispestol, derpaa, som det synes mod sit Ønske, havde ombyttet denne med Bergens[3]) og endelig ved pavelig Provision var bleven gjort til Erkebisp. Hvor i Landet han har hørt hjemme, er ubekjendt, og om hans Ungdom vides kun, at han, uvist i hvilken Egenskab, har været i Erik af Pommerns Tjeneste.[4]) Aslak Bolt hører til

[1]) En vis Jon Olafssøn, gift med en Frænke af Biskoppen, var 1447 efter et Brud med denne flygtet til Hr. Hartvig, som ogsaa antog sig ham, men var derefter bleven dræbt af Bispens Svende, hvorpaa Hartvig tog Arvingerne i sin Beskyttelse. Dipl. Norv. VI, S. 552 og 558.

[2]) Dipl. Norv. VI, S. 534 og 558.

[3]) Isl. Annaler, S. 382. Bjørgynjar Kálfskinn, S. 6.

[4]) I den bekjendte smukke latinske Bibel, som 1710 blev opdaget i Throndhjems Domkirke, er det nemlig antegnet, at Aslak havde kjøbt nogle Bøger „eo tempore, quo ipse archiepiscopus servivit Erico, illustri regi Norvegie“. (J. Rosted, Beskrivelse over den paa Pergament skrevne Bibel, som forvares i det Deichmanske Bibliothek, Chra. 1786, S. 11). Dipl. Norv. X, S. 133. At Aslaks Moder har skjænket ham en Gaard i Stjørdalen (Aslak Bolts Jordebog, Chra. 1852, S. 34), kunde kanske tyde paa en nordenfjeldsk Hjemstavn.

de ikke faa Personligheder i Norges Historie, hvem Landsmænd efter 1814 have forsøgt at omskabe i sit eget Billede og gjøre til Bærere af Ideer, som de neppe selv have kjendt eller anet. Han havde i den meget lange Tid, i hvilken han havde været Medlem af Raadet, hidtil hverken spillet nogen fremtrædende politisk Rolle, eller, saavidt man kan se, indtaget noget udpræget Partistandpunkt. Han havde med det øvrige Raad bestræbt sig for at bilægge Urolighederne i 1437 og omtrent ved samme Tid paa Grund af sin Stilling været med at udarbeide et Udkast til en Unionsakt. I de derpaa følgende Aar 1439—1442, da Norge ganske var overladt til sig selv, mærker man intet til ham i Rigets Anliggender. Under Kong Christopher var han 1444 tilstede ved et Raadsmøde i Bergen, et af de yderst faa, fra hvilke der ikke alene er bevaret Beslutninger, men ogsaa et Glimt af de forudgaaende Forhandlinger. Erkebispen udtalte sig her paa en Maade, som endog har paadraget ham en, dog vistnok ugrundet, Mistanke om Bestikkelighed. Medens nemlig Hr. Nikolas Kane havde stemt for, at der burde anlægges et stærkt Slot i Bergen for at holde Fremmede i Ave, udtalte Aslak Bolt, „at det var godt, at Tydskerne bleve vintersiddende i Bergen, thi da skulde man ikke befrygte nogen Feide eller Krig“.[1]) Af Charakter var Aslak en hidsig Mand, og vi skulle se ham endnu paa Gravens Rand aflægge Beviser herpaa. Som Erkebiskop havde

[1]) Norske Magasin, I, S. 539. L. Holberg, Bergens Beskrivelse, Kbh. 1737, S. 221, („Aslak Bolt, hvis Hænder man uden Tvivl havde forgyldet“), og efter ham G. Sartorius, Gesch. d. Hans. Bundes, II, S. 340. Aslaks Standpunkt kan lettest forklares ved hans Erindringer fra Aarene 1428 og 1429, da Bergen hjemsøgtes af Vitaliebrødrene i en Tid, da Hanseaterne havde forladt Staden. I det første Aar havde ogsaa Aslak selv flygtet fra Byen (Lüb. Chron. hg. v. Grautoff, II, S. 52). Det kan ogsaa erindres, at Throndhjems Erkebiskop, hvad man navnlig kan se af Olaf Engebretssøns Regnskaber, havde store Indtægter af Fiskehandelen og derved kom i megen Forbindelse med Kjøbmændene. Den Mand, der tilsidst blev Aslaks Efterfølger, Olaf Throndssøn, kaldes mærkelig nok ogsaa i v. Gherens utrykte Krønike „des copmans vrunt“.

han navnlig i 1435 været meget ivrig for at gjenoprette den svækkede Metropolitanmyndighed over den norske Kirkeprovinds's øvrige Biskopper. Hans Forsøg i denne Retning vare imidlertid neppe lovmedholdige, og i ethvert Tilfælde viste de sig afmægtige.[1]) Bestemte Vidnesbyrd om, at Aslak Bolt har næret Uvilje mod Danmark og Danske overhovedet, kunne vel ikke anføres, men visse Omstændigheder gjøre det dog sandsynligt, at saa har været Tilfældet, f. Ex. hans Fiendskab mod Biskop Jens af Oslo og en anden danskfødt Bisp paa Kong Eriks Tid, Peter af Hamar. Det laa da nær for ham at vende sine Sympathier til Sverige. I denne Henseende tør han være paavirket af en Svoger, Hr. Johan Molteke, udentvivl en svensk Ridder af tydsk Herkomst, der var gift med hans Søster Elsebe og senere, idetmindste i 1444, optraadte som norsk Rigsraad,[2]) thi som vi siden skulle høre, viste denne sig som Karl Knutssøns ivrige Tilhænger. Derimod er der ingen Hjemmel for den Paastand, at Aslak skal have været en Frænde af Kong Karl Knutssøns Dronning og af den Grund staaet ham personlig nær.[3])

[1]) C. Paludan-Müller: Nogle Bemærkninger ved R. Keysers „Den norske Kirkes Historie" i Dansk historisk Tidsskrift, 3. R, I, S. 297 fgg.

[2]) Dipl. Norv. VIII, S. 349. Aslaks Søster og da vel ogsaa Svogeren have maaske en Tid havt sit Hjem i Danmark, dersom Fru Elsebe er den „Elsebe Hartvigsdatter", der nævnes (ved 1429) i Pontopp. Ann. II, p. 551, cfr. J. Paludan, Beskrivelse over Møen, I, S. 265.

[3]) Denne Paastand, siden gjentagen af Flere, nedstammer fra en løs Ytring af Udg. af Scr. Rer. Svec. II, p. 158, der gjør opmærksom paa, at Karl Knutssøns anden Dronning skal have været en Datter af en „norsk" Adelsmand Karl Ormssøn, men aldeles ikke paaviser noget Frændskab mellem denne og Aslak. Har samme Karl Ormssøn (Gumsehufvud) til Store Bjurum i Vestergøtland virkelig været af „norsk Herkomst", hvilket Styffe (Bidrag till Skandin. Historia, III, CCXLII) anser „troligt", har han dog i ethvert Fald ingen Rolle spillet i Norge. I Rimkrøniken (Hadorphs Udg., S. 249) heder det, at Karl Knutssøns Datter med hans første Hustru var ved Moderens Død „i Norge", men dette er kun en feilagtig Læsemaade for „ei mere" (utan på sit fjerde år), se Klemmings Udg, II, S. 104.

Den Mand, der med størst Iver synes at have virket for Kong Karl i Norge, og som derfor maaske kan betragtes som det svenske Partis egentlige Hovedmand, var dog Ridderen Hr. Erik Sæmundssøn, en Mand, om hvem man kunde ønske at kjende noget mere end de sparsomme Træk, der tilfældigvis ere bevarede. Han forekommer allerede som Rigsraad under Amund Sigurdssøns Opstand 1437,[1]) og hans Hjemstavn har sandsynligvis været i Kville i Baahuslen, da hans Frue Astrid i sin Tid skjænkede Gods for hans Sjel til Kville Kirke.[2]) Maaske har han været en Søn af Sæmund Thyrgilssøn, der i Begyndelsen af Aarhundredet var Lagmand i Viken,[3]) og dersom Vaabenet, saaledes som der berettes, har været Skankernes,[4]) tør han have været en Frænde af Hr. Olaf Nilssøn. I den senere Tid havde Hr. Erik været forlenet med Tønsberghus og Vestfold.[5])

I Begyndelsen sees den nysnævnte Hr. Olaf Nilssøn selv, for hvis Levnetsomstændigheder senere skal gjøres nærmere Rede, med sin trofaste og uadskillelige Ledsager, Broderen Peder, lige-

[1]) Dipl. Norv. II, S. 545.

[2]) Den røde Bog, udg. af H. J. Huitfeldt, S. 383. Maaske har Gaarden Jored, som hans Efterkommere paa Kvindesiden senere paastode Ret til, været hans Sædegaard.

[3]) Dipl. Norv. I, S. 448.

[4]) Saml. t. d. N. F. Sp. o. Hist. III, S. 520. I Chr.a Vidensk.-Selsk. Forhdl. for 1877, No. 8, S. 21 fgg. har Y. Nielsen aftrykt et Dokument, hvori der under Opregningen af nogle norske Rigsraader staar „err Erik Symenssz Krukown“. At Hr. Erik skulde have været en Krukow, er imidlertid umuligt allerede af den Grund, at Navnene Erik og Sæmund tyde paa nordisk Herkomst i mindst anden Generation, medens Krukowerne vare temmelig nylig indkomne i Norge. Formodentlig menes der med „Krukown“ kun Hr. Johan Krukow, hvis Fornavn Nedskriveren af Dokumentet har udeglemt eller udeladt som mindre nødvendigt formedelst det udprægede Familienavn. Neppe vilde man, hvis Hr. Erik havde været en Krukow, have benævnt ham med baade Fadersnavn og Familienavn paa engang.

[5]) Dipl. Norv. I, S. 582.

ledes at have hørt til det svenske Parti, men forlod det snart, hvad der ogsaa gjelder Væbneren Hans Krukow af en under Erik af Pommern indflyttet Slægt og en anden Adelsmand, Erik Bjørnssøn, rimeligvis en Baahuslening.[1]) Mere paalidelige Venner af den svenske Konge vare derimod Væbneren Einar Fluga og Aslak Thuressøn. Einar, hvis Navn minder om en af Norges Mænd i Harald Haardraades Dage,[2]) en Navnelighed, der dog ganske vist kun er tilfældig, var maaske af svensk Herkomst og besad i ethvert Fald Eiendomme i Vermeland.[3]) I en senere Tid var han gift med en norsk Kvinde af Bolternes Slægt. Aslak Thuressøn tilhørte den svenske Familie Baat, men var indgiftet i Norge, hvor hans Sønnesøn, Ridderen Knut Knutssøn til Morland, i det følgende Aarhundrede faldt som et af Christiern II's Ofre.

Det svenske Parti har maaske været det, som først skred til Handling. Allerede i Sommeren 1448 havde nemlig nogle af dets Medlemmer, uvist hvilke, henvendt sig til Karl Knutssøn for at tilbyde ham Kronen, og Høimesteren af Preussen kunde allerede den 1ste September berette herom til sin Ven Markgreve Hans af Brandenburg, der selvfølgelig som Dronning Dorotheas Fader fulgte de nordiske Begivenheder med spændt Opmærksomhed.[4])

Det var i den hele Unionstid en stor Ulempe for Norge, at det afsidesliggende Throndhjem var Sædet for Erkebispen og saa-

[1]) Enken Lucia havde nemlig siden Gaarden Morland der i Lenet. (Holmberg, Bohuslens Beskrivelse, 2. Udg., II, S. 318).

[2]) Munch, N. F. Hist. II, S. 177, 352.

[3]) E. Fernow, Beskrifning öfver Wärmeland, Göteborg 1773, S. 337. I 1435 forekommer ogsaa en Hartvig Floge paa Gripsholm i Sverige, (Huitfeldt S. 775), skjønt rigtignok ogsaa Navnet forekommer ellers i Norge, hvor man bl. a. i Oslo havde en Gaard Flugebiten.

[4]) Karl havde meldt Høimesteren, „wie die Norwegers bey ihm weren gewest und hetten sich zu ihm gegeben". (Høimesterens Brev til Markgreve Hans, Marienburg Ægidii Dag 1448, Afskr. fra Königsberg i Geh.-Arch.).

ledes i visse Maader Hovedstad, og dette blev især føleligt, naar en Thronledighed krævede rask og kraftig Handling. Erkebispen var uundværlig ved afgjørende Raadsmøder, men en Forhandling mellem ham og Raadets store Flertal, der boede i det Søndenfjeldske og havde sit naturlige Middelpunkt i Oslo, blev meget tungvindt og besværlig. Erkebispen, der siden paastod, at Throndhjem var det Sted, hvor Kongevalget rettelig skulde ske, beredte sig dog til at drage til Oslo for at forhandle med Raaderne der, men skal i Forveien have forlangt en Udtalelse af „Almuen“ nordenfjelds om, hvem denne ønskede til Konge. Naar dette Møde har fundet Sted, vides dog ikke. Almuen, heder det, bad ham fremfor alt aldrig at samtykke i, at nogen „dansk eller tydsk“ Mand toges til Konge, og tilkjendegav videre, at man helst ønskede Hr. Sigurd Jonssøn. Kunde ikke dette ske, vilde man have den gamle Kong Erik, dog under Betingelse af, at han strax kom ind i Riget og holdt Fred med svenske Mænd. Lod ikke heller dette sig gjøre, vilde man have Kong Karl i Sverige. For denne sidste skulde da Åslak selv bestemt have udtalt sig. Alt dette kjendes dog kun fra et Brev „fra Almuen i Norge“ til Kong Christiern, som senere i November 1449 udstedtes under Karl Knutssøns egen Indflydelse, medens denne selv var tilstede i Throndhjem, og som aabenbart fremstiller det hele i Karls egen Interesse, et Brev, hvortil vi paa sit Sted skulle vende tilbage. For Alvor kan Erkebispen ikke let tænkes at have villet spørge Bønder tilraads om et Kongevalg, og Hensigten med Mødet kan kun have været at fremkalde en Udtalelse af denne for sin egen Candidat, og dette var høist sandsynlig lige fra Begyndelsen af Karl. Ved at foreslaa Sigurd Jonssøn, som selv ikke tragtede efter Kronen, løb man ingen Fare, og om at gjenindkalde Erik kunde der dog vel ikke for Alvor være Tale. Har hans Navn endnu været omgi-

vet af en vis Nimbus i Almuens Tanker, kan man ikke andet end tænke paa de bekjendte Forestillinger, som denne i en senere Tid nærede om Christian VII.[1])

I Slutningen af Februar 1449 holdtes et Møde paa Baahus Slot af nogle svensksindede Personer, der selv kalde sig „Norges Raad og Mænd", men af hvilke neppe alle kunde gjøre Paastand paa den første af disse Egenskaber. Slotsherren, Hr. Kolbjørn Gerst, omtales slet ikke, og han har udentvivl ogsaa hørt til det andet Parti. De mødende vare derimod de ovennævnte Erik Sæmundssøn, Olaf Nilssøn og hans Broder Peder, Erik Bjørnssøn, Hans Krukow, Einar Fluga samt en geistlig Mand, Sven Erikssøn, Dekan i Throndhjems Kapitel. Disse syv Personer udstedte her, den 26de Februar, en Erklæring om, at Sverige og Norge „skulde igjen komme sammen", og paaberaabte sig derved Erkebiskop Aslaks samt „flere andre værdige Fædres, Biskoppers og Prælaters, Adelsmænds og menige Almues Samtykke", hvorfor de vilde kaare Kong Karl til fuldmægtig Konge i Norge, dog Rigets Friheder, Love og Privilegier uforkrænkede i alle Maader, og til den Ende forpligtede de sig til at være Karl „bestandige og behjælpelige".[2])

[1]) Paafaldende er det dog imidlertid, at Tanken om, at Erik kunde gjenvinde en af sine Kroner, har rørt sig hos andre, og det endog 7 Aar senere. I Aaret 1455 blev der nemlig i Lybek indgaaet et Væddemaal, hvorved en Mand forpligtede sig til at betale en anden tohundrede Mark, naar Erik af Pommern atter blev Konge i Sverige, og derom opsattes skriftlig Kontrakt. „Bernt Meyer hefft bekand, dat he unde zine erven schuldich zin Engelbrecht Struss unde zinen erven CC mr. lub. penn. wanne Koning Erik vor enen heren over Sweden wedder ingevort wert, unbeworen to betalen." C. W. Pauli, Lübeckische Zustände im Mittelalter, II, Lübeck 1872, S. 77, 91.

[2]) „Then andra Delen till Rim-Crönikerne hörande, innehåller åtskilliga Förlickningar, Föreningar etc., uplagda af Johan Hadorphio". Stockholm 1676. 4to. S. 152—153. (Denne Diplomsamling vil senere for Kortheds Skyld blive citeret som „Hadorph, II"). At disse Dokumenter ere blevne aftrykte som Bidrag til en Rimkrønike, har muligvis politiske Grunde, thi de udkom 1676 under Krigen,

Omtrent samtidig med dette Møde paa Baahus, der minder noget om de i Polens Historie bekjendte Conføderationer, har uden Tvivl et virkeligt Raadsmøde været forsamlet i Oslo. Dette har været et meget vigtigt Møde, men nærmere Oplysninger derom savnes, og fremfor alt vides ikke, hvo der har indfundet sig. Der var imidlertid tilstede Udsendinge fra Kong Christiern, to danske Rigsraader, der i Begyndelsen af hans Regjering idelig fremtræde som særdeles hyppig anvendte og meget betroede Mænd, Hr. Eggert Frille og Aage Axelssøn af Nordens dengang udentvivl mægtigste Slægt, Thotterne.[1]) Det norske Raad besluttede at sende Biskop Jens og Hr. Hartvig Krummedike ned til Christiern. Heraf kan ikke sluttes andet, end at det i Oslo samlede norske Raad allerede nu maa have været afgjort stemt for at tage Christiern til Konge, altsaa at aabne Underhandlinger med ham med dette Maal for Øie. I modsat Fald vilde Raadet have givet sig selv et mærkværdigt Vidnesbyrd om Kortsynethed ved at vælge saadanne Sendebud, da Jens's og Hartvigs Standpunkt maa have været noksom bekjendt og den førstnævnte desuden allerede under det forrige Interregnum noksom havde lagt sine Sympathier for Foreningen med Danmark for Dagen.

og Offentliggjørelsen har, hvis Antagelsen er rigtig, havt til Hensigt at minde Nordmændene om gammelt Venskab med Sverige. Dette vinder i Sandsynlighed derved, at Hadorph, som det maa synes, i Utrængsmaal har aftrykt de svensk-norske Dokumenter ogsaa paa et andet Sted, hvor de lidet høre hjemme, nemlig som Bilag til hans Udgave af den svenske rimede Saga om Olaf den hellige, (Sthlm. 1674). Originalerne ere siden forsvundne, (Meddelanden från Svenska Rigsarchivét, II, S. 35), hvorfor Hadorph ved Udgivelsen har vist Historien en overordentlig Tjeneste.

[1]) Dipl. Norv. III, S. 582, hvor det udtrykkeligt siges, at Eggert og Aage vare to Gange i Norge dette Aar. Eggert Frille er vistnok bleven Christiern anbefalet af Hertug Adolf, til hvem han allerede i Erik af Pommerns Tid stod i saa nøie Forbindelse, at han med Ed maatte rense sig for Beskyldning om Forræderi. (Dok. i Geh.-Arch.).

Biskoppen og Hr. Hartvig droge altsaa til Danmark og skulle være komne did ved Midfaste (23de Marts), det eneste Vink, hvoraf det nysnævnte Oslomødes Tid kan sluttes.[1]) De have aabenbart allerede nu hyldet Christiern som sin Konge.[2]) Dette blev da af deres Modstandere, af Erik Sæmundssøn[3]) og i „Almuens“ Erklæring i Throndhjem ved Kong Karls Kroning betegnet som Forræderi, idet der paastodes, at de to Udsendinge alene skulde være bemyndigede til at „dagtinge om Fred og Kjærlighed mellem Danmark og Norge“, men en saadan Beskyldning er, som sagt, kun tilstedelig, naar man antager det norske Raad uvidende om de to Udsendinges Standpunkt. Kong Christiern, som ellers ved samme Tid gjorde en Reise til Nordtydskland, blandt andet for at træffe sammen med sin tilkommende Svigerfader, Markgreve Hans, gav dem Breve med til Raadet i Norge, og de vendte saa hjem til dette, idet ogsaa Eggert Frille og Aage Axelssøn atter reiste til Oslo.

Efter disse Mænds Tilbagekomst holdtes nu et nyt Møde i Oslo i Pintsedagene 1449. Den tredie Juni fandt Christierns norske Kongevalg her Sted. Tilstede vare Erkebiskop Aslak,[4]) Hr. Sigurd Jonssøn, „Norges Riges Forstander“, Alf, Provst ved Apostelkirken i Bergen, og Sigurd Bjørnssøn, Erkeprest i Oslo Domkapitel (begge senere Biskopper i Stavanger), Hr. Olaf Haakonssøn (Stumpe), udentvivl Raadets Senior og i sin Tid en af de foreslaaede til

[1]) Dipl. Norv. III, S. 582.

[2]) Høimesteren af Preussen fortæller Markgreve Hans, at en Biskop fra Norge har bragt Christiern vigtige Bud derfra og hyldet ham som Konge. Marienburg, 5te Juni 1449. (Afskr. fra Königsberg i Geh.-Arch.).

[3]) Dipl. Norv. IX, S. 292.

[4]) Om han har været i Oslo allerede ved foregaaende Møde, kan ikke oplyses. Kun sees, at han var der den 21de Marts, da han som Metropolitan kasserede sin nu fraværende Uven Biskop Jens's Besættelse af et Presteembede. Dipl. Norv. II, S. 589.

Drostembedet, ihvorvel han aldrig synes at have grebet synderlig ind i Begivenhederne, Hr. Hartvig Krummedike, Hr. Kolbjørn Gerst, Befalingsmand paa Baahus, Hr. Mathis Jakobssøn (af de „yngre Rømere“) samt Væbneren Simon Bjørnssøn.[1]) Det var altsaa intet talrigt Raadsmøde, og naar der i et fire Aar senere udstedt Brev fortælles, at „menige Rigets Prælater, Biskopper, Riddere og Svende, Kjøbstædsmænd og Almue, som burde og da bekvemmelig kunde komme til Oslo“,[2]) vare tilstede ved denne Leilighed, er det vistnok en stærk Overdrivelse. Have de uprivilegerede Stænder havt nogen Del i Forhandlingerne, da har det i det høieste været den at vedtage Raadets Beslutning ved et Møde af den Art, som man dengang med et plattydsk Navn pleiede at kalde et Burspraak. At Christiern paa Forhaand har anseet sig fuldkommen sikker paa at blive valgt, fremgaar deraf, at man allerede i Preussen samtidig med dette Valgmøde vidste, at Kongen var rede til at drage til Norge for at lade sig hylde.[3])

Det er senere paastaaet af Christierns Fiender, og det netop i det samme Brev, der udstedtes ved Karl Knutssøns Kroning i Throndhjem, at dette Valg er foregaaet under Indflydelsen af „en stor Hær“, altsaa dansk Vaabenmagt, der da maatte antages at være medbragt af Eggert Frille, Aage Axelssøn, Biskop Jens og Hr. Hartvig. Særlig skulde da Erkebiskop Aslak have været Gjenstand for Pression og „ingenledes have maattet komme af Oslo, hverken tilsøs eller tillands“.[4]) Hr. Erik Sæmundssøn fortæller kort efter i et Manifest mod Kong Christiern af 19de Mai, at der

[1]) Hans Vaaben var en Bjørn. 1453 var han død, og Enken, Ingeborg Jonsdatter, solgte da Gods paa Vestfold til Hr. Hartvig Krummedike. Dipl. Norv. II, S. 599.

[2]) Dipl. Norv. VIII, S. 381.

[3]) Høimesterens ovenfor citerede Brev af 5te Juni.

[4]) Hadorph, II, S. 168.

førtes „to tusinde Mand“ til Norge.[1]) At forklare dette sidste saaledes, at de to tusinde Mand skulle være førte lige til Oslo, maa imidlertid aabenbart synes urimeligt. Ved denne efter Omstændighederne betydelige Udrustning kan ogsaa med langt større Rimelighed tænkes paa den Expedition, som Christiern samtidig førte mod det vestlige Sverige, som han da rimeligvis vilde angribe fra Baahuslen af, hvorved Hæren paa en Maade kunde siges at komme til Norge. Netop i Mai Maaned angreb Christiern det sydlige Smaaland og Vestergøtland med en betydelig Hær,[2]) og samtidig at sende to tusinde Mand op ad Foldenfjorden har udentvivl oversteget hans Kræfter. Heller ikke kunde en saadan Hærstyrke være nødvendig, allerhelst naar Akershus stod ham aabent, efterat dets Befalingsmand, Hr. Hartvig, havde hyldet ham. Med Hensyn til hvad der kan være overgaaet Aslak, kunne vi derimod intet vide. Hvad vi kjende om Hartvig Krummedikes Charakter og om hans Forhold i det Følgende, gjør det ingenlunde urimeligt, at han har kunnet være istand til at stoppe den gamle Prælats Mund ved voldsomme Forholdsregler, og dette kan da have været den virkelige Grund til det bitre Had imod „Holsteneren“, som Aslak kort efter gav Luft gjennem de hidsigste Udtalelser.[3]) Men hint „Almuens“ Brev omtaler ikke, at Pression har været anvendt paa andre end Aslak, hvad enten nu denne i Oslo har staaet ene med sin Opposition, eller ikke.

[1]) Dipl. Norv. IX, S. 292.

[2]) Styffe, Bidrag till Skand. Hist. III, XVIII. Sv. Rimkrön., utg. af Klemming, II, S. 265. Diar. Vadsten. ed. Benzelius, p. 99. I det ovenfor oftere citerede Brev fra Høimesteren til Markgreve Hans af 5te Juni omtales, at Kong Karl havde „einer halben Meile lang lassen hauen einen Hain, so dass Volk ken Schweden nicht konne komen“, med andre Ord havde hugget Braater.

[3]) Bemærkes kan det dog, at den svenske Rimkrønike, der søger at fremstille alle Begivenheder i et for Christiern og Danmark saa ugunstigt Lys, som muligt,

Idet Raadet, hvad der under enhver Omstændighed staar fast, valgte Christiern til Konge, lovede man ham tillige at samles med ham i Marstrand den 15de Juni, da man vidste, at han til den Tid kunde ventes til denne norske Stad.

Mødet fandt ganske rigtig Sted, om end rimeligvis først nogle Dage senere end berammet. Her udstedte nu Christiern en Haandfæstning til det norske Raad den 2den Juli 1449. Dens væsentlige Indhold var en Forsikring om ikke at give Udlændinge Len eller Plads i Rigets Raad, „uden de, nu inde ere eller med Giftermaal kunne herefter indkomme i Riget", ikke begynde Krig eller foretage noget mærkeligt Ærinde uden Raadets Samtykke, tilbagesende norske Archivsager, ikke paalægge ulovlig Skat, agte Kirkens Friheder, lade Kong Christophers Forleningsbreve osv. blive staaende ved Magt, og besøge Norge hvert tredie Aar. Handelen mellem Danmark og Norge skulde være fri for alle Toldafgifter. Kongen skulde ikke uden i Nødsfald kalde Raadet til Møder udenfor Riget. Med Hensyn til Thronfølgen erkjendtes Norge for et frit Kaarerige. Haandfæstningen besegledes foruden af Kongen ogsaa af 7 danske Rigsraader, hvoriblandt Hofmesteren Hr. Nils Ottessøn Rosenkrands, Eggert Frille og Aage Axelssøn. Derhos vedtoges, at Kongen til Midsommer næste Aar skulde indfinde sig i Throndhjem for der at lade sig krone, samt at Udsendinge fra alle Norges Egne skulde møde der for at hylde ham.

ikke ved noget om, at Aslak er bleven tvungen. Han nævnes som en frafalden (Klemmings Udg. II, S. 265):

Nordmen honom (o: Karl) hulskap sade,
Thera breff the ther a hade,
Bade Erchebiscopen oc flere thäre
The brotho thz togh med stoor oäre,
The hyllade sidan Konung Christiern.

De Rigsraader, som afgave Møde i Marstrand, vare 14 i Tallet, altsaa 4 flere end i Oslo. Hr. Olaf Haakonssøn savnedes, men derimod finde vi nu Hr. Olaf Nilssøns, Erik Bjørnssøns og Hans Krukows Navne (altsaa tre af dem, der havde været med ved Conføderationen paa Baahus den 26de Februar), samt Kantsleren Provst Gunnar (Holk) og Væbneren Engelbrekt Staffenssøn som ny tilkomne. Disse udstedte nu Skrivelser til de forskjellige Landsdele for at melde, hvad der var skeet. I Brevene meddeltes der adskillige genealogiske Oplysninger, som skulde godtgjøre, at Christiern ved Arv stod den norske Throne nærmest efter Kong Erik. De indeholde saa grove Feil, at man har ondt for at værge sig for den Tro, at de ere forsætlige. I ethvert Fald vilde det være paafaldende, om ingen af de ikke faa geistlige Rigsraader skulde kjende bedre det fjortende Aarhundredes Historie.[1]) Ikke destomindre blev et af disse Breve efter henved 60 Aars Forløb fremdraget af Christiern II (1508), kort efter at Herluf Høfudfats Opstand var dæmpet, og denne Omstændighed skyldes det, at en Vidisse deraf er bevaret.[2])

Mødet opløstes derefter, og Kong Christiern og de norske Rigsraader skiltes ad, efterat Kongen havde udnævnt Erkebiskop Aslak, der saaledes nu fuldstændig maa have opgivet ethvert For-

[1]) Ved Forvexling af Kong Albrecht af Meklenburgs Søster Ingeborg med Dronning Margaretas Søster af samme Navn faar man nemlig ud, at Dronning Margareta og Christierns Morfader vare Sødskendebørn, og Erik af Pommerns Mormoder og Christierns Morfader ligesaa. Se Chr. Lange i Norsk Tidsskrift for Videnskab og Literatur, I (1847), S. 232—233.

[2]) Christiern II's Hensigt har tydelig nok været den at opnaa et nyt Bevis paa, at Norge var Arverige, thi bag paa Brevet er anført: „Succesio hereditaria in regno Norwegie". Han havde kort i Forveien ogsaa tænkt paa at lade sig krone i Throndhjem (Handl. rör. Skandin. Hist. XX, S. 185. L. Daae, Norges Helgener, S. 63).

søg paa Protester og Modstand, og Hr. Sigurd Jonssøn til Statholdere over Norge i sin Fraværelse.[1])

Paa Rigsraadernes Tilbagereise fra Marstrand indtraf i Korshavn, en liden Havn ved en af Hvaløerne, et Sammenstød mellem den gamle Erkebiskop og Hartvig Krummedike, der har sin Interesse, især formedelst det Lys, som det kaster over den førstnævntes Charakter. Medens Hr. Hartvig havde været nede i Danmark, havde hans Svende, der rimeligvis reiste om i Lenet i sin Herres Ærinder, truffet nogle af Erkebispens Tjenere, hos hvem de fandt Breve, ikke usandsynlig af politisk Indhold og da vel i Karl Knutssøns Interesse, thi det vides ogsaa andensteds fra, at Erkebispen sendte saadanne Skrivelser omkring.[2]) Hartvigs Svende havde sat sig i Besiddelse af „noget, som de med havde". Herover reiste nu Aslak et heftigt Klagemaal, og Hartvig svarede, at han gjerne for Venskabs Skyld vilde erstatte Skaden. Denne vilde imidlertid ikke nøie sig med Erstatning, men vilde have de samme „Stykker" igjen, som vare blevne tagne fra Tjenerne, og opsatte en Liste over dem. De øvrige tilstedeværende Rigsraader søgte at værdsætte Skaden, og Hartvig var fremdeles villig til at godtgjøre den og sendte Erkebispen Guld som Vederlag. Aslak holdt paa sit første og lod nu sit Raseri fuldt Løb. Han vilde, sagde han, „rette ud" over Hartvig Krummedike, „saa at man siden skulde kunne sige, hvorledes en Nordmand skal fare med en Holstener og Udlænding", ja han, den norske Kirkes Primas og det apostoliske Sædes Legat, forglemte i den Grad sin Værdighed, at han svor og bandede med de værste Eder. Da Hr. Hartvig fornam disse Trudsler og Undsigelser, lod han falde nogle Ord, som dog neppe vare saa alvorlig mente, om at han gjorde bedst i at seile sin Vei til Kongen i

[1]) Dipl. Norv. III, S. 383—389.
[2]) Hadorph, II, S. 168.

Danmark, da der nok ikke mere var blivende Sted for ham som en Udlænding i Norge. Hr. Sigurd Jonssøn sagde da, at dette ikke gik an, og tilbød sig at gaa til Erkebispen med et Par andre Rigsraader for at bilægge Sagen. Medens disse Mænd nu henvendte sig til Aslak Bolt, begyndte dennes Mænd at samle sig med Armbrøst og Værge. Ved Synet heraf lod Hartvig tage Tjeldet af sit Skib og vilde lægge bort, som han havde sagt, men Erkebispens Folk spændte nu sine Armbrøster og løbe ud i sin Herres Snekke og Baade. Da lod Hartvig sine Folk besætte Erkebispens Skib, men medens disse vare ombord paa dette, fik dog omsider Hr. Kolbjørn Gerst og Simon Bjørnssøn Erkebispen til at gaa ind paa en Stilstand mellem ham og Hartvig, indtil hver af dem var kommen hjem til sit. Erkebispen seilede sin Vei, rimeligvis lige til Throndhjem.[1]) Han og de øvrige tilstedeværende Rigsraader saaes ikke mere i Livet.

[1]) Sigurd Jonssøns og Sigurd og Simon Bjørnssønners Beretning, dat. Oslo den 6te Sept. s. A. (Dipl. Norv. III, S 585—587).

III.

Karl Knutssøns uheldige Forsøg mod Gotland. Hans norske Venners Virksomhed. Han kommer omsider selv ind i Landet, vælges paa Hamar og krones i Throndhjem, men maa med uforrettet Sag trække sig tilbage fra Oslo.

Kong Christiern og hans Parti havde saaledes handlet med Raskhed og tillige med Held. Derimod var Kong Karl, skjønt nu snart et Aar var forløbet, siden et Parti blandt Nordmændene havde begyndt at indlede Forbindelser med ham, endnu ikke kommen videre end til at skrive Breve og sende dem omkring i Landet.[1]) Aarsagen hertil var den, at han strax efter sin Kroning havde anvendt alle de Kræfter, hvorover han raadede, til et Foretagende mod Øen Gotland. Hertil dreves han af en dobbelt Bevæggrund, idet han ikke alene vilde give sin Regjering Glands ved at gjenforene denne længe tabte Besiddelse med Sverige, men tillige tørstede efter at ydmyge sin Uven, den gamle Kong Erik, der i ti Aar havde indehavt Øen, fra Visborg holdt en Kaperflaade i Søen og med denne ikke mindst fortrædiget sine fordums svenske Undersaatter.

Toget mod Gotland havde imidlertid været lidet heldigt. Kong Erik, som hellere undte Danmark end Sverige Øen, havde

[1]) Hadorph, II, S. 168.

sat sig i Forbindelse med Kong Christiern, og denne havde i Begyndelsen af 1449 sendt ham Undsætning, hvorved Slottet var kommet i de Danskes Magt og Erik selv var sluppen løs og havde kunnet begive sig til sine Besiddelser i sit Hjemland, Bagpommern.[1]) Vel havde de Svenske selve Øen inde, men Fæstningen var dog det, hvorpaa det egentlig kom an, og Christiern forsømte ikke at sende nye og større Stridskræfter efter for at fuldende Erobringen. Hans Magt var Karls afgjort overlegen, thi hans Morbroder Adolf stod ham bi med Raad og Daad, og Broderen, Gerhard af Oldenburg, samt andre tydske Fyrster ydede ogsaa sin Bistand. Adolf har udentvivl ogsaa som Hansestædernes gamle Ven og Forbundsfælle skaffet sin Søstersøn Fordele fra den Kant[2]) og i ethvert Tilfælde afværget, at Stæderne ydede Karl nogen Understøttelse. Dertil kom, hvad der var det værste, at Kong Karl allerede nu begyndte at faa Beviser paa sine fornemste Undersaatters og Tjeneres Utroskab. Da Hr: Olaf Axelsøn, en Broder af den ovenfor omtalte Aage, i Midten af Juli 1449 kom til Øen med den første Afdeling af Christierns store

[1]) „Cum Ericus, quondam rex trium regnorum, Gotlandiam, quam ut pirata occupaverat, amisisset, rediit ad Pommeraniam, originale dominium suum, et factus est ibidem dux ignavus cum suo scorto Cecilia dicto.“ Riedel, Codex dipl. Brandeburgensis, IV, 1, p. 222

[2]) Kämmereirechnungen der Stadt Hamburg, hg. v. K. Koppmann, II, Hamburg 1873, S 81: „Sciendum, quod illustris princeps et dominus, dominus Adolphus, dux Sleswicensis, rogavit amicabiliter dominos nostros de consulatu, quatenus sibi concederent 300 sagittarios, qui suo cum exercitu de oppido Kylonensi versus terram Gottorum in illustrissimi domini Cristierni regis Danorum adjutorium possent navigare, et, licet domini nostri consules ex parte civitatis nostrae propter certa privilegia ad talem et consimiles expediciones minime fuerant et existunt adstricti, nihilominus tamen ob amicabilem peticionem dicti domini ducis Sleswicensis, non ex debito, sed ex amicitia in subsidium reisae suae 800 ℔ erogarunt.“

Udrustning, lagde Karls Høvedsmand, Hr. Magnus Gren, ham ingen Hindringer i Veien. Kort derpaa kom Kong Christiern selv efter, og Magnus Gren sluttede saa en Kapitulation med denne (31te Juli), hvorved den svenske Styrke opgav Øen, og hvorved tillige vedtoges en Stilstand mellem Kongerne og deres Undersaatter indtil Mortensdag 1450. Den første Mai skulde hver af Kongerne sende tolv Raader til Halmstad for at aftale en fast Fred.[1]) De fornemste af Karls Mænd forpligtede sig i en hemmelig Artikel til at udvirke sin Konges Ratifikation af Overenskomsten eller til, om dette ikke lykkedes, at indfinde sig i Helsingborg og ikke forlade Staden uden den danske Konges Vilje, altsaa til hvad man dengang kaldte et „Indlager".[2]) Karl ratificerede den ogsaa den 24de August.[3]) Det bør for de følgende Begivenheders Skyld erindres, at i hin Overenskomst vare Danmark og Norge nævnte som Kong Christierns Riger, og det stedfundne norske Kongevalg altsaa anerkjendt.

Den rette Tid for Kong Karl til at gribe ind i de norske Anliggender var saaledes egentlig borte, og den svenske Konge havde dertil ved sit Uheld i den gotlandske Sag skadet sin Anseelse og vakt sine Fienders Mod. At, som vi have seet, flere af dem, der paa Baahus arbeidede for Karl, havde været med at hylde Christiern i Marstrand, er vistnok ogsaa at opfatte som Bevis paa, at flere af hans oprindelige Venner allerede ansaa hans Udsigter til Norges Krone som forspildte.

Nogle af disse Venner holdt dog fremdeles fast ved ham. Hr. Erik Sæmundssøn var en af dem og havde i Mai fra Tønsberg udstedt Opfordringer til Almuen om ikke at taale den „danske og tydske"

1) Hadorph, II, S 156. Dipl. Christierni Primi, p. 13.
2) Styffe l. c. III, XXI.
3) Dipl. Chr Primi, p. 15.

Konge. Til Agdesiden sendte han sin Svend Hans Munk afsted med et saadant Brev.[1]) Nordenfjelds havde de to i Norge indgiftede Molteker, den som Bondeplager i Borgesyssel bekjendte Hr. Herman[2]) og Aslak Bolts Svoger Hr. Johan, været virksomme. De havde den 17de Juni, altsaa i Mellemtiden mellem Kongevalget i Oslo og Hyldingen i Marstrand, indfundet sig ved Frostethinget og bevæget den forsamlede Almue til at erkjende Karl for Konge og indbyde ham til Throndhjem.[3]) Ogsaa i Bergens Stift var der arbeidet for Karl. En i Norge indgiftet svensk Adelsmand, Magnus Hogenskild,[4]) var her i Virksomhed paa sit Hjemsted Voss og fik Almuen der til at hylde Karl den 21de September, da der udstedtes et Brev, hvori protesteredes mod, at Rigsraadet havde valgt Christiern til Konge, og paastodes, „at Sverige og Norge havde af Alder været sammenbundne".[5])

Ud paa Høsten satte Karl sig endelig selv i Bevægelse for at drage til Norge. Han holdt ved Mikkelsdagstid 1449 et Møde i Arboga med svenske Høvdinger, sendte atter Breve ind i Norge for at melde sin Ankomst og lod stevne et Møde til Hamar paa Hedemarken. Derpaa begav han sig gjennem Vermeland ind over Rigsgrændsen. Den Styrke, som han medbragte, var ikke stor, thi der nævnes kun 500 Ryttere og tales slet ikke om Fodfolk. Dels har han altsaa stolet paa at finde Venner og forudsat, at hans Modstandere ikke havde Folk paa Benene, dels har han maaske

[1]) Dipl. Norv. IX, S. 292.

[2]) Se om ham mine Oplysninger i Norsk hist. Tidsskr. IV, S. 73—77.

[3]) Hadorph, II, S. 153—154.

[4]) Miltzow, Presbyterologia Wos-Hardangriana, Hafn. 1679, p. 24, synes at gjøre ham til en Mand af norsk Herkomst, men uden Hjemmel.

[5]) Hadorph, II, S. 159 - 160.

ogsaa, som det udtrykkelig berettes, ikke villet besvære Nordmændene med at underholde et større Antal Krigsfolk.[1])

Gjennem Soløer og Hedemarken naaede Kongen til fastsat Tid til Hamar eller, som det her og oftere kaldes, Biskopshamar. Han forefandt en temmelig talrig Forsamling. Stedets Biskop, Gunnar Thorgardssøn, der ikke havde været med hverken i Oslo eller Marstrand, medens derimod hans Broder, Provst Alf i Bergen, havde indfundet sig der, har sandsynligvis den hele Tid været paa Karls Side. Ogsaa andre „Prælater og Klerker" angives at have mødt frem. Hr. Erik Sæmundssøn er sandsynligvis ikke udebleven, og af Bønder har der vel været en stor Flok.

Man skred til Kongevalg den 25de Oktober, og hvem det skulde falde paa, fulgte af sig selv. For et Syns Skyld opstilledes dog eller „lagdes i Valg" hele fire Candidater, Kong Karl, Kong Christiern, gamle Kong Erik og, hvilket især er paafaldende, den fjerntboende Orknøjarl, der endnu i Navnet var det norske Riges Vasal. Om Sigurd Jonssøn, der ved et tidligere Møde var nævnt først, kunde der nu ikke være Tale. Med oprakte Hænder valgtes saa den tilstedeværende Kong Karl, „efter den Sambindelse og Kjærlighed, som længe været haver mellem Norge og Sverige af begge Rigers Indbyggere", medens det udtaltes, at „ingen af de tre andre var falden til Konge i Norge nu". Valgdokumentet udstedtes under fire og tyve Mænds Segl. Af disse hørte fire hjemme i Soløer, to i Østerdalen, atten paa „Hedemarken og Oplandene".[2])

Paa Hedemarken lod Kongen tohundrede Ryttere tilbage for

[1]) I Rimkrøniken (Klemmings Udg., II, S. 273), der paa dette Punkt af Fremstillingen er en Hovedkilde, heder det:

Han tok med vid 500 hesta
At almogen i Norge ei förgesta.

[2]) Hadorph, II, S. 161—162.

at beskytte sine Tilhængere „mod Kong Christierns Fogder“ og udentvivl under Hr. Erik Sæmundssøns Overbefaling. Denne, der kort efter optræder som „Rigets Forstander søndenfjelds“, har vel ogsaa paa Hamar modtaget Karls Beskikkelse som saadan.

Selv drog Kong Karl fra Hamar nordover til Throndhjem, og Biskop Gunnar af Hamar og flere andre, deriblandt nogle af de Storbønder, som havde beseglet det nysnævnte Valgbrev, fulgte ham over Fjeldet. Den svenske Rimkrønike skildrer Reisen som et Triumftog. Hvor Karl kom, heder det, gave Bønderne sin Glæde tilkjende og hilsede ham velkommen, takkende Gud, fordi han var bleven deres Konge. Den gode Høst, som man just havde faaet efter flere Uaar, ja hvis Mage man ikke kunde mindes paa tyve Aar, tilskreve de hans Lykke, og det gode Føre, han havde paa Reisen, medens Veiene ellers paa denne Aarstid pleiede at være ufremkommelige formedelst Sne, maatte ogsaa betyde, at Gud var med ham. Den 14de November naaede man frem til Nidaros, og Aslak Bolt skal selv have begivet sig afsted for at møde Kongen udenfor Staden. Karl, der tog sit Herberge i Kongsgaarden strax ovenfor den nuværende Bybro,[1]) lod strax træffe Anstalter til sin Kroning, en Høitidelighed, som Throndhjem tidligere kun en Gang havde været Vidne til, nemlig da Kong Haakon V her blev kronet 1299, netop halvandet hundrede Aar tilbage i Tiden. Kongen havde Hastverk, og Dagen berammedes allerede til Thorsdag den 20de November. Til at indkalde Folk udenfor de nærmestliggende Bygder blev der altsaa ikke Tid.

Paa den fastsatte Dag foregik ogsaa den høitidelige Handling og udførtes af Aslak Bolt med Bistand af Biskop Gunnar af Hamar og andre Prælater, formodentlig throndhjemske Kanniker. Der-

[1]) N. Nicolaysen, Norske Fornlevninger, S. 610. Aarsberetning fra Foreningen til Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring, 1871, S. 159.

efter skal Karl have slaaet femten nye Riddere, blandt dem formodentlig ogsaa nogle af de Svensker, der ledsagede ham.

Samme Dag havde Kongen udstedt sin Haandfæstning. Den ligner ikke lidet den, som Christiern havde givet Raadet i Marstrand, og af hvilken Aslak naturligvis har havt et Exemplar hos sig. Saaledes gjentages blandt andet Bestemmelsen om, at Kongen hvert tredie Aar skulde besøge Norge. Han skulde da, hed det, styre sin Gaard med disse Embedsmænd: Hovmester, Kantsler, Kjøgemester og Fodermarsk, og med indfødte norske Mænd efter Raadets Raad. Riget skulde efter hans Død have sit frie Kaar, Rigsraadet skulde ikke uden i Nødsfald kaldes til Sverige. Fremmede skulde ikke indtrænges i Riget enten i dets Len eller i geistlige Stillinger. Paa et Punkt ser man tydelige Spor af Aslak Bolts bekjendte Ivèr efter at kalde Hierarchiets gyldne Dage tillive igjen. Ligesom han for mange Aar siden havde villet tvinge Suffraganbisperne til at adlyde ham som Metropolitan, saaledes fremdrog han nu den bekjendte Overenskomst, som Magnus Lagabøter havde indgaaet med Erkebiskop Jon, men som allerede under Sønnen Erik var bleven afskaffet og siden var gaaet i Forglemmelse. Aslak lod Karl i Haandfæstningen atter vedtage denne gamle Akt.[1]) Hvor lidet dette stemmede med Tidens Aand og med den Vending, som Forholdet mellem Stat og Kirke havde taget under det nys afsluttede Concilium i Basel, behøver ikke nærmere at udvikles.

Den 24de November gav han et Beskjærmelsesbrev for Nidaros Domkirke, Prælater, Gods og Tjenere og stadfæstede ældre Privilegier.[2]) Af samme Datum er ogsaa et andet, langt interessantere Dokument. Det Parti, som for Øieblikket havde Magten i Throndhjem, lod nemlig den „norske Almue, baade nordenfjelds og søn-

[1]) Dipl. Norv. VI, S. 560—561.
[2]) Dipl. Norv. V, S. 549- 550.

denfjelds“, udstede et Brev til Kong Christiern, det samme, af hvis Indhold vi allerede tidligere have omtalt et og andet Træk. „Almuen“ lader her Christiern høre, at det forekommer den høist underligt, at han kalder sig Norges Konge. Dette skal han aldrig blive med dens gode Vilje, og det især fordi man har hørt, at han har Feide med Sveriges Rige. Thi disse Riger have fra Alders Tid af været sammen i Kjærlighed og Endrægtighed, og denne Enighed skal ikke sønderslides i vor Tid. Gud haver føiet de to Riger landfast sammen i en Strækning af mere end 400 eller 500 Mile. Dernæst fortælles om Aslak Bolts Forhandlinger om Kongevalget med Almuen, førend han drog til Oslo o. s. v., om Biskop Jens's og Hr. Hartvig Krummedikes Danmarksreise og Tilbagekomst til Oslo med en stor Hær, om at Erkebispen ikke havde havt sin Frihed, at Christierns Valg var skeet paa ulovligt Sted m. m. Saa kommer en Paastand, der er ligefrem uforklarlig, nemlig den, at „Biskopper, Riddere, Svende og Almue i Norges Rige ere blevne ganske svare fordærvede med Mord, Drab og Rov, siden Christiern af nogle faa er ulovlig valgt til Norges Konge“. Medførte dette Sandhed, da vilde dette Aars Historie faa en helt anden Skikkelse, end den, under hvilken vi nu kjende den. Men Kilderne indeholde forøvrigt slet Intet om, at den norske Thronstrid indtil denne Tid havde fremkaldt en eneste blodig Kamp eller nogetsomhelst voldsomt Sammenstød. „Almuen“ gaar dernæst over til at meddele, at Kong Karl nu er valgt, samtykket og kronet til Konge paa det lovlige Sted, nemlig i Throndhjem, og at det ikke kan bevises, at Christiern er ret Arving til Norges Rige. Denne har, siges der, tilkjendegivet, at han til Sommeren agter sig til Throndhjem, men for den Reise kan han spare sig. Om han kommer, skal han befinde, at ingen af Almuen, som i Norge bor, vil hylde ham. Dette Brev besegledes paa den nordenfjeldske

Almues Vegne med Landskabets Indsegl og paa den søndenfjeldskes af syv „gode“ Mænd, som havde ledsaget Karl fra Oplandene. Deres Navne vare: Ketil Amundssøn, Gudbrand Sigmundssøn, Holte Gunnarssøn, Paal Ivarssøn, Steinar Bratt, Thorstein Thoressøn, Peder Bengtssøn.[1])

Dette Brev er ikke det eneste politiske Skrift, som i Unionstiden er udgaaet under den norske Almues Navn. Vi have allerede ovenfor havt Anledning til at omtale nogle beslægtede Manifester, der ligeledes lægges Almuen i Munden, og flere vil man møde i den følgende Tid, saaledes, for at nævne et af de mærkeligste, den Skrivelse, som man efter Vincents Lunges Drab i Almuens Navn sendte til Bergen.[2]) Adskillige Historikere have opfattet denne og lignende Skrivelser som virkelig udgaaede fra Almuen og som et Udtryk for dens Tanker, ja det throndhjemske Brev til Christiern har endog fundet Veien til de mest udbredte Skolebøger. Men til at vise Brevets sande Natur er det tilstrækkeligt at minde om, at man fra et af de nærmest følgende Aar, 1453, har et andet Brev, der ligeledes udgiver sig for at være et Vidnesbyrd af Almuen, og som indeholder ligefrem det modsatte af hvad der i Novemberbrevet fortælles. Det er simpelthen Karl

[1]) Hadorph, II, S. 166 – 170. Af disse havde No. 1, 2 og 3 deltaget i Karls Kongevalg paa Hamar. Flere af dem gjenfindes i andre Diplomer, og de have aabenbart hørt til den fornemste Bondestand eller maaske tildels endog været Mænd af Vaaben. Ketil Amundssøn kjøbte 1421 Gods paa Eker (D. N. VI, S. 440), forekommer 1424 paa Hamar (II, S. 508) og var Kongens Ombudsmand i Søndre Hedemarken 1432 (II, S. 531). Gudbrand Sigmundssøn havde 1448 vikarieret for Oplandenes Lagmand (VIII, S. 361), senere forekommer han 1457 paa Hamar som Lagrettesmand (II, S. 612, 614). Holte Gunnarssøn tager 1449 Arv efter en „Hustru“ Sigrid (V, S. 547) og nævnes 1440 (V, S. 496) og 1458 (VIII, S. 362) som Lagrettesmand paa Hedemarken. Steinar Bratt synes at høre hjemme i Vaage (III, S. 625) og Peter Bengtssøn paa Thoten (III, S. 584, 620; III, S. 605).

[2]) Se herom mine Oplysninger i Norsk historisk Tidsskrift, III, S. 333 fgg.

Knutssøns Venner, som dennegang lade Almuen tale, ligesom det er Kong Christierns Venner, der skjule sig under Bøndernes Navn i det følgende.[1])

At Aslak Bolt har modtaget Kong Karl som Ven og derefter kronet ham idetmindste uden Modsigelse, maa i og for sig forekomme sandsynligt, skjønt ganske vist den gamle Erkebiskop maa have følt det modsigende, ubehagelige, ja ydmygende i sin Stilling. Han havde jo dog for et halvt Aar siden, lad være modstræbende, svoret Kong Christiern Troskab, ja endog af hans Haand modtaget Statholderskabet i Norge under hans Fraværelse. Senere blev det dog af det Parti, som Aaret efter kom til Magten, paastaaet, at Aslak havde ladet sig bevæge til at forrette Kroningen, tvungen dertil ved Karls Magt.[2]) Altsaa: netop den samme Paastand, som Karl og hans Parti fremsatte, om at Aslak mod sin Vilje har hyldet Christiern i Oslo, vendes siden om af Christierns Parti, der lader ham mod sin Vilje krone Karl. Mærkelig nok forekommer den samme Ytring om den nødtvungne Kroning ogsaa i en tydsk Kilde, skjønt Tiden for denne Begivenhed der angives helt urigtig.[3]) Tænkes kan det

[1]) Træffende har en fremragende Statsmand i det attende Aarhundrede, der vel ikke var Historieforsker, men som kjendte Verden og Menneskene, charakteriseret denne Art af Breve i disse Ord: „Slige Angivelser komme mig mistænkelige for, naar de ere i en hel Almues Navn, og allermest naar saadanne komme fra Norge, da jeg i den Tid, jeg har havt den Ære at forrette Generalprokurør-Embedet, har havt adskillige Exempler paa, at slige Angivelser baade ere indkomne og gjentagne i en hel Almues Navn, og dog, naar det siden er kommet til Undersøgning, har nogle Gange alene et Par og nogle Gange ikke en eneste blandt den hele Almue havt nogen Del derudi eller vidst det allermindste af deres Indhold at sige.“ H. Stampe, Erklæringer, Breve og Forestillinger, III, S. 648, smnlgn. en lignende Ytring IV, S. 75.

[2]) „Archiepiscopus viribus Caroli resistere nequivit.“ Dipl. Chr. Primi, p. 25. „Kung Karl nødde erchebiscop Aslac til at krone seg.“ Dipl. Norv. VIII, S. 381.

[3]) „In deme Vastelauende (!) nam myt walt to Drunthem de Krone van deme Ertzbiscopp Aslaker Koningk Karl van Sweden.“ v. Gherens utrykte Krønike,

derfor, at Erkebispen virkelig har befundet sig i en saa raadvild og fortvivlet Stilling, at han med al den Sympathi, han har næret for den svenske Konge, dog har bævet tilbage for at tage det afgjørende Skridt, at sætte Kronen paa hans Hoved, og at Overtalelser eller vel endog Trudsler have maattet anvendes for at drive ham til en Handling, der selv i en Tid, da man just ikke regnede det meget nøie med Løfter og Eder, altid maatte kunne forekastes ham som Brud paa Tro og Love. I og for sig kan det heller aldrig negtes, at baade Kongevalget i Hamar og Kroningen i Throndhjem vare revolutionære Handlinger. Intet af de herom udstedte Dokumenter formaar at navngive de Riddere o. s. v., der skulle have været tilstede derved, og det medfører udentvivl Sandhed, naar det senere blev paastaaet, at der i Kong Karls Følge, da han kom til Throndhjem, kun var et eneste Medlem af Raadet tilstede.[1]) Dette ene Medlem var da Biskop Gunnar af Hamar, der bistod sin Metropolitan ved Kroningen.

Kong Karl indsatte før sin Afreise to af sine nye Riddere, Einar Fluga, hvem vi kjende fra Februarmødet paa Baahus, og Aslak Thuressøn (Baat), til Statholdere nordenfjelds. Derpaa begav han sig samme Dag, fra hvilken „Almuens" meget omtalte Statsskrift er dateret, afsted paa Hjemveien til Sverige. Ogsaa denne Hjemreise ledsagedes, fortaltes der, af særegne Omstændigheder, der skulde tyde paa, at den nye Konge stod under en høiere Beskyttelse. Stjørdalselven, der efter Bøndernes Mening nu maatte være ufarbar formedelst Menis og først blev sikker i Fastetiden, bar baade hans Heste og Ryttere, thi Kongen satte sin Lid til St. Olafs Hjelp, ja man havde aldrig seet klarere Krystal end den Is, hvormed alle Elve, der skulde passeres, vare belagte. Ved Meraker tog han Hvile og drog derfra til det halvt norske, halvt

[1]) Dipl. Norv. VIII, S. 381.

svenske Landskab Jemteland, hvis Indbyggere villig hyldede ham, hvorefter han gjennem Helsingland og Gestrikland ved Midten af December naaede Stockholm.[1]) Han meldte da strax, hvad der var skeet, til Høimesteren af Preussen. Han var, forsikrede han i sit Brev til denne, bleven indkaldt til Norge af fast alle dets Stænder og var i Throndhjem kronet og antagen til Konge. „Almuens“ Brev medfulgte i tydsk Oversættelse.

Det var imidlertid en Selvfølge, at skulde dette Karls norske Kongedømme blive af Varighed, maatte han sikre sig de Landskaber, der uimodsigelig vare Norges vigtigste, og fremfor alt blive Herre i Oslo. Erik Sæmundssøn havde ogsaa forsøgt at virke for ham i det Søndenfjeldske. Paa den Tid, da Karl befandt sig paa Veien til Throndhjem, finde vi Hr. Erik paa Romerike (4de November 1449), hvor han forhandlede med Almuen paa Ullensakers Thing. Der meddelte han Bønderne, at Karl var tagen til Konge paa Hamar, og udviklede for dem, at Christierns Valg var ulovligt. Almuen forsikrede, heder det, at den mod sin Vilje havde været tvungen til at hylde Christiern, og erkjendte strax Karl for sin Konge. Dokumentet herom besegledes af nogle og tyve Mænd, hvoraf tolv fra Store-Næs. Nogle af disse Mænd have visselig hørt til de lavere Væbnerfamilier. Idetmindste var dette Tilfældet med den, som nævnes først, nemlig Finkel Hafthorssøn, der boede paa Gaarden Folberg og tilhørte en gammel, oprindelig med de bekjendte Hafthorssønner beslægtet Æt.[2])

Lignende Møder har Hr. Erik, sandsynligvis ledsaget af de svenske Ryttere, som Kong Karl havde efterladt, udeutvivl afholdt med Bønderne i flere Egne, uden at det nu nærmere lader sig

[1]) Rimkrøniken, Klemmings Udg., II, S. 276—278.

[2]) Hadorph, II, S. 165 fgg. Om Folberg-Ætten se Munch, N. F. Hist., 2. Hovedafd., I, S. 395.

paavise. I Midten af December finde vi ham paa Sudreim, Hr. Sigurd Jonssøns Herresæde paa nedre Romerike, hvorfra denne formodentlig har maattet tage Flugten. Som Rigsforstander søndenfjelds skriver Hr. Erik 14de December til Indbyggerne paa Hedemarken, Romerike, Thoten, Hadeland og Ringerike, underretter dem om, at Kong Karl nu er kronet, men, „for ikke at volde Norges Almue Bekostning", er vendt tilbage til Sverige. Han skulde imidlertid allerede i Julen indfinde sig i Oslo, og Almuen anmodedes derfor om ufortøvet at føre en Madskat (Gjengjerd) til denne Stad til hans Ankomst. Selv vil Hr. Erik være at finde i Borgesyssel, men for at forsvare dem, ifald Kongens Uvenner skulde søge at tilføie dem noget ondt, sender han dem Væbneren Magnus Larenssøn, rimeligvis den samme Magnus Hogenskild, der, som vi have seet, tidligere har virket for Karl i Bergens Stift.[1]) Befalingen om, at Gjengjerden skulde bringes til Oslo, er mærkelig, da den synes at tyde paa, at Karls Tilhængere nu havde Magten i denne By, og at altsaa Hr. Hartvig Krummedike, der uimodsigelig havde Akershus inde, har været beleiret paa denne Borg og ude af Stand til at hindre en Tilførsel til Oslo By til Karls Bedste.[2])

Karl Knutssøn drog afsted allerede fjerde Juledag og kom gjennem Vermeland ind i Norge, hvor han lagde sig for Akershus. En samtidig Kilde fortæller, at han medbragte en stærk Hær.[3]) Men hvad enten Hr. Hartvig, som man maa formode, er bleven undsat af andre Lensherrer eller ikke, er saameget vist, at de

[1]) Dipl. Norv. X, S. 155.

[2]) Hvorfra Jahn (Nye Danske Magazin, VI, S. 33) har sin Fortælling om, at „Hartvig Krummedike synes flere Gange at have slaaet Erik Sæmundssøns imod ham under Befaling af Magnus Larsen udsendte Tropper", har jeg ikke været saa heldig at udfinde.

[3]) „Manu forti". Diar. Vadsten. ed. Benzelius, p. 100.

Svenske Intet have udrettet. Kun sees, at nogle norske Fanger have været i Karls Vold.[1]) Der sluttedes meget snart en Stilstand, som skulde vare indtil den berammede Dag i Halmstad. Allerede ved Begyndelsen af Fasten var Kong Karl i Lødøse,[2]) og han gjensaa siden aldrig tiere Norges Land.

[1]) Dipl Norv. III, S. 587.
[2]) Sv. Rimkr., Klemmings Udg., II, S. 279.

IV.

Mødet i Halmstad. Kong Karl maa frasige sig Norge. Christiern krones i Throndhjem. Forening mellem Norge og Danmark i Bergen. Christierns Hjemreise og Junker Olafs Fødsel. Islandske og hanseatiske Anliggender.

Toget mod Oslo var saaledes mislykket, og med Udsigterne til at vinde noget Herredømme over Norge saa det nu daarligt ud, men det nye Aar skulde bringe Karl Knutssøn endnu flere og vistnok ogsaa større Sorger og Ydmygelser. Allerede ved Forhandlingerne paa Gotland i Efteraaret 1449 have vi seet Tegn til, at endog hans svenske Kongedømme trods det store Stemmeantal, hvormed han var valgt, ikke hvilede paa sikker Grund. At føre Regjeringen i Sverige havde ogsaa lige fra Folkungernes Dage været en saare vanskelig Ting, og i de to sidste Aarhundreder havde egentlig kun Magnus Ladelaas og Margareta vist sig Opgaven voxne. Det vedblev længe efter denne Tid at være alt andet end let at styre et Folk, i hvilket der gjærede store Kræfter, men som først gjennem lange indre Brydninger skulde udvikles og forklares. Indenlandske saavelsom danske eller helt udenlandske Herskere havde hver sine eiendommelige Hindringer at bekjæmpe. Selv Karls ham saa langt overlegne Efterfølgere, gamle Hr. Sten Sture og Gustav Vasa, fik rig Anledning til at prøve det. Men ingen

af de svenske Regenter kom dog saa tidlig til at føle sin høie Stillings Byrder og Plager som Karl.

Det dansk-svenske Møde i Halmstad samledes til fastsat Tid i Begyndelsen af Mai 1450 og blev et af de mærkeligste Møder i den hele Unionstid. De tolv svenske Deltagere vare valgte paa en noget tidligere afholdt svensk Herredag i Arboga. Nogle af de valgte vare indvandrede danske Adelsmænd, andre saa løse i sin Troskab mod sin Konge, at de kort efter ligefrem forraadte ham. Mellem de danske Raader møde vi flere af dem, der havde været med Christiern ved Hyldingen i Marstrand, blandt dem Hr. Eggert Frille og Hr. Aage Axelssøn, der blandt de svenske Raader fandt sin egen Broder Hr. Erik Axelssøn. Fire af de mødende havde deltaget i Forhandlingerne paa Gotland, men Magnus Gren selv var dog ikke tilstede, heller ikke Karls farligste Fiende, den svenske Erkebiskop. En af de svenske Herrer, Aage Jønssøn (Svarte-Skaaning), der sandsynligvis har tilbragt en Del af sin Ungdom i Norge, medens Faderen var forlenet med Akershus, havde fulgt Kong Karl paa hans Kroningsreise til Throndhjem.

Vi kjende som sædvanlig Intet til Forhandlingernes Gang, men kun deres Resultater. Allerede den 13de Mai var man færdig. Hvad der vedtoges, var først og fremst, at Unionen mellem Danmark og Sverige, saasnart Leilighed dertil gaves, skulde fornyes. Saasnart en af de to Konger døde, kunde det saaledes ledigblevne Rige, om det saa syntes, vælge den gjenlevende Konge, men ifald man ikke havde Lyst hertil, skulde Kongevalget henstaa og vedkommende Rige imidlertid bestyres ved en eller flere indfødte Forstandere, indtil ogsaa det andet blev kongeløst. Saa skulde Danmark og Sverige foretage fælles Kongevalg og derpaa være forenede til evig Tid. Ved saadant fælles Kongevalg skulde man aldrig

tage nogen Udlænding, men altid en Dansk eller en Svensk.[1]) Ogsaa andre Bestemmelser bleve vedtagne om den kommende Forenings Vilkaar.

Mellem de to for Tiden regjerende Konger skulde strax sluttes Fred, hvilken skulde være forkyndt til Efterlevelse af hver Mand i samtlige tre Riger inden førstkommende St. Olafs Dag. For Norges Rige skulde Adgang staa aaben til, naar alle tre Riger kom under en Konge, at indtræde i det her afsluttede Statsforbund.[2])

De forsamlede danske og svenske Rigsraader optraadte altsaa ingenlunde som sine Kongers Fuldmægtige, men meget mere som de to Rigers souveraine Repræsentanter. Der er heller ikke i denne Statsakt Tale om nogensomhelst Ratifikation af Kongerne. Dengang, da disse vedtoge Forliget paa Gotland, havde der været tænkt paa noget ganske andet, nemlig at komme til endeligt Opgjør af forskjellige, i Forhold til hvad man nu havde besluttet, mindre Sager og Tvistemaal, først og fremst om hin omstridte Ø. Men netop disse Ting lod man nu uafgjorte, idet man henskjød dem til en ny Kongres, som til næste Aar skulde holdes paa Landemærket mellem Bleking og Smaaland.

Norges Skjebne blev derimod afgjort. I Forliget paa Gotland var Norge blevet opført som et af Christierns Riger, men siden

[1]) Paludan-Müller har i sine Observ. criticae, p. 88, og i sin Bog: De første Konger af den oldenb. Slægt, S. 287, gjort opmærksom paa, at der fra svensk Side siden paastodes, at til Fælleskonge skulde der rettelig have været valgt afvexlende en Dansk og en Svensk, hvorfor der efter Kong Hans's Død forekommer en svensk Udtalelse om, at Unionen vel burde fornyes, men under en svensk Konge, ligesom det i 1547 endog anførtes, at det allerede ved Foreningen af 1397 havde været besluttet, at Valget skulde afvexle mellem Mænd af alle tre Riger. (Stiernman, Alla Riksdagars Beslut, Bihång, p. 80 fgg.). Mon ikke denne Paastand kan have sin Oprindelse i denne Halmstadkongressens Beslutning om Valg af enten en Dansk eller en Svensk?

[2]) Dipl. Christierni Primi, p. 18 sqq.

havde Kong Karl ladet sig krone i Throndhjem, saa at nu begge Konger kaldte sig Konge af Norge. De danske Raader maa naturligvis have fremlagt Rigsraadets Valg- og Hyldingsakt og protesteret mod Karls Valg og Kroning som ulovlige Handlinger. De svenske Raader, der vare tilstede i Halmstad, og som nu aabenbart maa have ønsket, at Karl aldrig var bleven Konge i Sverige, følte fra sit Partistandpunkt ingen Lyst til at se hans Magt forøget ved Besiddelsen af Norge og indsaa ialfald, at han siden det uheldige Tog til Oslo i Virkeligheden havde forspildt dette Rige eller ialfald ikke kunde hævde det uden ved en Krig med Danmark, hvilken de just vilde undgaa. De forpligtede derfor Karl til uden videre at frafalde sine Fordringer paa Norge og at overlade det til Christiern. Paa Kongens Vegne lovede de derhos, at han skulde bekræfte denne Afstaaelse inden St. Olafs Dag, idet de i modsat Fald selv forpligtede sig til et Indlager i Helsingborg.[1]) Ligeledes indestode de for, at alle de Fanger, som vare gjorte i Norge, skulde løslades.[2])

Det følger af sig selv, at Karl med stor Forbitrelse erfarede Udfaldet af Halmstadmødet.[3]) Hans Stilling tillod ham imidlertid ikke at gjøre Modstand, og han føiede sig da i Nødvendigheden og afstod sine formentlige Rettigheder til Norge i Arboga den 10de Juni 1450. Hans Ærgrelse fremskinner imidlertid selv gjennem Kancellistilen. „Ville Norges Riges Indbyggere have Kong Christiern til Konge eller Herre, da tillade Vi det og ville ham ikke

[1]) Dipl. Norv. VIII, S. 336.
[2]) Dipl. Norv. III, S. 587.
[3]) „Hade konung Karls råd alle warit thro,
The hade ey dagtingat så.“
(Rimkrøniken, Klemmings Udg., II, S. 280).

hindre.“ Han forbeholdt sig imidlertid, trods Protester fra Christierns Side, fremdeles Titelen af Norges Konge.[1])

Kong Christiern havde imidlertid om Høsten 1449 ladet sig krone i Kjøbenhavn, den 28de Oktober, og samme Dag ægtet sin trolovede Brud, Enkedronning Dorothea, der endnu ikke var mere end omtrent 18 Aar gammel. Medens hendes første Bryllup med Kong Christopher havde været høitideligholdt med overordentlig Pragt,[2]) feiredes det denne Gang i Stilhed.[3])

Christiern havde derefter gjort en Reise omkring i Danmark. I Januar 1450 var han i Ribe[4]) og har maaske ved samme Leilighed besøgt Morbroderen Adolf. Allerede længe før Halmstadkongressens Sammentræden, og vistnok inden Kong Karls Tilbagetog fra Oslo var ham bekjendt, havde han begyndt Rustninger til et Tog op til Norge, thi allerede i Marts vidste man i Danzig Besked om hans Forberedelser, der synes at have været meget betydelige. Det heder endog, at hver fjerde Mand skulde udskrives.[5]) Nu vare saa krigerske Forberedelser idetmindste for

[1]) Dipl. Norv. III, S. 588.

[2]) Se herom, foruden de bekjendte nordiske Kilder, ogsaa bl. a. følgende tydske: Riedel, Cod. Dipl. Brandeburg. IV, 1, p. 63, Lüb. Chroniken, hg. v. Grautoff, II, S. 95, og fornemmelig den fortrinlige Beskrivelse i Berckmanns Stralsund. Chronik, hg. v. Mohnike u. Zober, S. 185.

[3]) Berckmanns Stralsund. Chronik fortæller (S. 192—193) om dette Bryllup i ret mærkelige Udtryk: „1449 sontages vor Simonis vnd Judae (altsaa, hvis dette er rigtigt, ikke, som det heder hos Huitfeldt, 28de, men 26de Oktober) do schlep Jungcker Carsten bij tho Copenhagen, men de kost was so en groth nicht, ock was des rickes rath nicht, darumb kann dat nenen langen lop hebben, dath de Koning sonder unwillen bliuen mag.“ Hamburg, og formodentlig flere tydske Stæder, havde vist Kongeparret den Opmærksomhed at sende en Gave i Vin. Kämmereirechnungen der Stadt Hamburg, hg. v. Koppmann, II, S. 80.

[4]) Terpager, Ripae Cimbricae, p. 693.

[5]) Styffe, Bidrag till Skandin. Hist. II, S. 28. Pundmesteren i Danzig til Høimesteren 29de Marts 1450.

Øieblikket overflødige, og Christiern kunde i Ro begive sig afsted til sin norske Kroning.

Reisen gik først til Bergen, hvor Kongen indfandt sig med „mange Skibe og Folk“. I denne Stad, hvor en norsk Konge nu ikke i et Par Menneskealdre havde været seet, var hans Ankomst naturligvis en Begivenhed af høi Betydning og det ikke mindst for de tydske Kjøbmænd. Det gjaldt for Hanseaterne at faa sine Privilegier fornyede, og man vil derfor stedse finde dem saare opmærksomme og forekommende mod alle nyvalgte Konger. De gjorde denne Gang Kong Christiern den Ære at medgive ham et Æresfølge til Throndhjem af ikke mindre end fem Skibe og trehundrede harniskklædte Mænd.[1])

I Throndhjem, hvor Kroningen skulde gaa for sig, fandt man ikke mere Aslak Bolt i Live. Den gamle Mand var død for nogle Dage siden[2]) og sparedes saaledes for de Ydmygelser, som han ellers ikke vilde have kunnet undgaa. Men en talrig og prægtig Kreds af norske og danske geistlige og verdslige Herrer var samlet i Staden, deriblandt hele fire og tyve norske Rigsraader, maaske det største Antal, som nogensinde var tilstede paa engang i hele det femtende Aarhundrede. Øverst i Rækken nævnes Udlændingen Marcellus, Biskop af Skaalholt, om hvem vi snart skulle tale mere, dernæst kommer Biskop Jens af Oslo, noksom bekjendt af de foregaaende Begivenheder, videre Biskoppen af Stavanger, Gunnar Erikssøn, der hidtil havde holdt sig ganske tilbage fra Deltagelse i Thronstriden, Biskop Heming af Færøerne og Matthæus, der

[1]) „Anno 1450 do qvam koningk Christiern to Bergen myt eneme legaten des pawes, Marcellus, mijt velen schepen unde volke unde toch to Drünthem. De kopman beleydede syne gnade myt V schepen unde IIIc mannen to harnsche.“ (v. Gherens utrykte Krønike).

[2]) Styffe, l. c. II, XXXIV angiver, at Aslak var død „i Juletiden“, uvist efter hvilken Kilde.

gjorde Paastand paa Hole Bispedømme. Biskop Gunnar af Hamar, der nylig havde spillet en saa fremtrædende Rolle mellem Kong Karls norske Venner, var, som rimeligt kunde være, ikke tilstede. Bergens Bispestol var ledig efter Biskop Olaf Harniktssøns Død, men hans valgte eller, nøiagtigere talt, postulerede Eftermand var med. Dette var Thorlak, en af de faa Nordmænd, som havde gjort Lykke under Erik af Pommern. Denne havde gjort ham til sin Provst ved Bergens Apostelkirke, ja endog villet ophøie ham paa Upsala Erkestol. Da dette ikke lykkedes formedelst de Svenskes bestemte Modstand, var Thorlak bleven Biskop i Viborg, og nu nylig, da han helst vilde hjem til Norge, postuleret til Bergen. Af geistlige Rigsraader møde vi endnu Olaf, Abbed af Halsnø, Provsterne Alf fra Bergen og Gunnar Holk fra Oslo, den sidste tillige Kantsler, samt Sigurd Bjørnssøn, Erkepræst i Oslo Kapitel. Mellem de verdslige Raader var selvfølgelig Hr. Sigurd Jonssøn den første, dernæst kom den gamle Hr. Olaf Haakonssøn, saa Hr. Olaf Nilssøn, Hr. Erlend Endridessøn af Losna ved Sognefjordens Munding, en rig og fornem Mand og af den Grund ogsaa en af dem, der engang opførtes paa Forslag til Drost, forøvrigt lidet fremtrædende i Historien og en af dem, som havde holdt sig ganske borte fra disse Aars politiske Kriser, saa Hr. Hartvig Krummedike, Hr. Mats Jakobssøn, Hr. Kolbjørn Gerst, Hr. Simon og Hr. Erik Bjørnssønner, Hr. Guttorm Eivindssøn, Hr. Hans Krukow, Hr. Gaute Kane, Hr. Peder Nilssøn, Hr. Henrik Jenssøn og Væbneren Engelbrekt Steffenssøn. Hertil kom en stor Del af Landets bedste Folk forøvrigt, Kanniker, Væbnere udenfor Raadet, Lagmænd[1]) o. s. v. Ved Hyldingen i Marstrand var der udstedt Indbydelse til Landets forskjellige Egne om at lade sig repræsentere ved Kroningen, og dette er ganske vist ogsaa skeet idetmindste fra nogle Landska-

[1]) Dipl. Norv. III, S. 609.

ber, skjønt det, som siden skal vises, ikke skede fra alle. En stor Mængde Danske ledsagede sin Konge, saaledes ikke mindre end ni Riddere, deriblandt atter Hr. Eggert Frille og Hr. Aage Axelssøn. Krigsfolket og Mandskaberne fra Skibene tilligemed de medfulgte Tydskere udgjorde store Skarer. Throndhjem, der til Hverdags var en stille By, kun udmærket ved sin Stilling som geistlig Hovedstad, men aldeles ubetydelig som Handelsstad og ikke større af Folketal end Holmestrand eller Flekkefjord i vore Dage,[1]) har derfor i Slutningen af Juli og Begyndelsen af August 1450 været Vidne til et ellers ukjendt Liv og en uhyre Menneskevrimmel. Hvilken Modsætning til den improviserede Kroning i November Aaret i Forveien! Kong Christiern selv var endnu kun fire og tyve Aar gammel. Han havde Grund til at prise Lykken, der allerede skjænkede ham, for et Par Aar tilbage endnu en ubetydelig Greve, den anden Krone, og som, hvem kunde vide, maaske om ikke lang Tid vilde skjænke ham den tredie. Et Øienvidne, den tydske Digter Michael Behaim, der havde opsøgt ham i Norge og nu saa ham i denne Herlighed, har ogsaa nedskrevet de Ord: „Ich sah nie einen fröhlichern Fürsten".[2])

Forinden Kroningen fandt Sted, udstedtes under 1ste August en Bevidnelse om, at Kong Karls Valg havde været ugyldigt og hans Kroning ulovlig. Det erklæredes, at Erkebiskop Aslak nødtvungen havde kronet den svenske Konge,[3]) samt at han derhos havde været

[1]) Til at bedømme Staden Throndhjems Vilkaar i Unionstiden har man et vigtigt Bidrag i Meddelelser fra det Norske Rigsarchiv, I, S. 250—256. Direkte Seilads til Throndhjem søgte Hanseaterne at hindre for det Bergenske Kontors Skyld. I 1535 blev saaledes en Skipper sat under Tiltale, fordi han mod Forbudet havde seilet derhen Hamburgische Chroniken, hg. v. Lappenberg, S. 87.

[2]) M. v. Behaim, Das Buch von den Wienern, p. XL, (Dansk historisk Tidsskrift, 1 R., VI, S. 325, cfr. Y. Nielsen, Bergen fra de ældste Tider indtil Nutiden, Chra. 1877, S. 255 fgg.).

[3]) Se ovenfor S. 42—43.

fuldkommen uberettiget til at krone den, der ikke var paa tilbørlig Maade valgt af Rigets Raad og Parliament, ligesom heller ikke nogen Kroning rettelig kunde finde Sted uden i dettes Nærværelse. Kong Christiern var derimod lovlig valgt og nu med en stor og mægtig Flaade ført til Nidaros, Rigets Metropole, hvorfor Raadet herved præsenterede ham til at krones som Norges sande Konge. Dokumentet var mod norsk Sædvane affattet paa Latin, rimeligvis for at kunne meddeles i Afskrifter til fremmede Fyrster og Magter, og dertil, hvad der ligeledes var noget ualmindeligt, forsynet med tvende Notariers, en dansk og en tydsk Mands, embedsmæssige Bekræftelse.[1])

Som Kroningsdag angives i flere Kilder St. Olafs Dag, 29de Jul 1450,[2]) noget, der ogsaa i og for sig maa forekomme rimeligt nok. Men for at dette skulde være muligt, maatte man antage, at Christierns nys omtalte Præsentation til Kroningen var feilagtig dateret eller udstedt bagefter Høitideligheden, hvilket dog ikke let kan

[1]) Dipl. Christierni Primi, p. 24. Dipl. Norv. VIII, S. 368. Notarier maatte i Middelalderen som bekjendt have pavelig eller keiserlig Udnævnelse og Autorisation. De forekom derfor ikke hyppig i Norden, hvilket vi finde udtrykkelig udtalt for Norges Vedkommende 1438 („Notarii publici in istis partibus non habentur", Dipl. Norv. VI, S. 499) og 1445 („Notariorum usus rarus est in nostra terra, nec iis creditur, sed sigillis", D. N. IV, S. 658). Forøvrigt forekommer dog 1436 en throndhjemsk Kannik, der var keiserlig Notarius (D. N. IV, S. 630). I 1448 havde Paven tilstaaet Biskop Marcellus Ret til at udnævne ti Personer udenfor den geistlige Stand til Notarier (D. N. VI, S. 545). Maaske var Provsten i Mariakirken, Gunnar Holk, en af disse, thi han var i 1450 pavelig Notarius og fungerede som saadan. (Dipl. Chr. Primi, p. 30).

[2]) Saaledes hos Huitfeldt p. 853 (der udentvivl her, som ellers ofte, udskriver Absalon Pederssøn, Norske Mag. I, S. 138), i Henrik Smiths's Aarbog (Rørdams Monumenta Hist. Dan. I, S. 601), i v. Gherens utrykte Krønike, samt, hvad der er det mærkeligste, i et Dokument, udstedt i samme Aar (Finni Johannæi Hist. eccl. Isl. II, p. 236).

tænkes[1]). Ogsaa bestemte Vidnesbyrd tyde paa, at den høitidelige Handling først har fundet Sted et Par Dage senere, nemlig Søndagen den 2den August.[2])

Hvo, der har forrettet Kroningen, er intetsteds omtalt, men med Føie tør man antage, at det har været Biskop Marcellus af Skaalholt, saasom han nævnes øverst blandt de geistlige Rigsraader. En tydsk Krønike fortæller, at Christiern blev kronet „med St. Olafs Krone",[3]) hvilket dog naturligvis ikke kan forstaaes efter Ordene, men gamle Kroningsregalier maa vistnok endnu ved den Tid have været bevarede i Throndhjem,[4]) thi ellers ved man ikke, hvorledes Karl Knutssøns Kroning kunde finde Sted. Til en Kongekroning hørte endelig ogsaa Ridderslag, og Christiern slog ved denne Leilighed to og tyve Personer til Riddere.[5])

[1]) Det er dog paafaldende, at flere af de Mænd, som nævnes i hint Dokument, deri optræde som Riddere, hvilket de vistnok først ere blevne ved Kroningen.

[2]) N. Nicolaysen har i Norsk Magasin, I, Fortalen p. X, anført et Brev, hvis Datering bestemt peger paa denne Dag. Mærkeligt nok har A. S. Vedel i et Haandskrift af Roskildeaarbogen (Rørdams Monumenta Hist. Dan. I, p. 308) rettet St. Olavi Dag til „Søndag efter St. Olavi Dag", hvilket tyder paa, at han har havt nu tabte Vidnesbyrd for sig. R. Keyser, der forøvrigt først har fremhævet, hvad der taler imod 29de Juli (Den norske Kirkes Hist. II, S. 545), har villet forsone den gamle Beretning med Dokumentet af 1ste August ved at antage, at St. Olafs Dag her skulde være Translationsdagen (3die August), men denne Antagelse har ingen særlig Hjemmel i Kilderne.

[3]) Reimar Kock. (Werlauff, Om de norske Kongers Salving og Kroning i Middelalderen, i det Kgl. Danske Vidensk. Selsk. hist. og philos. Afhandlinger, V, Kbh. 1836, S. 97–98).

[4]) Haakon VI havde pantsat Kronen og andre Rigsklenodier til to Borgere i Stralsund. Otto Fock, Rügensch-Pommersche Geschichten, III, Lpz. 1865, S. 220. Til Frederik I's Kroning, der dog tænktes udført i Oslo eller endog i Konghelle, var der Tale om at laane Regalier fra Danmark.

[5]) v. Gherens utrykte Krønike: „He sloech XXII Riddere".

Selvfølgelig var der i den nærmeste Tid Regjeringsanliggender nok at ordne, Retsspørgsmaal nok at afgjøre, Forleninger skulde uddeles eller bekræftes, o. s. v., men kun ganske faa deslige Sager ere nu bekjendte. Vi se kun, at der den 4de August udstedtes en Forordning angaaende Privilegier for Bønderne i Opdal,[1]) samtidig ogsaa for Fjeldstuen Drivstuen,[2]) og at en større Sag paadømtes mellem Rigsraaden Hr. Jakob Matssøn og hans Broders Enke, Fru Philippa Krummedike, og dennes Børn angaaende Østraat Gaard og Gods.[3])

Det mærkeligste og i enhver Henseende vigtigste Spørgsmaal, som for Øieblikket var paa Dagsordenen i Norge, var imidlertid, hvo der skulde efterfølge Aslak Bolt paa Throndhjems Erkebispestol. Den Strid om denne, som vel først senere for Alvor udbrød, men hvortil Grunden allerede er at søge ved denne Tid, blev baade langvarig og følgerig.

Kannikerne, hvem Valgretten efter kanonisk Ret og Sædvane tilkom, havde allerede før Christierns Ankomst udvalgt en af sin egen Midte, Mag. Olaf Throndssøn, til Erkebiskop. Han var en, som man maa antage, vel studeret Mand, der 1430 var bleven indskreven ved Universitetet i Rostock og i 1438, altsaa efter et langt Studenterliv, havde erhvervet Magistergraden i Greifswald, hvorhen Universitetet havde taget sin Tilflugt under de Uroligheder, som dengang hjemsøgte Rostock.[4]) Uagtet han ved sin Immatrikulation fritoges for Sportlerne i Egenskab af *pauper*, tilhørte han dog en gammel fornem Familie. Om Faderen vides vistnok Intet, men Bedstefaderen, Hr. Thorald Sigurdssøn, havde været

[1]) Dipl. Norv. II, S. 593.

[2]) Norske Magasin, Fort. p. X.

[3]) Dipl. Norv. III, S. 607—609.

[4]) Matrikler over nordiske Studerende ved fremmede Universiteter, udg. af L. Daae, S. 38 og 40 (under Pressen). Kosegarten, Gesch. d. Univ. Greifswald, II, S. 294.

Rigsraad og forekommer som saadan i de fleste vigtige Statsakter fra Slutningen af det fjortende Aarhundrede, saaledes i Kalmar 1397.[1])

Hvorledes Christiern under almindelige Omstændigheder vilde have stillet sig til Mag. Olaf Throndssøns Valg, kunne vi ikke vide, og der kjendes ialfald ingen Grund til, at han i og for sig kunde have noget imod hans Person. Men til Ulykke baade for sig og for Norge havde Kongen gjort Bekjendtskab med en i særegen Grad indsmigrende og paatrængende geistlig Eventyrer, der ganske havde bedaaret ham, derpaa ledsaget ham til Norge og rimeligvis allerede paa Forhaand tilsneget sig hans Løfte om Bistand til at opnaa Norges Erkebispestol.

Denne Mand var den allerede nævnte Marcellus, af Fødsel Engelskmand,[2]) en forløben Franciskanermunk, havde allerede i mere end tyve Aar ført et omstreifende og lidet hæderligt Liv. Han havde 1428 optraadt i de vendiske Søstæder med den falske Paastand, at han var Magister i den hellige Skrift, men skal dog forøvrigt virkelig have besiddet Lærdom og været en veltalende Mand. Han

[1]) Disse hidtil upaaagtede Familieforhold udfindes ved at sammenstille Dipl. Norv. I, S. 424 og 551 med II, S. 661 og V, S. 683. Heraf vil fremgaa følgende Slægttavle:

Thorald.

Sigurd.

Hr. Thorald, (var død 1403).
*Adalis Erlingsdatter, som levede længe efter.

Thrond. — Christina m. Tilnavn „Smørhette", (Norske Magasin, 1, S. 138), gift 4 Gange.

(Throunds Børn:) Mag. Olaf. — Ivar.

(Ivars Søn:) Gaute Ivarssøn (?), Erkebiskop, † 1510.

[2]) Han kaldes vistnok ogsaa en Tydsker, men den nedenfor citerede lybekske Krønike, der viser sig særdeles godt underrettet, kalder ham en Engelskmand, og jeg har troet at burde følge dette Vidnesbyrd.

og en Broder, der ligeledes var Franciskanermunk, men kaldte sig Johanniterridder, udgave sig begge for pavelige Legater og vilde som saadanne ved Hjelp af en falsk Pavebulle indsamle Penge for at udløse den af Saracenerne fangne Konge af Cypern. Biskoppen af Lybek mærkede imidlertid Uraad, tvang Marcellus til at udlevere de samlede Penge og holdt ham fast, men han undveg. Da Paven havde faaet Underretning om disse Sager, befalede han saavel Biskoppen af Lybek som ogsaa Biskop Henrik af Winton, almindelig kaldet „Kardinalen af England“, der ved den Tid som virkelig Legat reiste i paveligt Ærinde i Tydskland, at gribe ham, hvis det lod sig gjøre. Stolende paa Landsmandskabet indfandt Marcellus sig ogsaa i Trier hos Kardinalen, men denne behandlede ham med Strenghed og lod ham sætte i et haardt Fængsel paa Bruel, et Slot, der tilhørte Erkebiskoppen af Køln, ja efter en anden Beretning endog dømme til Døden i Kølns Domkirke af en Ret, bestaaende af ham selv, Erkebispen af Køln, Hertugen af Berg og Junker Ruprecht af Julich og Berg, blandt andet fordi han skulde have modtaget Stikpenge af Hussiterne og meddelt dem „de Christnes“ Forbund imod dem. Marcellus fandt imidlertid Leilighed til at indynde sig hos Erkebiskoppen ved at bistaa ham som Læge i en Sygdom og slap derfor siden løs. Dette Fængsel var ikke det eneste, Marcellus havde fristet, thi han havde ogsaa siddet fangen i Venedig og reddet sig derfra ved List.[1]) Ogsaa andre lignende Bedrifter tillægges denne Mand, men han har ogsaa havt Venner og efter de ovenfor fortalte Begivenheder opnaaet geistlige Stillinger i Kølns og Münsters Stifter. I

[1]) Lüb. Chroniken, hg. v. Grautoff, II, S. 48—50. L. Ennen, Geschichte der Stadt Köln, III, Köln u. Neuss 1869, S. 363—364. C. Paludan-Müller, i Dansk hist. Tidsskr. 3 R., I, S. 312 fgg. „Marcellus, falsarius literarum papae“, Scr. Rer. Dan. VI, p. 616.

Aaret 1448 indfandt han sig i Rom hos Pave Nicolaus V, og denne udnævnte ham ved Provision til Biskop af Skaalholt Stift, som var ledigt efter Hollænderen Gosvin Comhaer. Meningen var neppe, at Marcellus ialfald for det første skulde tiltræde dette fjerne og lidet indbydende Embede, men vistnok snarere, at det skulde skaffe ham en passende Titel og et Bidrag til hans Underholdning. Rimeligvis er han i Rom bleven indviet; idetmindste optræder han aabenbart som viet Biskop ved sin Nærværelse i Throndhjem. Han skulde ogsaa indtil videre beholde sine tydske Beneficier. Pavens Hensigt med at tilstaa Marcellus disse Gunstbevisninger var at bruge ham i sin Tjeneste som Generalindsamler af de pavelige Indtægter i de tre nordiske Riger. Hertil udnævntes han den 1ste Juni 1448 og fik samme Dag en hel Række af Fuldmagter til at dispensere fra kanoniske Hindringer for Ægteskab og Præstevielse, fra Løfter om Pilegrimsfarter o. s. v., til at autorisere Notarier m. m., og endelig udstedtes der den 12te Juni Reisepas for ham fra Rom. Han tituleres i disse Breve stadig kun Nuntius, men ikke Legatus, med hvilken Titel han selv fandt for godt at optræde.[1]) Det lykkedes nu, som sagt, denne slue og erfarne Mand at besnakke Christiern, og denne maa have troet i ham at finde en brugbar Tjener ikke alene i den høie geistlige Stilling, men vistnok i politiske og diplomatiske Hverv overhoved. Men hvad Marcellus selv rimeligvis ikke anede paa den Tid, han drog med Christiern til Norge, var dette, at Pave Nicolaus den 12te Juni 1450 havde udnævnt en anden Mand, en svensk Prælat, Erkepræsten i Upsala, Birger Magnussøn, til Indsamler af sine Indtægter i Norden og ved samme Leilighed ikke alene tilbagekaldt Marcellus's egen Beskikkelse til denne Forretning, men tillige paalagt ham ufortøvet at indfinde sig i Rom.[2])

[1]) Dipl. Norv. VI, S. 538 fgg.
[2]) Dipl. Norv. VI, S. 561—563.

Kong Christiern protesterede ved sin Ankomst til Throndhjem mod Kapitlets Valg af Mag. Olaf og vilde ikke erkjende det for lovligt. Han paastod, at hans Samtykke forud skulde have været indhentet. Den Uenighed, der saaledes opstod mellem ham og Kannikerne, enedes man da om at lade bilægge ved Voldgift. Voldgiftsmændene udnævntes den 1ste August, og de vare Marcellus selv (om hvis egne Planer paa Erkesædet man da vel har tiet stille), de øvrige tilstedeværende Biskopper, Thorlak af Viborg (Bergen), Gunnar af Stavanger, Heming af Færøerne og Matthæus af Hole, samt Provsterne Gunnar Holk og Alf af Bergen. Kongen var her den stærkere, og Dommen altsaa ikke tvivlsom. Den faldt den 7de August og gik ud paa, at Kongedømmets Samtykke var nødvendigt til et Erkebispevalgs Gyldighed, og der tilføiedes, at Olaf Throndssøns Valg for Tiden ikke var stemmende med Rigets Bedste, ja endog den gaadefulde Bemærkning, at der var Omstændigheder ved dette Valg, „som man for den geistlige Stands Æres Skyld vilde fortie".[1])

Derefter kunde nu Underhandlingerne mellem Kongen og Marcellus for Alvor begynde. Christiern har aabenbart gaaet ud fra, at „Legaten" Marcellus var en hos Paven meget formaaende Mand, og har troet i ham at have et ypperligt Middel til at opnaa store Ting ved Kurien baade i den ene og den anden Retning. Eventyreren har visselig ikke undladt at bestyrke Kongen i disse Forestillinger. Der blev opsat en af Notarier bekræftet Kontrakt mellem Kongen og „Legaten", hvorved denne lovede at udvirke, at Paven ikke alene skulde bekræfte Kongens paastaaede Ret til at præsentere Erkebiskop og Biskopper saavel i Danmark som i Norge, men ogsaa sanktionere Danmarks, Norges og Sveriges

[1]) Dipl. Norv. VIII, S. 371: „Causae, quas hic pro honore clericalis status subticere decrevimus."

Rigers Forening til evig Tid og derhos endnu gjøre Kongen nogle forholdsvis ubetydeligere Indrømmelser. Til den Ende skulde Marcellus strax begive sig til Rom, og hvis han ikke inden Juletid 1451 havde udrettet, hvad han havde lovet, skulde Kongen være fri for sit Tilsagn om at hjelpe ham til Throndhjems Erkebispestol og have sin Frihed til at udse en anden Kandidat til denne.[1]) Overenskomsten, hvilken Marcellus har beseglet, er ikke dateret, men udentvivl sluttet allerede i Throndhjem, hvorefter Kapitlet har maattet føie Kongen i at give Marcellus sine Stemmer, thi allerede inden August Maaneds Udgang føier han Titelen Archipostulatus til sin usurperede Legattitel.

I Løbet af samme Maaned forlod derefter Kongen Throndhjem og begav sig atter til Bergen. Marcellus fulgte ham, ligesaa de danske og den største Del af de norske Rigsraader.

Dette andet Ophold i Bergen, der varede nogle Uger, blev ogsaa betegnet ved en mindeværdig Begivenhed. Den 29de August 1450 afsluttedes nemlig det Statsforbund mellem Danmark og Norge, der udentvivl er det ældste i sit Slags mellem disse to Riger alene. Man har som bekjendt paastaaet, at en Forening mellem Danmark og Norge allerede er bleven sluttet 1380,[2]) da de i Olaf Haakonssøn fik samme Konge, men det er ikke bevist og bliver netop usandsynligt af den Grund, at den ikke paaberaabes i den bergenske Akt, hvilket man neppe havde undladt, ifald den virkelig havde existeret.

[1]) Dipl. Norv. II, S. 593.

[2]) Huitfeldt p. 565. P. A. Munch, N. F. Hist., 2den Hovedafd., II, S. 125. Munch har overseet Rigsraaden Jakob Ulfeldts kortfattede danske Historie (Westphalen, Mon. ined. III, p. 494), hvori der, skjønt visselig uden mindste Hjemmel, fortælles, at Kong Olaf Haakonssøn efter sin Moders Raad havde fastsat, at Danmark og Norge aldrig maatte adskilles.

Den bergenske Foreningsakt fastsætter, at de to Riger til evig Tid skulle have samme Konge og blive tilsammen i broderlig Kjærlighed og Venskab, intet af dem være det andets Overmand, begge Riger styres ved sine indfødte Mænd, hvert Rige beholde sin Lov, sine Friheder og Privilegier, det ene komme det andet til Hjelp og Trøst, naar behov gjøres. Bestemmelserne for Kongevalget ere, som i de fleste Akter fra denne Tid, svævende. Ligesom i Christierns norske Haandfæstning fra det foregaaende Aar hans Ret til Riget er udledet af hans Slægtskab med foregaaende Konger, men Norge dog samtidig erklæres for et frit Kaarerige, saaledes fastsættes ogsaa her et frit Kongevalg, men dog bundet til Kongens ægte Sønner. Hvert af de to Riger skal have sit frie Kaar, men dog maa de to Rigsraad ikke skilles ad, før de ere blevne enige om et fælles Kongevalg.[1]) Den ved Halmstadkongressens Beslutninger aabnede Udsigt til alle tre Rigers Forening omtales ikke i denne Forbundsakt.

Hvad der forøger Interessen for denne Akt, er dette, at den længe efter, at dens enkelte Bestemmelser ikke længere kunde have nogen praktisk Betydning, er bleven fremdragen og gjort gjeldende som det Grundlag, hvorpaa Danmarks og Norges helstatlige Forening hvilede. § 3 i Christian III's Haandfæstning af 1536, hvorved Norge erklæredes for et Ledemod af Danmarks Rige, var lidet kjendt af Samtiden og glemtes af Eftertiden, og det var først efter 1814, at man begyndte at gaa ud fra, at den havde været gjeldende Ret. I Christian IV's Norske Lovbog af 1604 blev meget mere udtalt, at der „til evig Tid skal blive en Herre og Konning over Danmarks og Norges Riger efter

[1]) Dipl. Chr. Primi, p. 30. Dipl. Norv. VIII, S. 376. Paludan-Müller, Danmark under de første Konger af det oldenborgske Hus, S. 22—23.

den Forening, som Rigerne udi Dronning Margretes Tid og siden i Konning Christian den førstes Tid imellem gjort er".[1]) Og i samme Retning have ogsaa i den senere Forenings Tid Forfattere udtalt sig.[2])

Samme Dag udstedte Kongen ogsaa en Del andre Breve. Han tog saaledes Stavangers Biskop og Domkirke under sit kongelige Værn, hvad allerede Erik af Pommern havde gjort 1431 og Kong Christopher gjentaget ved sin Kroning 1442.[3]) Bergens Biskop og Domkapitel fik et særegent Bevis paa Kongens Naade, idet han den 9de September tilstod dem Hardangers Len med al kongelig Ret, mod at de forpligtede sig til en daglig Messe om St. Olaf med Kollekter om Treenigheden, vor Frue og St. Anna med Voxlys og Ringning samt med Forbønner for Kong Christiern, Dronning Dorothea, deres Forældre og Efterfølgere, Norges Rigsraad og alle Christne.[4])

Dette er mærkelig nok saagodtsom det eneste Forleningsbrev, der er bevaret fra den hele Kongereise. Det siges udtrykkelig, at Kongen i Bergen uddelte Forleninger,[5]) hvad han udentvivl allerede har gjort ogsaa i Throndhjem, men med Hensyn til Enkelthederne

[1]) Thingfarebalken Kap. 10. Kong Christian IV's Norske Lovbog, udg. af Fr. Hallager og Fr. Brandt, Chra. 1855, S. 22.

[2]) „Unter so vielen fruchtlosen Verträgen, die damals fast in jedem Jahre geschlossen wurden, ist dieser von der glücklichsten Wirkung gewesen. Denn er ist der Hauptgrund von Dänemarks und Norwegens fortdaurender und unauflöslicher Verbindung. Und in Betrachtung dieses Bundes, der sich auf eine enge, gleiche und brüderliche Vereinigung gründet, werden die beiden Reiche nicht unrecht Zwillingsreiche von Dänischen Poeten genannt." J. H. Schlegel, Geschichte der Könige aus dem Oldenburgischen Stamme. Th. 1. 2te Aufl. Kopenh. 1771. Fol. S. 27.

[3]) Dipl. Norv. IV, S. 621, 649, 675.

[4]) Dipl. Norv. I, S. 591.

[5]) M. v. Behaim, l. c.

ere vi henviste til Slutninger. Sigurd Jonssøn, der allerede i 1449 havde faaet en Statholders Værdighed, vedblev fremdeles at besidde den og fik formodentlig nu Tønsberghus Len, som Erik Sæmundssøn ved sin Optræden for Karl havde forbrudt.[1]) Iøvrigt havde jo Christiern allerede ved sin Haandfæstning forpligtet sig til at lade sin Formands Lensbreve staa ved Magt, og de store Hovedlen, Akershus, Baahus og Bergenhus, se vi ogsaa i den nærmeste Tid fremdeles i sine tidligere Indehaveres, Hartvig Krummedikes, Kolbjørn Gersts og Olaf Nilssøns, Hænder. I Thrøndelagen er Henrik Jenssøn vistnok allerede nu bleven Høvedsmand, og maaske har ogsaa Peder Nilssøn havt en Forlening paa denne Kant.[2]) Man ser derhos, at Hr. Erlend Eindridssøn beholdt Sogn og fik dertil Valders og Romsdal som Pantelen.[3])

Hvilke Forhandlinger denne Gang have fundet Sted med Hanseaterne, vides ikke. De have, naar man skal slutte fra deres Opmærksomhed ved at give Kongen det store Æresfølge til Throndhjem, neppe undladt ved Udsendinge at drive paa Fornyelsen af Privilegierne, men dette have de i ethvert Fald ikke opnaaet. Det norske Rigsraad har rimeligvis endnu formaaet at hindre saadant. Derimod fandt Christiern selv Leilighed til mod Kjøbmændenes Vilje at skaffe sig en uventet og betydelig Indtægt. En Flaade af Bergefarere fra Lybek havde paa Veien til Norge stødt paa to store engelske Skibe under Skagen. Da der paa den Tid var Misforstaaelse mellem England og Lybek, angreb nogle af Bergefarerne disse Skibe og bemægtigede sig det ene

[1]) Han kaldes 1452 Norges Riges Høvedsmand. Dipl. Norv. V, S. 563.
[2]) Dipl. Norv. II, S. 593.
[3]) Dipl. Norv. VI, S. 565.

af dem. Mandskabet sendte de til Lybek, men Skib og Ladning førte de med til Bergen. Her opstod imidlertid Strid om Byttet, thi de Skippere, der havde gjort Englænderen til Prise, vilde ikke dele med de øvrige. Sagen kom for Kongen, men denne lod Bergefarerne erklære for Sørøvere og Skib og Ladning sig tildømme efter Norges Lov, sendte det til Kjøbenhavn og lod det sælge der. En Krønike angiver endog Værdien af Varerne til hundrede tusinde rhinske Gylden, og en anden tillægger, at Bergefarerne desuden maatte give Kongen tyve Læster Øl og dertil laane ham tusinde Mark, hvilke sidste han dog siden skal have tilbagebetalt.[1]) Man ser imidlertid, at Tydskerne appellerede denne Sag til Keiserens Kjendelse.[2]) Før sin Afreise udstedte Christiern den 9de September et Beskjærmelsesbrev for den Kronen tilhørende Gaard Vaagsbotnen og de deri boende tydske Skomagere.[3])

Endnu den 11te September finde vi Marcellus, der fremdeles optræder som Legat og pavelig Collector, i Bergen, hvor han i den sidste Egenskab modtog Penge af forskjellige, saaledes ogsaa af den for hans Skyld fortrængte Mag. Olaf Throndssøn. Rimeligvis har ogsaa Kongen, hvem Marcellus formodentlig fulgte, endnu ved den nævnte Dag dvælet i Bergen, men kort efter tiltraadte han ialfald Tilbagereisen til Danmark. Han berørte under denne, hvilken tildels foregik over Land,[4]) Stavanger.[5]) Den 23de September var han i Skjernsund ved Mandal, hvor Rigsraaderne Si-

[1]) Lüb. Chroniken, hg. v. Grautoff, II, S. 132—133. v. Gherens utrykte Krønike. Dipl. Norv. VIII, S. 373 ff.

[2]) Dipl. Norv. VII, S. 436.

[3]) Dipl. Norv. I, S. 590.

[4]) M. v. Behaim, l. c.

[5]) Norske Magasin, III, S. 202. Erindringer af Henrik Krøyers Liv, Kbhvn. 1870, S. 205.

gurd Jonssøn, Kolbjørn Gerst, Guttorm Eivindssøn og Gaute Kane synes at have været med ham, og hvor han udstedte et Privilegium for Stavanger By.[1]) Her har han da sandsynligvis sagt Norge Farvel, og kort efter var han i Danmark igjen.

Ved sin Hjemkomst modtog Christiern, for hvem alle Ting syntes at føie sig efter Ønske, et nyt Glædesbudskab. Hans unge Dronning havde sytten Dage før,[2]) end han gjensaa hende, født ham en Søn. En Kongesøns og sandsynlig Thronfølgers Fødsel maatte altid være en vigtig Begivenhed, men paa denne Tid var den en overordentlig. Det var netop hundrede Aar, siden en Kongesøn sidste Gang var bleven født i Danmark, nemlig Valdemar Atterdags kort efter bortdøde yngre Søn af samme Navn. Derefter var Kong Valdemars ældste Søn død før Faderen, Kong Olaf Haakonssøn var ikke engang bleven gift, Erik af Pommern og Christopher af Bayern havde været barnløse. En gammel Krønike kunde med Føie tale om den Ufrugtbarhedens Beskjæmmelse, hvorunder det danske Kongehus saalænge havde lidt, og hvorfor nu Dorothea befriede det.[3]) „Alle priste derfor Gud med enstemmig Røst, at der endelig var født Landet en Kongesøn, og Kongen festligholdt hans Daab ved et stort Gilde.“[4]) Sønnen fik Navnet Olaf efter Norges Patron og Nordens Hovedhelgen, hvis Hvilested Faderen saa nylig havde gjestet. Men den samme Vanskjebne, der ligesiden det tolvte Aarhundrede havde hvilet over norske Kongesønner, der opkaldtes efter St. Olaf, rammede ogsaa Christierns Førstefødte, thi han døde endnu i sin spæde Alder.[5])

[1]) Dipl. Norv. IV, S. 677.

[2]) M. v. Behaim, l. c. Vorrede, p. XLI.

[3]) „Regina, statim a Christierno impraegnata, opprobrium sterilitatis a domo regali Daciae removit.“ Chron. Sclavicum, hg. v. Laspeyres, Lübeck 1865, p. 199.

[4]) M. v. Behaim, l. c. Digteren var selv Gjest ved Barselsfesten.

[5]) I. P. F. Kønigsfeldt, Genealogisk-historiske Tabeller over de nordiske Rigers Kongeslægter, 2. Udg., S. 44.

Der gives en dansk Folkevise, der indtil vore Dage er bleven sungen af Bønderne i Thelemarken, og som den norske Udgiver[1]) har givet Overskriften „Kong Christian og hans Dronning“. Den fortæller, at en Kong Christian skulde fare i Krig, men forinden han drog ud satte sin Dronning tre Vilkaar, der skulde være opfyldte inden hans Hjemkomst, nemlig at hun skulde lade bygge en Stol, der skulde skinne som en Morgensol, lade bygge en Sal, der skulde „stande baade med Voxter og Al“, samt endelig have et Barn og ikke vide nogen anden Fader dertil end ham. Kongen styrede sit Skib paa Fjorden, og Dronningen badede sine Hænder i Taarer. Paa Stranden møder hun en gammel Mand, der spørger hende, hvi hun er bedrøvet, og til hvem hun da betror sin Nød. Han spørger, hvad hun vil give ham, naar han kan „raade“ hende de tre Vilkaar, og hun lover ham hans Brød hans Levetid. Han lader da bygge Stolen og Salen og Dronningen iføre sig Jomfruklæder og Sobel og Maar, hvorefter de seile til Skotland. Der møde de Kongen paa den hvide Sand. Han spørger den Gamle, hvorfra han har faaet den Liljevand, og denne svarer, at han har fundet hende paa Stranden. Kongen beder hende følge sig og giver hende det røde Guldbaand. Nu er der en Lakune i Visen, som maa indeholde noget om Dronningens Hjemreise. Siden kommer ogsaa Kongen hjem, faar se den forgyldte Stol og Salen og et lidet Barn, men udbryder ved Synet af det sidste, at han vist ikke er dets Fader. Da fremtræder den gamle Mand og fremviser det røde Guldbaand, hvorpaa Kong Christians Navn var skrevet. „Har du ikke,“ spørger han, „været ved Skotlands Ø, og fandt du der ikke saa væn en Mø?“

Selve denne Vise har ganske vist oprindelig Intet med Christiern I at bestille. Den er meget ældre end hans Tid, og Indhol-

[1]) M. B. Landstad, Norske Folkeviser, Chra. 1853, S. 585—589.

det er nær beslægtet med det Eventyr, som fortælles om Dronning Ermenga i en Eventyrsaga.[1]) Men derimod er det vistnok utvivlsomt, at man ved Junker Olafs opsigtvækkende Fødsel under Faderens Fraværelse paa en lang Reise har erindret dette Eventyr, og at saa Christierns Navn er blevet indlagt i Visen.

Imod Slutningen af Aaret tog Christiern som Norges Konge ogsaa Islands Anliggender under Behandling, og det, som det udtrykkelig angives, under norske Rigsraaders Medvirkning. Maaske have nogle af de Raader, der, som vi saa, endnu vare hos ham i Skjernsund ved Mandal, ledsaget ham til Danmark. Den 26de November udstedte han altsaa en Forordning for Island, den saakaldte lange Retterbod, saavel angaaende Landets verdslige som geistlige Styrelse. Af Forordningens Indhold skal her alene anføres, at den erklæredes for Landraademand, der hyldede nogen anden Herre end Kongen og hans eneste Søn Olaf, hvem altsaa Faderen har anseet ligefrem arveberettiget til Norge, samt at det forbødes saavel Geistlige som Lægfolk at modtage nogen anden Mand som Biskop paa Øen end den, der kunde godtgjøre at være valgt med Erkebiskoppens og Rigsraadets Samtykke og medbragte Kongens Brev.[2]) Samtidig indsatte han Torve Arason til sin Høvedsmand paa Øen og meddelte ham tillige Brev paa adelig Frihed og Frelse.[3])

Længere ud paa Vinteren sees Christiern atter at have havt norske Regjeringsanliggender fore. Han havde i Odense ved Midfastetid 1451 et Møde med Udsendinge fra Hansestæderne, hvor der blandt andet blev fordret Erstatning for den kostbare engelske

[1]) Bragda-Mágus Saga með tilheyrandi Þáttum. Skrifuð upp eptir gömlum handritum af Gunnlaugi Þorðarssyni, Kaupmannahöfn 1858, S. 3—36.

[2]) Finni Johannæi Hist. eccl. Isl. II, p. 336 sqq.

[3]) Samll. t. N. F. Spr. og Hist. II, S. 587.

Prise, som Kongen havde fravristet Kjøbmændene i Bergen. Kongen forstod dog at komme bort fra denne Sag og stillede de tilstedeværende lybekske Raadsherrer tilfreds ved at skjænke dem hver en prægtig Hest.[1]) Nogle Uger senere var han igjen i Kjøbenhavn, men hanseatiske Anliggender forfulgte ham ogsaa did. Kong Christopher havde, som jeg tidligere har omtalt, uden Raadets Medvirkning indrømmet Rostokkerne de mest udstrakte Friheder i Oslo og Tønsberg, og Kjøbmændene fra hin Hansestad bade nu om Bekræftelse paa dette Privilegium. De opnaaede det ogsaa, og, som det udtrykkelig bemærkes, i Nærværelse af fem norske Rigsraader, nemlig Hr. Sigurd Jonssøn, Hr. Kolbjørn Gerst, Hr. Simon Bjørnssøn samt Provst Gunnar Holk og Erkepræst Sigurd Bjørnssøn, men dog kun indtil et Møde kunde komme istand, hvor Kongens og Rigernes Forhold til Hansestæderne i Almindelighed kunde komme under Behandling og Spørgsmaalet om Fornyelsen af disses Privilegier i det Hele bringes til Afgjørelse.[2])

[1]) Lübeckische Chroniken, hg. v. Grautoff, II, S. 142.
[2]) Dipl. Norv. III, S. 592.

V.

Undertrykkelse af det svenske Parti i Norge. Erik Sæmundssøns Skjebne. Kong Karls Venner flygte til Sverige. Oplændingerne hylde Christiern I.

Christiern I havde altsaa i Efteraaret 1450 kunnet reise hjem til Danmark som Norges kronede Konge og utvivlsomme Herre. Men hans Anerkjendelse som saadan over det hele Rige har dog neppe været fuldbragt uden al Modstand, og Kong Karls Parti har ikke sluppet saa let, som man vistnok for det meste har antaget. Der har aabenbart fundet Begivenheder Sted, som det vilde være af høieste Interesse at kjende, men som nu unddrage sig Forskernes Blik og i det høieste lade sig dunkelt skimte.

Allerede under Omtalen af „Almuens“ Brev til Kong Christiern i 1449 har jeg paapeget den deri forekommende Ytring, at endog Biskopper, Riddere og Svende, ikke at tale om Almuen selv, vare blevne „fordærvede“, og dertil bemærket, at denne Paastand udentvivl er uefterrettelig. Men lignende Paastande gjentages ogsaa senere. Da Karl Knutssøn havde mistet ogsaa Sveriges Krone og som landflygtig Mand opholdt sig i Danzig, udslyngede han mellem andre Beskyldninger mod sin Medbeiler ogsaa den, at Christiern, efterat have lagt Norge under sig med Uret og Vold, havde „der i Riget ladet mange steile, brænde,

halshugge og fordærve baade til deres Liv og Gods, fordi de ikke vilde have ham til Norges Konge.“[1]) Ogsaa en samtidig annalistisk Kilke, Vadstenas Klosterkrønike, udtaler sig i lignende Retning, om den end bruger mildere Udtryk.[2])

Der foreligger altsaa en Beskyldning med Christiern I, der ganske paafaldende ligner den ulige mere bekjendte Anklage mod Sønnesønnen Christiern II, om hvem det i Aarhundreder har været paastaaet, at han under sit norske Statholderskab saagodtsom udryddede den norske Adel, hvilken sidste Fortælling rigtignok i vore Dage er udvist af Historien som uefterrettelig Tale.

Hvad nu angaar den Paastand om strenge, grusomme Straffedomme over Kong Karls norske Parti, hvormed vi her have at gjøre, tør det vel ubetinget siges, at den indeholder en uhyre Overdrivelse. Men saamegen Sandhed synes der dog at være deri, at Hovedmanden for den svensksindede Flok i Norge, Hr. Erik Sæmundssøn, virkelig maa være ombragt paa voldsom Maade, maaske henrettet, samt at Hartvig Krummedike har havt at bestille med hans Død. Over hundrede Aar efter disse Begivenheder dukker nemlig denne Sag op i et svensk Brev, der meddeler den mærkelige Oplysning, at den fra Grændsekrigene i Kong Hans's Dage bekjendte Partigjænger Nils Ravaldssøns Fiendskab med Hr. Henrik Krummedike hidrørte derfra, at Henriks Fader Hartvig havde ladet ihjelslaa Nils Ravaldssøns Morfader.[3]) Denne Morfader var ingen anden end Hr. Erik Sæmundssøn. Hr. Erik, der sidste Gang omtales som levende i December 1449, kan da ikke antages at være falden i aaben Kamp, hvilket nemlig ikke

[1]) Styffe, l. c. III, S. 16.

[2]) „Daci vero fautores regis Karoli fortius postea impugnaverunt.“ Diar. Vadsten. ed. Benzelius, p. 100. (Ad annum 1450).

[3]) Gustav Vasa til Frederik II, 17de Decbr. 1559. (Langebeks Diplomatarium i Geh.-Archivet).

havde kunnet fremkalde et langvarigt Ættehad, men han maa snarere være bleven fangen og aflivet paa Hr. Hartvigs Foranstaltning. De to Krummedikers, Hartvigs og Henriks, Personligheder og Liv frembyde mange og paafaldende Ligheder. Begge forenede Hensynsløshed med Smidighed, formaaede paa en Gang at ramme sin egen Tarv og at bevare en vis Popularitet hos sine Undergivne, begge kom afvexlende til at prøve baade sine Kongers Gunst og deres Unaade, begge have væsentlig vundet historisk Betydning ved under afgjørende Kriser at sammenholde Norge og Danmark, adskille Norge og Sverige. Hertil kommer nu en ny og slaaende, men hidtil ubemærket Parallel: Hartvig og Erik Sæmundssøn, Henrik og Knut Alfssøn.

Erik Sæmundssøn vides ikke at have havt Sønner, men han havde to Døtre og blev gjennem dem Morfader til Mænd, hvis Navne siden bleve noksom bekjendte. Datteren Ingegerd ægtede Jøns Knutssøn af den svenske Æt med de tre Roser i Vaabenet[1]) og havde med ham Sønnen Thure, Knut Alfssøns Søskendebarn, der, efter gjentagne Gange at have gaaet over fra det ene Parti til det andet og efter tilsidst endog at have været Sveriges Riges Hovmester under Gustav Vasa, sluttede sig til Christiern II og 1532 blev slaaet ihjel i Konghelle, en anden Søn, Erik Jønssøn, der deltog i Knut Alfssøns Kamp, og en Datter, Astrid. En anden Datter af Erik Sæmundssøn, gift med en Ravald Nilssøn, (uvist om den samme, der længe var Lagmand paa Oplandene), blev Moder til den Nils Ravaldssøn,[2]) hvis senere Optræden skal være bleven bestemt ved den Morfaderen i sin Tid overgaaede Skjebne.

[1]) Lars Siggessøns Antegnelser (Anhang til Anne Fikkesdatter Bylous Chron. Genealog., p. 27).

[2]) Styffe, l. c. IV, CCLXXXIX. Cfr. mine Bemærkninger i Norsk hist. Tidsskr. III, S. 233.

Andre svensksindede Nordmænd, der ere blevne ligefrem straffede for sin Deltagelse i denne Thronstrid, ved jeg ikke at paavise. Men det er aabenbart, at flere Adelsmænd af Karls Parti have forladt Norge og i flere Aar holdt til i Sverige, hvorfra de først vendte tilbage, efterat Kong Karl ogsaa var fordreven derfra. Saaledes har det været Tilfælde med Hr. Einar Fluga,[1]) sandsynligvis ogsaa med dennes Kollega som Karls Statholder nordenfjelds, Hr. Aslak Thuressøn (Baat), og Magnus Hogenskild, hvis norske Hustru dog forblev her i Landet. En Amund Bolt, der 1453 levede i Sverige,[2]) er rimeligvis kommen did af samme Grund, og overhoved tør flere af dem, der i 1458 forekomme som Rigsraader, uden at man i de foregaaende Aar af Christierns Regjeringstid finder dem nævnte, have hørt til denne Klasse. Hertil skulle vi imidlertid paa sit Sted vende tilbage.

I November 1450 foregik i Oslo en særlig Hylding for enkelte Landskabers Vedkommende, et Slags Efterspil til Kroningshyldingen i Throndhjem. Almuen fra Gudbrandsdalen, Hedemarken og Østerdalen, altsaa netop fra de samme Bygder, der valgte og hyldede Karl Knutssøn til Norges Konge paa Hamar i Oktober 1449, maatte møde til et Fylkesthing paa Hedemarken, udentvivl paa Aker, hvor flere vigtige Provindsialmøder i Unionstiden have fundet Sted, og maatte her med Vaabentag forpligte sig til „herefter“ at være Kong Christiern og ingen anden hulde og troe, saa længe han lever. Derpaa maatte Bønderne endvidere sende tretten Fuldmægtige ned til Oslo for der at gjentage Hyldingseden for nogle Medlemmer af Rigets Raad. Af disse tretten havde to, Thorkel Amundssøn og Hafthor Berdorssøn, Aaret iforveien været med at besegle Kong Karls Valg paa Hamar. Disse

[1]) Styffe, l. c. III, XXI.

[2]) Saml. t. N. Spr. o. Hist. III, S. 537.

Bonderepræsentanter ankom til Oslo den 20de November 1450 og aflagde der sin Ed for Biskop Jens, Hr. Hartvig Krummedike, Hr. Simon Bjørnssøn og Erkepresten Sigurd Bjørnssøn.[1])

Her kan lægges Mærke til to Omstændigheder, først, at denne Efterhylding finder Sted saa sent, dernæst at Hr. Hartvig Krummedike, der var tilstede i Throndhjem ved Kroningen, savnes ved Afslutningen af Foreningen i Bergen. Det ser da ud, som om han maa have havt særegne Grunde til at forlade Kongen saa tidligt, og man maa uvilkaarlig falde paa den Tro, at Uroligheder paa Oplandene have kaldt ham hjem. Men herom kunne vi rigtignok Intet vide med Bestemthed.

Christiern af Oldenburg var saaledes omsider anerkjendt som Konge overalt i Norge, og med ham var en Slægt kommen paa dets Throne, der fra nu af skulde besidde den i 364 Aar. Som vi have seet, har der mellem Aristokratiet, saavel det geistlige som verdslige, været et Parti, hvem denne Tingenes Vending ikke var velkommen. Vanskeligt er det derimod at sige, i hvilken Retning Almuens virkelige Sympathier have gaaet. Hos denne var Nationalbevidstheden saare liden, om nogen politisk Sands er der ikke Tale. Have Bønderne virkelig næret noget Ønske om Tilslutning til Sverige, saaledes som Karl Knutssøns Venner lode dem forsikre i de Breve, hvilke de selv udstedte i Almuens Navn, da maa de snarest have havt et Haab om, at Kong Karl skulde skaffe dem bedre Fogder og formindskede Skattebyrder. De ikke ganske faa Uroligheder i det søndenfjeldske Norge i Eriks og Christophers Dage vidne om en udbredt Misfornøielse med Styrelsen, og under saadanne Stemninger vil der stedse spores Lyst til Forandring, til at prøve noget nyt. Man havde ikke

[1]) Dipl. Norv. III, S. 589.

befundet sig vel under en tydsk Konge, der boede i Danmark, maaske det kunde blive bedre under en svensk Herre. I denne Tro have da naturligvis de svensksindede Høvdinger, verdslige og geistlige, bestyrket Bønderne. Glemmes maa heller ikke, at de østlandske Bønder i Herkomst, Charakter, Vilkaar, Levevis og Talesprog meget nærme sig til Befolkningen i det østlige Broderriges Grændsebygder, og at de efter en mere end hundredaarig Forening med Sverige vel ogsaa have havt en instinktmæssig Følelse af dette Frændskab.

VI.

Aabent Brud mellem de to Konger. Erik af Pommern. Svensk Indfald i Skaane 1452. Grændsekrig i Norge, i Thrøndelagen, ved Baahus og paa Hedemarken, 1452 —1453. Vaabenstilstand i Stockholm den 31te Mai 1453.

Kampen mellem de to Konger var dog ingenlunde tilendebragt ved Halmstadkongressen og Norges Afstaaelse. Snarere kan man sige, at den endnu ikke var ret begyndt. Christiern havde uden-tvivl allerede meget snart sat sig det Maal at vinde ogsaa Sveriges Krone, og Erhvervelsen af Norge betragtede han derfor kun som det første heldige og lovende Skridt til Fornyelsen af den store Union. Halmstadforliget havde aabnet Udsigter i denne Retning, men til at vente, indtil Karl, der vistnok var sytten Aar ældre, men dog befandt sig i Manddommens kraftigste Aar, maatte afgaa ved Døden, havde Christiern ikke Lyst. En alvorlig Krig, en ganske anden Kamp end den forholdsvis ubetydelige, som det norske Spørgsmaal havde fremkaldt, maatte altsaa forestaa. Men derved maatte Norges Skjebne paany blive usikker, thi Karls egen Fordel tilsagde ham naturligvis ikke at blive siddende rolig, indtil han blev angreben, men hellere selv at forekomme sin Fiende. Han vedblev ogsaa fremdeles at føre Titelen af Norges Konge, skjønt det danske Rigsraad efter Christierns Hjemkomst fra Norge havde

gjort Indsigelse derimod i November 1450,[1]) og skjønt han nu ikke mere havde noget Parti for sig blandt Nordmænd af Indflydelse. De norske Misfornøiede i Sverige have vel ogsaa med Emigranters sædvanlige Ivrighed opfordret ham til Kamp.

Ved Halmstadmødet i Mai 1450 var det, som det vil erindres, blevet bestemt, at der ved St. Hans Tid 1451 skulde holdes et nyt dansk-svensk Møde, denne Gang paa Rigernes østlige Landemærke. Det var vedtaget, at Karl under Mødet skulde opholde sig i sin Grændsestad Kalmar, Christiern i Sølvitsborg, men at deres fuldmægtige Raader skulde samles paa et beleiligt Sted midt imellem de to Byer og der bringe Sager til Afgjørelse, som man ikke havde faaet ordnet i Halmstad. Mødet kom istand, og Raaderne samledes i Aveskjær, men den Aand, som raadede der, var en anden end den, der havde besjælet Halmstadkongressen. Der havde det svenske Unionsparti spillet Mester, men nu vare Unionens Modstandere i Raadet mødte frem, thi Kong Karl vidste nu bedre, paa hvem han kunde stole eller ikke. Fra dansk Side lagdes derhos alt andet end Klogskab for Dagen, og navnlig var det et stort Misgreb, at man indlod sig paa Kjævlerier med Sverige om Dronning Dorotheas Morgengave og Livgeding af dette Rige som Kong Christophers Enke. At den juridiske Ret her har været paa hendes og hendes anden Mands Side, kan være muligt, men det Sikre er derimod, at dette ikke var Veien for Christiern til at vinde Venner i Sverige, og at ikke alene Kong Karl, men overhoved enhver redelig Svensk maatte finde det urimeligt, ja oprørende, at man forlangte Slotte afstaaede eller store Pengesummer udbetalte til den, der hvert Øieblik kunde ville bruge dem til Angreb mod Sverige selv. Med Føie er det ogsaa blevet udtalt, at

[1]) Hadorph, II, S. 178—179.

dette Møde i Aveskjær havde fordærvelige Følger for Unionen i hele den følgende Tid.[1])

Det var heller intet godt Varsel for Nordens Enhed, at dette Møde skal være endt med, at de Danske rømte af Frygt for en Overrumpling, hvad enten nu denne Frygt var beføiet eller ikke. Krigen var nu næsten at betragte som sikker, ja allerede i September samme Aar, 1451, skal der fra Norge, hvis Rigsraad forøvrigt ikke har deltaget i Forhandlingerne i Aveskjær, være skeet et Indfald i Vermeland. Det skal være udgaaet fra Viken, altsaa vistnok fra Baahus Slot, og da vel under Slotsherren Hr. Kolbjørn Gersts Anførsel eller efter hans Foranstaltning, men det fik ingen Betydning, da de Norske trak sig tilbage efter nogle Plyndringer i Landet.[2]) Hr. Magnus Gren, der, som fortalt, allerede 1449 paa Gotland havde vist en tvetydig Opførsel mod Karl, var nu aabenbart bleven hans Fiende og gaaet over i Christierns Tjeneste. Fra Gotland af, hvor nu Hr. Oluf Axelssøn var dansk Lensmand, gjorde Hr. Magnus et Søtog mod Østergøtlands ligeoverfor liggende Kyst.[3])

Ved denne Tid, i den anden Halvdel af 1451, have begge Nordens Konger stræbt at nærme sig den gamle Kong Erik i Pommern. Allerede i 1449 havde man i Danmark tilbudt Erik Slotte og Aarpenge for at bevæge ham til et Afkald paa sine endnu aldrig formelig opgivne Rettigheder til Fordel for Kong Christiern, uden at det dog havde ført til noget Resultat.[4]) Nu sendtes i

[1]) C. Paludan-Müller, De første Konger af det Oldenborgske Hus, S. 37. Om Mødet selv se Lüb. Chron., hg. v. Grautoff, II, S. 143.

[2]) Rimkrøniken, Klemmings Udg., II, S. 291.

[3]) Sammesteds.

[4]) Mandag efter Ascens. (26de Mai) 1449 skriver Høimesteren af Preussen fra Danzig til Liflands Gebietiger, at Kong Erik er draget afsted til sit Arveland i Pommern, men at de fra Danmark hjemvendte preussiske Gesandter fortælle, at

August 1451 Hr. Eggert Frille til Erik,[1]) og skjønt Hensigten med denne Sendelse ikke angives, er det dog vistnok rimeligt, at en Gjenoptagelse af disse Underhandlinger har været ønsket. Ogsaa Kong Karl havde Brug for Erik. Han havde i 1450 mistet sin anden Hustru, Dronning Katharina. Hans Sønner vare samtlige døde, og han havde kun Døtre tilbage. Allerede heri laa en stærk Opfordring til nyt Ægteskab, og selvfølgelig maatte det være ham af største Vigtighed at opnaa et fyrsteligt Parti, hvorved hans og hans Hus's Anseelse vilde styrkes betydeligt baade hjemme og ude. Nu havde den gamle Unionskonge en Frænke, for hvis Giftermaal han raadede, nemlig Sophia, eneste Barn af hans for nogle Aar siden (1447) afdøde Faderbrodersøn, Hertug Bugislav, den samme, hvem Erik med saa stor Envished og Halsstarrighed havde villet paatvinge sine Riger som sin Arving. Paa hende faldt nu Karls Tanker, og hun vilde have været ham et godt Parti. Vel kunde hun ikke arve Eriks ubetydelige bagpommerske Fyrstendømme, men hun var Enearving til hans Privatformue, og at denne ikke var ringe, kan allerede sluttes deraf, at han i 1456 kunde stille 2000 Ryttere i Marken til den tydske Ordens Undsætning, medens Høimesteren af Preussen samtidig anmodede ham om et kontant Laan af 50,000 Gylden.[2]) Endnu vigtigere end disse Eriks Skatte, som han dels havde medbragt fra sine Riger, dengang han forlod dem i 1439, dels erhvervet ved sin Kaperbedrift fra Visborg, maatte det være, at mange af Eriks gamle Tilhængere vilde se Karl med andre Øine, naar han paa

Erik til anstundende St. Hans Dag skulde komme til Danmark igjen, hvor man vilde give ham tre Slotte og 10,000 Gylden om Aaret. (Afskr. fra Königsberg i Geh.-Archivet).

[1]) Dipl. Chr. Primi, p. 37.

[2]) Brev fra Høimesteren til Hans v. Beneken, Marienburg 20de Juni 1456. (Afskr. fra Königsberg i Geh.-Archivet).

en Maade blev Eriks Svigersøn. Især maatte dette Giftermaal gjøre Opsigt i Norge, hvor Kronen af Flerheden betragtedes som arvelig. Men Karl var Erik i høi Grad forhadt og vovede derfor ikke ligefrem at vende sig til denne med sit Frieri, men brugte som Mellemmand Broder Alver, Dominikanernes Prior i Stockholm, hvis Gudfader Erik i sin Tid havde været, og fik ham til at sende en af sine Ordensbrødre, Olaf, afsted med Brev til Erik, der havde sit lille Hof i Stolpe. Alver talte Karls Sag med den største Iver, forsikrede, at Karls Herredømme i Sverige stód paa de bedste Fødder, at der ingenlunde var noget Brud mellem ham og Rigsraadet o. s. v., og glemte ikke at tilføie, at ved dette Giftermaal vilde Norges Forening med Sverige følge af sig selv, saa at Sophia vilde blive Dronning over to Riger.[1]) Neppe vilde dette Frieri under nogen Omstændighed have ført til Noget hos en saa uforsonlig Mand som Erik, men nu faldt det Hele bort derved, at Sophia netop paa denne Tid blev bortgiftet til en af Pommerns egne indfødte Smaafyrster, Hertug Erik II, en Søn af Hertug Vartislav af Wolgast.[2]) Heller ikke Christierns Henvendelse synes at have baaret nogen Frugt.

Kong Karl havde imidlertid beklaget sig over de fiendtlige Angreb paa hans Rige og faaet til Svar, at herom vilde Kongen forhandle med sit danske og norske Rigsraad i Slagelse. Der fandt ogsaa et Raadsmøde Sted i Slutningen af 1451, men her toges kun krigerske Beslutninger. At ogsaa norske Raader have været tilstede, siges udtrykkeligt. Derpaa udstedtes fra Kallundborg den 27de December Skrivelser til de kongelige Lensmænd om at ud-

[1]) Brevet, dateret St. Martins Dag (11te Nov.) 1451, findes i Original i Archivet i Stettin og er trykt i Jahns Danmarks polit.-milit. Historie, S. 535—536.

[2]) Kantzows Pomerania, hg. v. Kosegarten, II, Greifswald 1817, S. 75. Berckmanns Stralsundische Chronik, hg. v. Mohnike u. Zober, S. 196.

ruste Mandskab. Marstrand skulde være Samlingsstedet, og Søndag efter Paaske 1452 være Samlingstiden. Vi kjende dog kun et af disse Breve, nemlig Skrivelsen til Thrøndelagens Høvedsmand, Hr. Henrik Jenssøn, hvori forlangtes 80 Mand med Skib og Proviant. Dette Brev kom ikke til sin Bestemmelse, men opsnappedes af Karl Knutssøns Folk, og denne sendte det strax i tydsk Oversættelse til Høimesteren af Preussen for at underrette denne om det Fredsbrud, som Nabokongen forberedte.[1])

Karl Knutssøn udstedte derfor ikke uden Føie en Krigserklæring mod Christiern tidlig paa Aaret 1452.[2]) I dette Manifest paaberaabte han sig naturligvis de skede Brud paa den evige Fred i Halmstad og tilkjendegav sin Hensigt at gjenvinde Gotland og Norge, hvilke han formente at være ham uretfærdig frarevne.

Da denne Krigserklæring, hvis Datum ikke kjendes, blev afsendt, befandt Christiern, der neppe har ventet sig den saa snart, paa et Besøg i Wilsnack for at forhandle med tydske Fyrster. Hertug Adolf, der saa hyppig var hans politiske Raadgiver og som saadan havde været hos ham i Odense 1451 under Forhandlingerne med Hanseaterne, fulgte sin Søstersøn ogsaa ved denne Leilighed. Kongen lod her hverve Leietropper. Disse søgte han fornemmelig fra Bøhmen, der i den foregaaende Menneskealder havde været en god Krigsskole, og hvorfra nu Krigsfolk i Mængde forekomme i fremmede Krige, især i den noget senere udbrudte preussiske Trettenaarskrig, i hvilken Bøhmere under den bekjendte Ulrik Czirvenka først kjæmpede i Riddernes Tjeneste mod Polen, men derpaa, da de ikke fik sin Sold, forraadte selve Marienburg og derved fremskyndede Ordenens afgjørende Nederlag. Men Han-

[1]) Brevet er trykt hos Styffe, l. c. III, S. 40—42.

[2]) Styffe, l. c. III, S. 42 fgg. i en tydsk Oversættelse, meddelt Høimesteren af Preussen.

sestæderne ønskede ikke at se Christierns „Bøhmer og Dravanter“ paa sine Enemærker og hindrede deres Gjennemmarsch,[1]) medens det dog lykkedes Christiern at faa andre Tropper fra Tydskland i sin Tjeneste.

Samtidig med sin Krigserklæring havde imidlertid Kong Karl foretaget alvorlige Rustninger og i Christierns Fraværelse med en meget talrig Hær gjort sit bekjendte Indfald i Skaane, som var saa føleligt for de Egne, der hjemsøgtes, at Ødelæggelsen endnu i Arild Huitfeldts Tid ikke var glemt, hvorfor Toget ogsaa nylig er blevet betegnet som „et Mordbrændertog uden Lige i Nordens Historie“.[2]) Karl var dog ikke istand til at gjøre nogen varig Erobring og trak sig meget snart tilbage, hvorefter Christiern fra Halland af trængte ind i Vestergøtland, og en Flaade under Hr. Oluf Axelssøn gjorde et Angreb paa Stockholm, uden at dog heller disse Foretagender bragte nogen blivende Frugt, uden forsaavidt, at Karl fik nye Beviser paa, at han inden det høiere Aristokrati havde mange og farlige Fiender. Flere af Sveriges Magnater, saasom Thure Thuressøn, Eggert Krummedike og Lagmanden Bengt Gylta, forlode Landet og begave sig til Kong Christiern. Erkebispen havde tilstrækkelig vist, hvad han førte i sit Skjold, og en af Landets fornemste Damer, Fru Birgitte Thott, dømtes til Døden for Forræderi.

I Slutningen af 1452 og i Vinteren 1453 udstrakte Krigen sig ogsaa til Norge og berørte baade det Nordenfjeldske og Østlandet. I Thrøndelagen var den allerede flere Gange nævnte Ridder Hr. Henrik Jenssøn kongelig Lensmand. Han tilhørte en Slægt, der oprindelig hørte hjemme i Gudbrandsdalen, og som optræder

[1]) Lüb. Chron., hg. v. Grautoff, II, S. 147.

[2]) C. Paludan-Müller, De første Konger af den Oldenborgske Slægt, S. 38. De bedste Oplysninger om Toget findes hos Styffe, l. c. III, L sqq.

først med en Fugl, senere med en Løve i gyldent Felt i sit Vaaben. Af dette sidste Mærke har Slægten i en senere Tid faaet Navnet Gyldenløve. Hr. Henrik var ogsaa en nær Frænde af Aslak Bolt, havde tjent denne lige fra sin Barndom af og modtaget Velgjerninger af ham.[1]) Under Thronstriden forekommer han slet ikke og kan heller ikke antages at have hørt til det svenske Parti, idetmindste ikke til dets ivrigere Medlemmer, da Christiern i 1450 slog ham til Ridder og gav ham Len. Ved Hr. Henriks Side stod Olaf Throndssøn, Domkapitlets bekjendte Candidat til Erkestolen. De nævnes begge „Høvedsmænd paa Kongens Vegne".[2]) Det er heraf tydeligt, at Magister Olaf allerede nu forestod Stiftets Besiddelser og varetog dets Rettigheder overhoved, en Stilling han maaske har indehavt lige siden 1450, da Marcellus aldrig nogensinde blev bofast i Throndhjem, og i hvilken vi siden finde Olaf i en Række af Aar, indtil han omsider selv blev Erkebiskop. Allerede nu var nemlig Erkebiskoppen stadig forlenet med en Del

[1]) Dipl. Norv. V, S. 527. Til Oversigt hidsættes følgende Slægttavle:

Henrik Jenssøn,
* . . . . Harniktsdatter Bolt (Aslaks Søster).

Jens Henrikssøn.	Harnikt Henrikssøn paa Glømen i Øier (Dipl. Norv. VIII, S. 315), * Jorun Sunnulfsdatter.

Børn af Jens Henrikssøn:
Henrik Jenssøn,
* 1. Philippa Krummedike.
2. Eline Kane.

Nils Henrikssøn,
* Inger Ottesdatter til Østraat.

Fem Døtre,
alle gifte med danske Adelsmænd.

Børn af Harnikt Henrikssøn:

Olaf, Biskop i Bergen. (Dipl. Norv. I, S. 567).	Hr. Bengt Harniktssøn, dræbt i Gudbrandsdalen 1446. * Magnhild Oddsdatter, som med ham ikke havde Børn, og som senere ægtede Hr. Alf Knutssøn (tre Roser).

[2]) Dipl. Norv. VIII, S. 382.

af Thrøndelagen og navnlig vistnok med Throndhjems By, og over disse Len har da Olaf Throndssøn havt Befalingen.

De to Høvdinger bleve imidlertid i Slutningen af 1452 overraskede ved et pludseligt Indfald fra Sverige under Anførsel af Hr. Jørgen (Ørjan) Karlssøn, der hørte hjemme paa Hof i Jemteland og var en meget betroet Tilhænger af Karl Knutssøn, af hvem han vistnok ogsaa er slaaet til Ridder, sandsynligvis i Throndhjem.[1]) Jørgen har aabenbart ikke fundet nogen Modstand og kunde derfor endog tage saavel Hr. Henrik som Mag. Olaf til Fange.

I nogen Tid opførte nu Jørgen Karlssøn sig som Herre i Thrøndelagen, hvor han tvang Almuen til atter at hylde Kong Karl og tillige skal have øvet Plyndringer og Hærverk. Men hans Herredømme blev ikke langvarigt. Ligesom i det følgende Aarhundrede, i Syvaarskrigen, Claude Collarts Regimente fik en brat Ende ved Erik Munk fra Bergen, saaledes udgik ogsaa nu fra denne Stad et Tog til at rense Thrøndelagen for Fiender. Hr. Olaf Nilssøn og hans stadige Ledsager, Broderen Peder, stode i Spidsen for denne Udrustning. Jørgen Karlssøn maatte gaa tilbage over Fjeldene, men kunde dog føre sine to fornemme Fanger med sig.[2])

Ogsaa det søndenfjeldske Norge havde de Svenske til Hensigt at anfalde, og navnlig synes de at have søgt at bemægtige sig Baahus Slot, have maaske ogsaa begyndt at beleire det. Derfor sendte Kong Christiern i December 1452 Hr. Eggert Frille til denne Del af Norge med udstrakte Fuldmagter.[3]) Eggert forblev

[1]) I Norge erkjendtes han derfor ikke ved denne Tid som Ridder. Udentvivl har den i Christiern II's tidligere Historie sørgeligt bekjendte Hamarbisp, Karl Jemte, været en nær Frænde af Jørgen Karlssøn, rimeligvis hans Brodersøn.

[2]) Dipl. Norv. VIII, S. 382.

[3]) Dipl. Norv. VIII, S. 379. (Brev fra Kong Christiern, Kjøbenhavn 16de December 1452).

en god Stund paa denne Kant og har vel formaaet her at holde Fienden Stangen.

I Begyndelsen af det nye Aar 1453 aabnedes imidlertid Fredsunderhandlinger i Vadstena, hvor Hr. Ivar Axelssøn og Hr. Claus Rønnow mødte paa Christierns Vegne og aftalte en Vaabenstilstand den 28de Januar. Den skulde gjelde indtil 1ste Mai s. A., men allerede 11te Marts skulde et Møde træde sammen i Halmstad for at forhandle om en fast Fred. Mellem Sverige og Danmark skulde Stilstanden strax træde i Kraft, ligesaa i det søndenfjeldske Norge, og Jørgen Karlssøn, hvis han befandt sig i Jemteland, Herjedalen eller Thrøndelagen, skulde snarest muligt underrettes om, hvad der var besluttet, for at ogsaa Fiendtlighederne nordenfjelds kunde faa en Ende.[1])

Men Jørgen Karlssøn ændsede ikke Vaabenstilstanden. Tvertimod gjorde han kort efter Paasketid, hvilken indfaldt i de første Dage af April, et nyt Indfald i Thrøndelagen. Snart maatte han dog, efter at have tabt en stor Del af sine Folk, tage Flugten „til Skov og Mark“ med sit Selskab, thi Hr. Olaf og Hr. Peder Nilssøn kom paany til Throndhjem ved St. Jørgens Dags Tid (23de April) og samtidig eller kort efter ogsaa flere andre Medlemmer af Raadet, Henrik Kalteisen, om hvem senere, Biskopperne Thorleif af Bergen og Jens af Færøerne samt Hr. Hans Krukow.[2]) Tidsfristen mellem det sidste Indfald og Hr. Olafs Ankomst er dog saa kort, at Rigsraaderne udentvivl have havt andre Grunde til sin Reise og dengang, de droge ud fra Bergen, maaske ikke engang vidste Besked om de fornyede Fiendtligheder.

De saaledes fra Throndhjem fordrevne Svenske begave sig imidlertid ikke denne Gang tilbage til Sverige, men trak sig med Lev-

[1]) Dipl. Chr. Primi, p. 46—47.
[2]) Dipl. Norv. VIII, S. 382.

ningerne af sin Magt sydover til Hamar, hvor de bemægtigede sig Bispegaarden, hvilken allerede dengang synes at have været vel befæstet og forsynet med et stærkt Taarn.[1]) Biskoppen sammesteds, Gunnar Thorgardssøn, havde, som vi vide, tidligere været en ivrig Tilhænger af Kong Karl og var udebleven fra Kroningen 1450, og det er ogsaa, som det Følgende vil vise, ikke umuligt, at han ved denne Leilighed kan have lagt et lignende Sindelag for Dagen. Men de Svenske bleve ikke længere Herrer paa Hamar, end de havde været det i Throndhjem. Der blev fra Oslo truffet kraftige Forholdsregler til at fordrive dem. Hr. Hartvig Krummedikes Foged, Borgerskabet i Oslo[2]) og en forøvrigt ubekjendt Mand, Hans Jyde, (sandsynligvis Anfører for nogle opsendte danske Tropper) med Følge satte sig i Bevægelse mod Hamar, gjenerobrede Bispegaarden og „grebe og sloge saa mange der vare“.[3])

[1]) N. Nicolaysen, Norske Fornlevninger, S. 74—75.

[2]) I Christiern II's Ungdom hed det (1508), at Oslo By i sin Velmagt, det vil sige, før Rostokkerne tilreve sig al Handelen, havde kunnet stille „fem eller sex hundrede rige og velemnede Mænd, Norges Rige til Hjelp, Trøst og Bestand, naar behov gjordes.“ (Dipl. Norv. III, S. 753). Maaske kan der ved denne Ytring have været tænkt paa denne Begivenhed, udentvivl en af Borgernes faa krigerske Bedrifter.

[3]) Disse hidtil ganske ubekjendte Træk skyldes et i Geheime-Archivet (Samlingen „Personalia“) bevaret Stykke af et egenhændigt Brev fra Eggert Frille til hans Hustru, dat. Lødøse 19de Juni (1453). Det stemmer forsaavidt ikke ganske overens med Dipl. Norv. VIII, No. 349, som Hr. Eggert kun omtaler et Indfald af Jørgen Karlssøn, i hvilken Henseende det throndhjemske Brev naturligvis maa tillægges størst Troværdighed. Den endnu existerende Del af Brevet, der er mig meddelt af Archivassistent Frederik Krarup, lyder saaledes:

— —

„at Antonia skal lades met øl oc spysning och skal efft . . . . ort folk som ær j then Østræ søyen, thet holt hemelige hoss thic; jtem ma thu vithe, at Cristoffer kom met synæ metfølgære j fredags til Mastranden, oc haue wij ecke en fongit hiid til byen ther aff swa got som en Lubisk. Jtem Kong Karls folk røcthe jn i vinters j Trondheem, grebe mæstær Olæff oc Hr. Hinric Jenssen oc

Hr. Olaf Nilssøn fandt det, inden han forlod Thrøndelagen, nødvendigt at bestyrke Almuen i dens Troskab mod sin Konge. Til den Ende indkaldte han Repræsentanter fra de thrønderske Fylker til et Møde i Erkebispegaarden den 1ste Juni 1453. Der mødte tre af Eynafylke, tre af Værdalen, tre af Skaun, tre af Stjørdalen, en af Frosten, to af Strinden, tre af Gauldalen, tre af Orkedalen og tre af Naumdalen. Olaf forlangte her en Erklæring af disse fire og tyve, om hvem de holdt for Norges lovlige Konge, Christiern eller Karl. Svaret, der giver en Udsigt over de sidste Aars Begivenheder, stemmer i alt væsentligt overens med den Erklæring af 1ste August 1450, som afgaves af Rigsraadet ved Christierns Kroning, hvilket Dokument vistnok ogsaa er lagt til Grund for, hvad der nu lagdes Almuen i Munden.[1])

Samme Dag, 1ste Juni, blev i Stockholm Hr. Henrik Jenssøn udfriet af sit Fangenskab, men kun mod en Løsesum af 800 rhinske Gylden, for hvilken Sum tolv svenske Adelsmænd gik i Borgen.[2]) Han er derpaa vendt hjem til Norge og Mag. Olaf

wnnæ konijncs garden oc bisp garden. Sanctæ jøriæs dag kom Hr. Olæff Nielssen hoss them, oc hauer slagit oc gripit mestædelen alle sammen, nogen flyde ther burt, the komme ther effther pa biscopens gard j Hamer, oc wnnæ then etc. Hr. Hartwicts foghit, borgærnæ aff Osloo oc Hans Jüde met syth sælæskapp rocthe til them, wnne garden jgen, grebe oc slogæ swa mangæ ther war. Jec hauer oc scriffuit Skelm til, vm han hauer betalit thic the penningæ som thu lenttæ mich, før jec vd for. Jtem hauer thu ecke sent mich grønt jngeferd, tha sent mich nw, oc senth mich WIII alne grønt klæde mynæ smasvæne til husser. Gud almectiigeste befale jec thic, myn dotter oc alle wore vene. Script. Lodosie die beatorum martyrum Geruasii et Prothasij meo sub sigillo.

Eggert Frillæ riddere
thyn kære husbonde.

Udskrift:

Myn kære husfrw Annæ Jwersdotther komme thette breff.

[1]) Dipl. Norv. VIII, S. 380 fgg.

[2]) Samling af åtskillige Handlingar &c., utg. af Sven Bring (Lagerbring), II, Lund 1754, S. 246.

rimeligvis i hans Følge eller i ethvert Fald snart efter. Selvfølgelig har han havt Ret til at fordre, at hans Herre, Kong Christiern, i hvis Tjeneste han havde paadraget sig Fangenskabet, skulde betale, men som bekjendt var Kongen i Regelen i Pengetrang, og dette skede ikke. Omsider blev efter mange Aars Forløb Hr. Henrik gjort skadesløs derved, at Christiern 1464 overlod ham Stjørdalsfylke som brugeligt Pant for Summen.[1] Efter al Rimelighed beholdt Hr. Henriks Søn Nils, der siden bar Titel af Norges Riges Hofmester, og efter dennes Død Enken, den bekjendte Fru Inger Ottesdatter, Stjørdalen som Pantelen lige ned i Christian III's Dage.[2])

Stilstanden mellem Rigerne var ved ny Dagthingning i Stockholm den 31te Mai 1453 bleven forlænget til Pintsetid 1455 og et nyt Grændsemøde mellem Kongerne berammet til Midsommer 1454. Stilstanden bestemte, at enhver af Kongerne skulde beholde, hvad han for Tiden havde inde. Lensmanden paa Ekholm i Vestergøtland fik frit Valg mellem at overgive sit Len til Kong Christiern eller Kong Karl, og samme Frihed fik ogsaa Borgerne i Lødøse, som Eggert Frille havde besat. De Danske synes at have beholdt et Stykke af Smaaland, Sverige en Del af Blekinge. Norge blev i Christierns Hænder, dog rimeligvis med Undtagelse af Jemteland og Herjedalen.[3])

Trods denne Stilstand skede der dog ved Mikkelsdags Tid 1453 et Indfald i Nordland fra svensk Side. En vis Jusse Pederssøn, der maatte tilstaa, at han var vidende om Stilstanden mellem Kongerne, havde grebet nogle af Ivar Jenssøns, formodentlig en Fogeds, Svende, begaaet Røveri i Skrovens Fiskevær i Lofoten og

[1]) Dipl. Norv. III, S. 630.
[2]) Se mine Oplysninger i Norsk hist. Tidsskr. III, S. 355.
[3]) Hadorph, II, S. 182. Dipl. Chr. Primi, p. 50—51. Styffe, l. c. III, LXVIII sqq.

ihjelslaaet en af Hr. Olaf Nilssøns Fogder, Thorkel Skruff, tilligemed flere andre Personer. Han faldt imidlertid i Hr. Henrik Jenssøns Fangenskab, forhørtes og bekjendte sine Bedrifter i Throndhjem i April 1454.[1])

[1]) Dipl. Norv. 1, S. 607. At der ved „Sancti Mikkels Tid" bør forstaaes den egentlige Mikkelsmesse om Høsten, og ikke Mich. apparitio (8de Mai), forekommer mig rimeligt, skjønt Styffe (l. c. III, LXVI) synes at holde paa Mai.

VII.

Kong Christiern besøger Bergen i Efteraaret 1453, ledsaget af Dronning Dorothea. Hr. Olaf Nilssøn. Han afsættes som Lensmand i Bergen. Henrik Kalteisen, der var udnævnt til Erkebiskop af Paven, nedlægger sin Værdighed. Hans og Marcellus's senere Skjæbne. Kongen drager til Oslo. Hartvig Krummedike og Biskop Gunnar paa Hamar. Gunnar Holk Biskop i Oslo og Ivar Vikingssøn Kantsler. Kongen vender i Begyndelsen af 1454 tilbage til Danmark.

I sin norske Haandfæstning havde Christiern lovet at besøge Norge hvert tredie Aar, og i 1453 skulde altsaa Tiden være kommen til en ny Norgesreise. Denne kom ogsaa istand, dog neppe af Hensyn til hin Haandfæstnings Bestemmelse, der i den følgende Tid stadig blev tilsidesat, men fordi vigtige Regjeringsanliggender just i dette Aar gjorde Kongens Nærværelse i Norge uomgjængelig nødvendig. Hans unge Dronning gjorde ham Følge,[1]) hvilket var noget ganske usædvanligt for Nordmændene. De havde ikke seet en Dronning i sit Land siden den store Margaretas Dage og fik heller ikke i den paafølgende Tid Besøg af nogen saadan førend i 1610, da Christian IV medbragte sin Dronning, den brandenburgske Anna Catharina, til Sønnens Hylding i Oslo.[2]) Men Dorothea var ogsaa en Dame, der synes at have havt særlig Lyst til at

[1]) Lüb. Chroniken, hg. v. Grautoff, II, S. 159.
[2]) Norsk hist. Tidsskr. III, S. 505.

reise, ja hun drog endog i sine ældre Aar, hvad ingen anden dansk-norsk Dronning har kunnet rose sig af, to Gange til Rom.[1])

Vi finde Christiern i Bergen i de første Dage af Oktober. Foruden af Dronningen var han ledsaget af den danske Rigshofmester, Hr. Nils Erikssøn Rosenkrands, og Rigsraaderne Hr. Joachim Fleming og Hr. Strange Nilssøn, og selvfølgelig indfandt ogsaa endel af hans norske Raad sig hos ham. Den første Sag, som skulde bringes i Orden, angik Hanseaterne. Mellem dem og den kongelige Lensmand i Bergen, Hr. Olaf Nilssøn, havde der i mange Aar hersket Uvenskab og Ufred, og det var nu kommet saavidt, at Tilstanden ikke mere var holdbar.

Hr. Olaf, hvem vi allerede flere Gange have havt Leilighed til at nævne, er unegtelig en af de mærkeligste Mænd i den norske Historie i den hele Unionstid, men hans Historie vil dog, som de fleste samtidige Personers, aldrig blive fuldt opklaret. Vi vide ikke engang, hvis Søn han var, ja der er i den foregaaende Generation ingen Nils, hvem man med nogen Sandsynlighed kan gjette paa som hans Fader. Vaabenet er det temmelig hyppig forekommende Brems- eller Skanke-Mærke, et rødt Ben med Støvle og forgyldt Spore. Han maa antages for Nordmand, især af den Grund, at han ikke kan have faaet Adgang til vort Land gjennem norsk Giftermaal. Hans Hustru, Fru Elitsa Eskildsdatter, med hvem han allerede 1430 var gift,[2]) var nemlig udentvivl dansk, maaske fra

[1]) Af disse Romerreiser har vistnok kun den sidste (i 1488), om hvilken man har to høist interessante Aktstykker (Dipl. Norv. VI, S. 639—642), hidtil været bekjendt. Dorothea foretog imidlertid en Pilegrimsfærd til Rom allerede i sin Mands Levetid, nemlig i 1475, altsaa Aaret efter, at Christiern selv havde været der. Dette sees af v. Gherens utrykte Krønike, hvor det heder: „Anno 75 var dat gulden jar to Rome. Dorothea de Konighinne toch uth Lub. na Rome Perpetue et Felicitatis“ (7de Marts). Herved blive Pavebrevene af 9de Mai s. A. (Dipl. Norv. VI, S. 620 og VIII, S. 418) forstaaelige.

[2]) Ifølge et utrykt Brev (i Geh.-Archivet), udstedt 1430 i Skara af Kong Erik.

Gunderslevholm, da denne Gaard siden tilhørte Sønnen. I Olafs Følge forekommer i hans sidste Aar næsten uadskillelig Broderen Hr. Peder, om hvem forøvrigt saagodtsom Intet vides. Om den „velb. Mand Olaf Niklissøn“, der i 1424 omtales som „Kongens“ Lagmand i Throndhjem,[1]) er den samme, om hvem vi her tale, er uvist, men noget senere finde vi Olaf Nilssøn i Erik af Pommerns Tjeneste som en dristig og heldig Søkriger i Østersøen. I Aarene 1427—1431 har han nemlig mindst tre Gange kjæmpet med Hanseaterne og hver Gang frataget disse et Skib.[2]) I 1437 nævnes han som Eriks Tjener og Hofsinde,[3]) og omtrent ved samme Tid skal han paa dennes Befaling have ladet den ulykkelige Amund Sigurdssøn brænde. I Eriks sidste Regjeringstid blev Olaf forlenet med Bergens Kongsgaard og tillige Hirdstjore paa Island, hvilken Titel han førte allerede 1439,[4]) uden dog, som det synes, i Virkeligheden at have faaet nogen Magt paa Øen, der i hele Christophers Tid lader til at have befundet sig i halv anarchisk Tilstand. Ved Christophers Kroning 1442 blev Olaf Ridder og nød stor Anseelse ogsaa hos sin nye Konge, der i 1444 lod ham i sit eget Sted tage Forsædet ved Retterthingene.[5]) Olafs Forhold under Thronstriden efter Christophers Død kjende vi allerede, ligesom vi have hørt, at han nys havde tilbagedrevet to svenske Indfald i Thrøndelagen. Hans Hovedgaard i Norge laa paa den frugtbare lille Ø Tolga eller Talgøen[6]) i Buknfjorden ved Stavanger. Paa denne Øs største Eiendom, der fremdeles udmærkelsesvis benævnes „Gaarden“, stod endnu for

[1]) Dipl. Norv. I, S. 502.

[2]) Hanserecesse v. 1431 etc. I, S. 285, 287.

[3]) Styffe, l. c. II, CX.

[4]) „Kom þá (1439) út bréf Olafs Nioulássonar, féhyrdis í Biørgyn, er þá nefnir sig hyrdstióra hér.“ J. Espolin, Islands Árbækur í sögu-formi, II, S. 31.

[5]) Dipl. Norv. I, S. 575.

[6]) I De la Gardiska Archivet, III, S. 120 kaldes Olaf derfor, aabenbart efter et gammelt, men der ikke citeret Skrift: „Olof Broms den rige til Talge“.

en Menneskealder siden Ruiner af en Stenbygning, 30 Skridt lang, 14 Skridt bred, og med en Brønd i det ene Hjørne,[1]) rimeligvis Levninger af Hr. Olafs Borg. Paa hvilken Maade han er kommen i Besiddelse af denne Gaard, er ubekjendt, men det tør hænde, at Erik af Pommern har overladt ham den, thi den var i Begyndelsen af Aarhundredet inddragen under Kronen.[2])

Hanseaterne havde, medens deres heftige Kamp med Kong Erik stod paa, i sex Aar maattet holde sig borte fra Bergen (1427—1433),[3]) kun med Undtagelse af Bremen, der nu, som ved flere Leiligheder, skilte sig fra sine Søsterstæder og derfor ved et særligt Privilegium af Erik fik Lov til at fortsætte den bergenske Handel,[4]) uden at det dog vides, i hvilken Udstrækning de have benyttet Tilladelsen. I denne Tid indtraf, som bekjendt, Vitaliebrødrenes to sidste Plyndringstog til Bergen 1428—1429,[5]) der synes at have svækket denne Stads indfødte Borgerskab i en saadan

[1]) N. Nicolaysen, Norske Fornlevninger, S. 328.

[2]) Tolga havde tilhørt Drotseten Hr. Øgmund Finnsøn, der testamenterede den til sin Hustru Fru Katharina Knutsdatter (Dipl. Norv. I, S. 361—362), hvorefter den inddroges 1409 (l. c. S. 447).

[3]) „Anno 1427 stunt an dat densche orloge. De Kopman in der vasten segelde van Bergen dor den Mijddeluorder Sund (ɔ: Lillebelt) myt XV schepen grot. Dar na anno 1433 Olavi do qvam de copman wedder int lant." v. Gherens utrykte Krønike.

[4]) Kong Eriks Brev af 6te August 1427, Dipl. Norv. V, S. 404. Cfr. D. Schäfer, Bremens Stellung in der Hanse, i Hansische Geschichtsblätter, Jahrg. 1874, S. 3—52.

[5]) Det er høist paafaldende, at i flere tydske Krøniker tilskrives disse Plyndringstog ikke Vitaliebrødrene, men — Kong Erik og de Danske. I v. Gherens utrykte Krønike heder det nemlig: „Anno 1429 vorbrandeden de Denen Bergen", og i „Eyn kort vttoch der Wendeschen cronicon", Hamburgische Chroniken, hg. v. Lappenberg, S. 253: „Anno 1428 unde ok dat iar dar na qvam Bartolomeus Voet van des Koninges wegen to Dennemarken, schindede vnde rouede twe mael na eynander den kopman to Berghen in Norweghen." Ligesaa i en anden hos Lappenberg (l. c. S. 407) aftrykt Krønike.

Grad, at det herefter næsten var ganske afmægtigt til al Concurrence med de Fremmede, hvorfor ogsaa disse efter sin Tilbagekomst opførte sig endnu mere hensynsløst og overmodigt end tilforn. I Olaf Nilssøn fandt Hanseaterne imidlertid ikke alene en Modstander, men en Mand, der ligefrem hadede dem og udentvivl har indsuget sit bitre Fiendskab imod dem allerede i de Aar, han i Kong Eriks Tjeneste kjæmpede mod dem i Østersøen. Om Olaf har næret det Ønske at fremkalde eller fornye en selvstændig norsk Handelsrørelse, er uvist, ja endog lidet sandsynligt, da neppe nogen ved den Tid har tænkt saa langt eller dristigt, men Hanseaterne søgte han i ethvert Tilfælde paa alle Maader at fortrædige, og disse sparede heller ikke ham, hvorfor det allerede i 1446 var kommet saavidt, at han ikke ansaa sig sikker for sit Liv.[1]) I det følgende Aar havde Tydskerne ogsaa virkelig med væbnet Haand brudt ind i Munkelivs Klosterkirke, udtaget to af Olafs Mænd og dræbt den ene,[2]) medens heller ikke Olaf paa sin Side blev Svar skyldig. Tilstandene i Bergen bleve saaledes omsider uudholdelige, og Klagerne herover have været en væsentlig Foranledning til Christierns ovennævnte Norgesreise. I hvilket Forhold Olaf har staaet til den indfødte Befolkning i sine Len, vide vi ikke. Fra tydsk Side heder det, at han har været hensynsløs ogsaa mod Nordmændene og tilladt sig store Udpresninger i Landet.

En tydsk Krønike fortæller, at Hr. Olaf ved Christierns Ankomst til Norge havde begivet sig bort fra Bergen til et fjerntliggende Munkekloster, der laa paa en Ø, og hvorhen „Kongen ikke kunde følge ham“, og at han først forlod dette Tilflugtssted,

[1]) Om disse Forholde se Y. Nielsens fortjenstlige Meddelelser i Forhandlinger i Videnskabs-Selskabet i Christiania for 1876 og 1877. Cfr. Hansische Geschichtsblätter, 1874, S. 67.

[2]) Dipl. Norv. I, S. 583.

efter at denne havde givet ham Leide, hvilket dog skulde være skeet, førend Christiern naaede Bergen.[1]) Men hvad enten nu denne noget underlige Beretning er sand eller ikke, vare ialfald Hr. Olaf og hans Broder Hr. Peder hos Christiern i Bergen den 2den Oktober 1453. Der holdtes paa denne Dag et Møde i Talestuen i Sortebrødreklostret, hvor norske og danske Rigsraader vare tilstede, og hvor Hanseaternes Mellemværende med Hr. Olaf og hans Broder kom under Forhandling og Bestemmelser vedtoges for at bilægge Tvistemaalene.[2]) Samtidig, ja rimeligvis samme Dag, afsatte imidlertid Kongen Hr. Olaf fra hans Embede.[3]) Hans Eftermand blev den tidligere nævnte svenske Ridder Hr. Magnus Gren, der allerede otte Dage efter dette Møde optræder som Fehirde i Bergen. Ved at give denne Mand norsk Forlening kunde Christiern synes at have overtraadt sin Haandfæstnings Bud, men rimeligvis har Hr. Magnus Gren allerede nu været forlovet med den norske Arving, med hvis Haand han tillige opnaaede Indfødsret, nemlig Jomfru Gertrud Narvesdatter (af de saakaldte yngre Rømere), en Stifdatter af Hr. Henrik Jenssøn, med hvem hun forøvrigt kort efter kom i en Retstvist om Østraat Gaard.[4]) Hr.

[1]) Lüb. Chron., hg. v. Grautoff, II, S. 160. („Verne in Norweghen in een bevloten monnekekloster, der em de konynk nicht volgen konde").

[2]) Dipl. Norv. VII, S. 448 fgg.

[3]) v. Gherens utrykte Krønike: „Dar worden vorgeuen clage vnde tosprake jegen her Oloff Nielsson vnde de vogede vnde buende etc. Upp der hallen to den Swarten Closter worden gelesen der Stede priuilegie vnd och dat loohbok vnde holden over eens. Do suluest ward her Oleff Nielssen affgesettet van der vogedye to Bergen vnde her Magnus Groen in de stede." I Registraturen over Breve i Kong Hans's Cancelli (et Hefte i 4to paa 12 Blade fra Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, i Geh.-Arch.,) findes følgende uden Tvivl til dette Aar henhørende Notits: „Item eth Konnyng Christierns breff, at han ighen kalder hwess breff her Oluff Nielssøn haffde paa kronene lænn nordenfieldz i Norge". (Medd. af Registrator Chr. Plesner).

[4]) Herom se mine Oplysninger i Norsk hist. Tidsskr. III, S. 228—229.

Magnus synes at have faaet en Art overordnet Myndighed i hele det nordenfjeldske Norge, thi idet Kongen den 10de Oktober udstedte et Brev til Almuen i Thrøndelagen med Tilsagn om sin Beskyttelse mod alle Udpresninger saavel fra geistlige som verdslige Høvdingers Side, henviste han dem til Magnus Gren som den, hos hvem de til enhver Tid kunde søge Hjelp og Trøst.[1])

Samtidig sees Kongen at have udnævnt Hartvig Krummedike til Norges Riges Hofmester. Hr. Sigurd Jonssøn, der siden December 1452 ikke oftere nævnes, men dengang endnu kalder sig Norges Høvedsmand, var udentvivl nylig afgaaet ved Døden, og Hartvig er altsaa paa en Maade bleven hans Eftermand. Han nævnes dog for det første kun under dette Ophold i Bergen[2]) med sin nye Titel og har, saavidt vides, aldrig oftere benyttet den, uden maaske nogle Aar senere, 1457. Titelen hvilede derefter, indtil i det følgende Aarhundrede endnu engang en Adelsmand fik det da fuldkommen betydningsløse Navn af Norges Riges Hofmester.

Vigtigst af alle norske Anliggender var dog for Øieblikket Spørgsmaalet om Besættelsen af Throndhjems Erkebispestol. Som det vil erindres, havde Kongen i 1450 ladet Domkapitlet postulere Marcellus, og denne havde, efterat have gjort Kongen store Løfter, begivet sig til Rom for at søge Confirmation. Men denne Reise blev saare uheldig. Paven vilde ikke bekræfte hans Valg, og da Marcellus paa Tilbageveien kom til Køln, hvor han fremdeles synes at have optraadt med Fordring paa erkebiskoppelig Rang, maatte han her i 1451 døie de største Gjenvordigheder. Den pavelige Legat, Nicolaus v. Cusa, der kjendte Marcellus og hans mange

[1]) Skandin. Literaturselskabs Skrifter, XVI, S. 161—165. Norske Forordninger ved H. Paus, S. 268.

[2]) Dipl. Norv. III, S. 600. VI, S. 572.

mislige Bedrifter, udbad sig Raadets Hjelp til at sætte ham i geistligt Fængsel, og efter Marcellus's egen Beretning trængte Byens Constabler og nogle Borgere med Magt ind i hans Bolig, kastede ham til Jorden, mishandlede ham og førte ham i Fangenskab, idet hans Eiendele plyndredes. Han fandt imidlertid Leilighed til at undfly „ved egen Kunst og Fornuft“ og kom tilbage til Norden, hvor hans Klager for Christiern bevirkede et Brud mellem denne og Staden Køln, hvoraf adskillige Forviklinger bleve Følgen.[1])

Derimod valgte Paven selv ved Provision en ny Erkebiskop af Throndhjem, nemlig Dominikanerbroderen Mag. theol. Henrik Kalteisen, en Tydsker fra Koblenz, der tidlig var indtraadt i hin Orden, havde studeret i Wien og Køln og været Lærer ved Universitetet i den sidste Stad, senere havde hørt til det pavelige Parti ved Conciliet i Basel og endelig var bleven Magister palatii i Rom, efterat have været anvendt i Gesandtskaber, f. Ex. til Universitetet i Køln.[2]) Under 27de Februar 1451 meddelte Paven ham den formelige Udnævnelse og ledsagede den med Breve til Kong Christiern, den norske Kirkes Lydbiskopper, Nidaros's Kapitel, samt Stiftets Geistlighed og Almue.[3]) Efter den canoniske Rets Bestemmelser har der neppe kunnet indvendes noget imod denne Pavens Handlemaade, thi ved at postulere Marcellus, en allerede til anden Bispestol indviet Mand, havde Throndhjems Kapitel selv bragt Sagen ind under pavelig Afgjørelse. Naar saa Paven forkastede Postulationen, hvortil han i ethvert Fald var berettiget, og hvortil han i dette Tilfælde, da det gjaldt en Person som Mar-

[1]) L. Ennen, Geschichte der Stadt Cöln, III, S. 364—365, cfr. Scr. Rer. Dan. VIII, p. 360.

[2]) Werlauff i Skandin. Literaturselskabs Skrifter, XVI, S. 30—31, og de der citerede Kilder.

[3]) Dipl. Norv. I, S. 593 fgg.

cellus, maatte synes at have en særegen Opfordring, da tilkom det Paven selv at raade for Embedets Besættelse.[1])

Henrik Kalteisen reiste nu til Norden, hvor han først forestillede sig for Kong Christiern, 1452. Til at stemme Kongen velvillig for ham har det uden Tvivl bidraget ikke lidet, at Kalteisen vidste at oplyse ham om Kong Karl Knutssøns Intriger imod ham ved Pavehoffet, ligesom han ganske vist har følt det som en betænkelig Sag ligefrem at modsætte sig Pavens Vilje. Han havde for Øieblikket ikke sit norske Raad hos sig og raadførte sig derfor med det tilstedeværende danske. Resultatet blev da, at han erkjendte Kalteisen som Norges Erkebiskop, lod ham aflægge Ed som Medlem af Norges Rigsraad og medgav ham et Brev til Throndhjems Domkapitel, udstedt i Kjøbenhavn 30te August 1452.[2])

Senere begav da Kalteisen sig til Norge og var i Februar 1453 kommen til Bergen, hvorfra han ved denne Tid udstedte den sædvanlige Opfordring til Geistligheden i sin Provinds's Stifter om at yde ham den en nyvalgt Erkebiskop tilkommende *subsidium pallii.*[3]) Endnu 25de April var han i Bergen og udstedte der et Brev om de islandske Forholde,[4]) men længere ud paa Vaaren drog han til sit Sæde i Throndhjem, i Følge med eller dog omtrent samtidig med to af sine Suffraganbisper, Thorleif af Bergen og Jens af Færøerne, Provsten i Apostelkirken, Alf, samt Ridderne Olaf Nilssøn, Peder Nilssøn og Hans Krukow. Mellem disse Rigsraader nævnes han (1ste Juni 1453) overensstemmende med sin Rang som den første, og det kan ikke være tvivlsomt, at han af

[1]) C. Paludan-Müller, Herredagene i Odense 1526 og 1527, Kbhvn. 1857, 4to, S. 41.
[2]) Nye Danske Magazin, VI, S. 49—51.
[3]) Brevet til Stavanger Stifts Geistlighed er bevaret i Dipl. Norv. IV, S. 681.
[4]) F. Johannæi Hist. eccl. Islandiae, II, p. 479.

dem er bleven anerkjendt som Erkebiskop, ligesom han allerede før var bleven det af Kongen.[1])

Nu, under Christierns Ophold i Bergen, kun faa Maaneder efter, at vi have seet Henrik Kalteisen som tilstedeværende ved sit Sæde, finde vi ham atter i Bergen, men som den, der allerede har resigneret sit Embede. Den 15de Oktober 1453 udstedte fire norske Rigsraader, nemlig den Matthæus, der gjorde Fordring paa Holes Bispestol, Sigurd Bjørnssøn, hidtil Erkepræst i Oslo, men nu udvalgt Biskop af Stavanger, Hr. Hartvig Krummedike og Hr. Magnus Gren, Høvedsmand i Bergen, som det heder i det hele norske Rigsraads Navn, en Skrivelse til Paven, der skulde overbringes denne ved to Geistlige, Tydskeren Daniel Kepken (de Nulant), der var bleven anbragt som Kannik i Throndhjems Kapitel, men vistnok aldrig havde sit Ophold der og egentlig kun var en af Kongens Cancellister,[2]) og Magnus Krafse, en dansk Hofgeistlig. I dette Brev gjøres først opmærksom paa, at Kongen den Gang, da Kalteisen forestillede sig for ham som Erkebiskop, ikke havde nogen af sit norske Raad hos sig, men kun sit danske, „hvem denne Sag var aldeles uvedkommende". Dernæst fortælles der, at Kalteisens Antagelse i Embedet har hos hele den norske Almenhed vakt den høieste Forbitrelse mod Kongen, som ved sin Ed har forpligtet sig til ikke at antage Udlændinge uden Rigsraadets Samtykke. Endvidere, heder det i Brevet, „var der skeet et saa heftigt Oprør mod Henrik, at Kongens Embedsmænd med Nød og neppe formaaede at udrive ham af Oprørernes Hænder". Ja, Forbitrelsen var saa stor, at hele Norges Riges Almenhed var bestemt

[1]) Dipl. Norv. VIII, S. 453.

[2]) Kongen var en Mand, under hvem saadanne Klerke kunde gjøre sin Lykke, hvilket udtrykkelig bemærkes i en gammel Optegnelse: „Christiernus I fuit praeclarissimus fautor pauperum clericorum." M. Jacob Madsens Visitatsbog, udg. af A. Crone, Odense 1853, S. 1.

paa hellere at finde sig i Død, Ulykke og Tilbagefald fra Troen end at taale Broder Henrik Kalteisen eller nogen anden Biskop, som ikke var valgt af Kirken og kaldet af Kongedømmet, og saadant var heller ikke retfærdigt, hverken mod Kongerne og Fyrsterne, som med stor Bekostning havde grundet Kirkerne, eller mod dem, som havde tilbragt sin Tid i disses Tjeneste, ligesom det ogsaa maatte erindres, at Norge stedse havde vist største Lydighed mod det apostoliske Sæde. Broder Henriks Sæder vare derhos aldeles forskjellige fra Nordmændenes, han var en svagelig Mand, som ikke taalte Klimatet eller duede til at gjøre de lange Reiser, som her vare nødvendige. Derfor havde han ogsaa selv indseet, at han var uskikket til sin nye Stilling, og tilbudt sig at resignere sit Erkebispedømme i Pavens Hænder, og denne opfordres derfor til paany at raade over Embedet. Brevet ender med at tilkjendegive, at Kongen nu ønsker Magister Olaf Throndssøn til Erkebiskop, og at erklære forskjellige ufordelagtige Ytringer om Marcellus af Skaalholt for urigtige. Kepken og Krafse ville personlig kunne give Paven yderligere Oplysninger.[1])

Enhver, der læser dette Brev, vil forstaa, at det bruger overdrevne Udtryk og indeholder usandsynlige Ting. At man i Norge ikke havde megen Lyst til at faa en Udlænding, som ikke engang forstod det norske Sprog, en Mangel, der dog forunderlig nok ikke berøres i Brevet, til Rigets Erkebiskop, altsaa til Landets første Mand næst Kongen, er vistnok begribeligt. Man har ogsaa fra det foregaaende Aarhundrede Beviser paa, at der er stillet meget bestemte Fordringer i denne Henseende til de fremmede Geistlige, der skulde opnaa Beneficier i Norge.[2]) Men at der allerede saa

[1]) Dipl. Norv. III, S. 598—600. S. 599 L. 12 f. n. staar „*e . . . . at*“, hvilket C. Paludan-Müller (Dansk hist. Tidsskr. 3 R., I, S. 322) vistnok med Føie udfylder til *exoptat*, hvorved Kongens Anbefaling for Mag. Olaf fremkommer.

[2]) P. A. Munch, N. F. Hist., 2den Hovedafd., II, S. 110—111.

snart efter Kalteisens Ankomst skulde være skeet en heftig og almindelig Opstand imod ham, er dog ikke troligt, saameget mindre, som der jo aldeles intet ufordelagtigt vides om denne Mand,[1]) der efter lang og tro Tjeneste var bleven belønnet med et Erkestift. Heller ikke er det sandsynligt, at Henrik Kalteisen just har været saa affældig, som Brevet vil gjøre ham til, thi, som vi skulle høre, blev han senere anvendt i Forretninger, der synes at maatte udkræve en Mand i sin fulde Kraft. Men for ret at bedømme hint Brev bør man sammenligne det med de Skrivelser til Paver, Kardinaler og fremmede Konger og Fyrster, saasom Kong Alphons af Aragonien og Hertugen af Milano, der ere udgaaede fra Christiern I's Cancelli, og hvoraf en større Samling er bevaret. Man vil i disse finde Overdrivelser, ja ligefremme Opdigtelser og usandfærdige Paastande, der stille nærværende Brevs Indhold ganske i Skyggen. Der fortælles uden Sky de udenlandske Herrer, at der i Norge var tre og tyve tusinde Kirker,[2]) at Olaf den hellige af Kongedømmets Midler havde grundet et Erkebispedømme og tretten Suffraganstifter,[3]) at Norges Konge eller i hans Fraværelse Erkebispen i Nidaros stadig maa føre Krige med Tartarer, Erpioner, Cumaniter og Manbrer, der stille halvandet hundrede tusinde væbnede Mænd i Marken, men som Christiern dog nu har lykkelig beseiret, efterat to hundrede tusinde Fiender med deres Anførere ere faldne,[4]) og at de Rædselsscener i Bergen 1455, som vi nedenfor skulle omtale, vare en Følge af Erkestolens Ledighed,[5]) ligesom man rimeligvis ogsaa tør

[1]) Kongens Paastand i et Brev til Kong Alphons af Aragonien (Scr. R. D. VIII, p. 368), at Henrik Kalteisen var „irreligiosus“, og at han stod i hemmelig Forbindelse med Kongens Fiender, savner ethvert Bevis og er ganske urimelig.

[2]) Scr. Rer. Dan. VIII, p. 372.

[3]) Ibid. p. 368. (Rimeligvis en Fordreielse af de fjorten kongelige Kapeller).

[4]) Ibid. p. 367, 368, 370.

[5]) Ibid. p. 369, 410.

henregne Trudselen om, at Nordmændene vare i Færd med at gaa over til den græske Kirke, til den samme Art af Opspind.[1])

Den rette Sammenhæng har da vistnok simpelthen været, at der i Norge i Almindelighed og hos Rigsraadet i Særdeleshed[2]) har været et stærkt Ønske om, at en Indfødt og da helst Olaf Throndssøn maatte blive Landets Erkebiskop, og at Kongen, der har lært Marcellus nærmere at kjende og vel allerede indseet, at hans Candidatur til Erkestolen var at anse som haabløst, har indvilget heri, saameget mere som Olaf aabenbart har vist sig som hans tro Undersaat trods den Tilsidesættelse, han havde lidt, samt at endelig Henrik Kalteisen har indseet sin Stillings Ubehagelighed og derfor opgivet den. Olaf Throndssøn, der vel samtidig med Hr. Henrik Jenssøn er bleven udfriet fra det svenske Fangenskab, har da atter overtaget Styrelsen af Erkestiftets Besiddelser og har rimeligvis ikke længe efter gjenoptaget den Titel af Electus, hvormed han optræder i 1455.

Henrik Kalteisen drog atter til Tydskland. Paven negtede at erkjende hans Frasigelse, og han vedblev derfor fremdeles at føre Titelen af Erkebiskop i Throndhjem. Han blev i Aaret 1456 anvendt i pavelig Tjeneste for, som det hed, at indsamle Penge til et Korstog mod Tyrkerne, det vil sige som Afladsprædikant. I denne Egenskab møde vi ham i Wien og paa flere Steder i Bayern, i Regensburg, Augsburg, Eichstädt og Nürnberg. Hvor langt han kom, er ubekjendt; fra Nürnberg ansøgte han i April 1456 om

[1]) Scr. Rer. Dan. VIII, p. 369. Smnlgn. Fr. Krarup, Zeniernes Reise til Norden, Kbh. 1878, S. 18. (Særtryk af Kgl. Danske Geogr. Selsk. Tidsskrift, II).

[2]) I den lille throndhjemske Erkebispekrønike, der første Gang er meddelt af Benzelius som Tillæg til Diar. Vadstenense og derpaa optaget i Scr. Rer. Dan. VI, p. 615—617, og hvoraf en ny Udgave ved Prof. Dr. G. Storm tør imødesees, heder det ogsaa om Marcellus og Kalteisen: „Hi duo compulsi qvasi per consiliarios regni cum scandalo recesserunt“.

Tilladelse til „overalt at udsaa Christi Sæd".[1]) Han skal være død den 2den Oktober 1465 og begroves i Dominikanerkirken i sin Fødeby Koblenz, hvor hans Gravskrift betegner ham som Erkebiskop i Throndhjem samt i Caesarea. Ved hans Grav var et Alter for St. Olaf, som han selv havde stiftet. Henrik Kalteisen var en Mand af Lærdom, og endnu 1688 fandtes der i Klosterbiblotheket i Koblenz otte Bind haandskrevne Optegnelser efter ham, hvoriblandt mærkeligt nok nævnes en „Chronica de Norvegia, Dacia et Svecia".[2]) Ved Marcellus's senere Skjebne skulle vi ikke dvæle, da han fra nu af, skjønt han som Biskop af Skaalholt fremdeles var Medlem af Norges Rigsraad og vedblivende færdedes i Kong Christierns Nærhed, egentlig lidet vedkommer Norges Historie. Han endte sit eventyrlige Liv i Februar 1462,[3]) eller efter en anden maaske rigtigere Angivelse to Aar tidligere,[4]) idet han skal være druknet ved den svenske Kyst.

[1]) G. Voigt, Enea Silvio de' Piccolomini, II, Berlin 1862, S. 200, Chroniken d. Deutschen Städte, III, S. 409 og X, S. 215. Quellensammlung der badischen Landesgeschichte, hg. von F. J. Mone. I. Speierische Chronik. S. 406: „In dem' jar, do man zalte von Christus geburt 1400 und 56 jar, do kam ein ertzbischoff uss Tennemarcken, der was geheissen her Heinrich Kaltysen, und was prediger ordens, der wart uss geschickt von des babstes wegen und des legaten cardenal Santi Angeli und von des romschen keisers wegen in Dutscheland, in alle stette off dem Rin; und bredigte, wer weder die Turcken ziehen wolte und stritten wolte umme cristenglauben, der solte sich zu stunt in Ungern fugen." S. 412: „Item off den fritag dar nach (10. Decbr.) kament aber die fursten und stette zu sammen off das ratthuss, do rette der legat und bischoff Kaltyssen me dan dri stunden von den Durcken." [Foregik i Nürnberg 1456]. (Efterægelsen af dette Skrift, som jeg her ikke havde Adgang til at se, skyldes C. F. Bricka). Til at undersøge et Par andre tydske Kilder om Kalteisens Virksomhed ved denne Tid, der findes citerede hos Voigt og i Chron. d. Deutschen Städte, har jeg ikke havt Anledning.

[2]) Werlauff i Skandin. Literaturselskabs Skrifter, XVI, S. 87—88 og de der citerede Kilder. Scr. Rer. Dan. VI, p. 617. L. Daae, Norges Helgener, S. 69.

[3]) Scr. Rer. Dan. VIII, p. 426.

[4]) L. Ennen, Gesch. der Stadt Köln, III, S. 366. Begge Tidsangivelser hvile paa

Fra Bergen drog Christiern og Hoffet, rimeligvis ad Søveien, til Østlandet, hvor vi finde Kongen i Oslo og paa Akershus i de første Dage af December.

Ogsaa her ventede ikke faa vanskelige Sager paa ham, og navnlig hidrørte disse fra Tvistigheder mellem Rigets Høvdinger. Hartvig Krummedike, hvem Christiern for en stor Del havde at takke for sin norske Krone, var nu den betydeligste af disse, men allerede nu var der tydelige Tegn til, at denne mægtige Mand havde paadraget sig idetmindste noget af den Uvilje, der efter nogle Aars Forløb skulde volde hans Fald.

Vi vide, at Hr. Hartvigs Foged under Grændsefeiden havde fordrevet de Svenske fra Hamars Bispegaard. Men derefter havde Hartvig negtet at give denne tilbage til dens rette Besidder, Biskop Gunnar Thorgardssøn, og holdt den fremdeles besat. I 1453 var Gunnar Holk, hidtil Provst i Mariakirken og Norges Riges Kantsler, bleven valgt og af Kongen samtykt til Biskop i Oslo, hvorefter han havde gjort en Reise til Rom og der opnaaet Pave Nicolaus V's Confirmation.[1] Medens han i Juli Maaned færdedes ved Curien, erholdt han flere Begunstigelser. Han blev saaledes ikke alene Collector af alle pavelige Indtægter i Norge og fik et almindeligt Beskyttelsesbrev af Paven for sig, sit Kapitel osv., men han udvirkede ogsaa et Paalæg til Erkebispen af Lund, Biskoppen af Skara og Abbeden af Hovedøen om, at de skulde beskytte hans Stifts og andre norske Stifters Geistlige mod de Fornærmelser og Overgreb, hvorfor de havde været udsatte fra forskjellige Ridderes, Adelsmænds og Lægfolks Side, der havde plaget dem med Gjesteri og Udpresning, negtet dem Tiende osv., hvorhos de nævnte Præla-

Dokumenter, men det kølnske Brev er vistnok bevaret i Original, medens det, der angiver 1462, kun haves i Copi.

[1]) Cfr. „Den røde Bog“, S. 213.

ter bemyndigedes til at bansætte Vedkommende, om de ikke ydede Geistligheden Opreisning. Et andet Brev bemyndigede Biskop Gunnar Holk til at absolvere de Personer i sit Stift, der havde lagt voldsom Haand paa Geistlige, saaret og fanget dem, naar de dog ikke havde dræbt dem.[1]) Da nu Hr. Hartvig var Hovedlensherren i Oslo Stift, er det neppe, naar man kjender hans Færd forøvrigt, nogen dristig Slutning at antage, at Biskoppen for en stor Del har tænkt paa ham, da han udvirkede disse Pavebreve.

Paa Akershus holdt Christiern nu den 4de December 1453 et Møde, hvor blandt andet Hr. Hartvigs Mellemværende med Bispen af Hamar kom frem i forskjellige norske og danske Raaders Nærværelse. Sidstnævnte mødte tilligemed sine Kanniker og vedtog tillige med Hartvig at underkaste sig Kongens og hans Raaders Dom. Denne gik ud paa, at der skulde sluttes Forlig, men samtidig skulde ogsaa Biskoppen love, at hans Bispegaard og de andre faste Gaarde, som han og hans Kapitel besade paa Kirkens Vegne, skulde forvares „med al Troskab, saa at det blev Kongen og Norges Krone uden al Forfang og Skade“, Ord, der tilligemed flere andre vidne om, at Biskoppen uden Tvivl har været ikke lidet compromitteret i Krigen med Sverige, af hvis Konge han, som bekjendt, tidligere havde været en erklæret Ven. Umiddelbart efter sluttedes et saadant Forlig mellem Biskoppen og Hr. Hartvig, idet Gunnar Holk af Oslo gik i Borgen for rigtig Overholdelse deraf fra Hamarbispens Side.[2])

Kantslerembedet i Norge var blevet ledigt ved Gunnar Holks Ophøielse til Biskop. Det besattes, rimeligvis under Christierns Nærværelse i Oslo, med Hr. Ivar Vikingssøn, hidtil Kannik i Mariakirken, der nævnes i sit nye Embede under de nysomtalte For-

[1]) Dipl Norv. I, S. 602, 603. VI, S. 569, 570.
[2]) Dipl. Norv. VIII, S. 384 fgg.

handlinger, og som herefter i en lang Aarrække indehavde denne Stilling.[1])

Ogsaa nu vare Hanseaterne ude med sine Fordringer, og Christiern maatte den 11te December atter give Rostokkerne en, dog kun midlertidig, Bekræftelse paa deres overdrevne Privilegier i Oslo og Tønsberg, om hvilke senere skal tales udførligen.

Fra Akershus drog Christiern til Baahus, hvor vi finde ham paa Aarets sidste Dag 1453, og hvor han sandsynligvis har tilbragt Julen hos Slotsherren, Hr. Kolbjørn Gerst. Han gav Nytaarsaften Konghelles Borgere et Privilegium.[2]) Man ser, at Hr. Hartvig Krummedike har ledsaget ham idetmindste til Baahus. Senest den 23de Februar var han i Kallundborg.[3])

[1]) Ivar Vikingssøn hørte hjemme i Hardanger; Faderen var død 1436, da Ivar skiftede Arven efter ham med sine Brødre Salomon og Brynjulf. Dipl. Norv. I, S. 546. Se forøvrigt om hans Levnetsomstændigheder Chr. Langes Oplysninger i Norske Samlinger, I, S. 76.

[2]) Dipl. Norv. VI, S. 573.

[3]) Suhms Nye Saml. III, S. 338. Den lybekske Krønike, der fortæller (Lüb. Chron., hg. v. Grautoff, II, S. 160), at Kongen tilbragte hele Vinteren i Norge med sin Dronning, tager saaledes Feil. Til denne Norgesreise bør maaske henføres Fortællingen om en Fornærmelse, der skal være tilføiet Christiern af nogle Kjøbmandsskibe fra Danzig. Det heder nemlig, at han under sin Seilads vilde ind i en Havn for Storm og Uveirs Skyld, men at Danzigerne skjøde paa ham og saaledes „hindrede ham fra at komme i sin egen Havn, uagtet der var Plads til flere Skibe". Huitfeldt, S. 869—870. Kongen glemte ikke denne Begivenhed i sit senere Forhold til Polen.

VIII.

Forholdet mellem Kongerne fremdeles fiendtligt. Hanseaterne. Underhandlinger mellem Karl Knutssøn og Lybek. Christierns Møde med de vendiske Stæder i Flensborg. Hr. Olaf Nilssøn paa Elfsborg. Forlig mellem ham og Kongen. De vendiske Stæder faa sine norske Privilegier bekræftede.

Som vi have hørt, skulde der i 1454 holdes et af de Fredsmøder, hvorpaa denne Tid er saa rig, men det kom ikke istand, denne Gang paa Grund af de Danskes Udeblivelse. Begge Konger nærede fremdeles krigerske Planer, og enhver af dem haabede altid at gjøre store Erobringer fra den anden, omtrent som det noget over hundrede Aar senere var Tilfældet i Syvaarskrigen. Christiern vilde, som vi vide, helt ud fortrænge Karl fra Kongedømmet i Sverige, men Karl vilde paa sin Side gjenvinde Norge og Gotland, ja endog fornye Magnus Smeks Herredømme over Danmarks skaanske Provindser. Mindet herom levede fremdeles hos de Svenske, saameget mere som Valdemar Atterdags Gjenerhvervelse af hine vigtige Lande aldrig var formelig erkjendt ved nogen Traktat, hvilket overhoved ikke blev Tilfældet førend ved Stettinerfreden 1570.[1])

[1]) F. H. Jahn i Skandin. Literaturselskabs Skrifter, XXII, S. 417, cfr. F. Schiern, Nyere historiske Studier, II, S. 103.

Varede det end en Tid, inden Fiendtlighederne brøde ud i aaben Feide, kom dog strax det mere end spændte Forhold mellem de nordiske Magter Hanseaterne til Gode. Disses Forbund var vistnok ved denne Tid ikke meget stærkt i Sammenligning med, hvad det havde været i det foregaaende Aarhundrede og endnu en Tid under Erik af Pommern, thi der havde fundet Splittelser Sted i Hanseverdenen selv, inden hvilken egentlig kun de vendiske Stæder vedligeholdt et nærmere Forbund. Røvere baade tillands og tilvands gave Kjøbmændene nok at tænke paa, og paa flere Kanter maatte disse være alvorlig bekymrede for sine Faktoriers Skjebne.[1]) Derfor kunde de vel ikke modarbeide de nordiske Kroners Forening med den Kraft, som de siden udfoldede under Kong Hans, men de søgte dog selvfølgelig altid at gjøre sig Omstændighederne saa nyttige som muligt.

Christiern I, hvem Lybeks Krønike, idet den omtaler hans Død, kalder en „sagtmodig, mild og naadig Fyrste",[2]) har som bekjendt i Nordens Historie ikke undgaaet en streng Dadel for sin Eftergivenhed mod Hanseaterne. Denne Anklage mod ham er vistnok i det Hele berettiget nok, men i det Store bør den dog fornemmelig gjelde den senere Tid af hans Regjering, da det slesvigholstenske Arvespørgsmaal bragte ham i en fuldstændig Afhængighed af Stæderne, fra hvilken han formedelst sin stadige Pengeforlegenhed aldrig formaaede at frigjøre sig. I sine første Aar forsøgte han dog endnu at gjøre Hanseaternes Fordringer nogen Modstand og navnlig at sætte deres Handelsherredømme Grændser ved at indrømme ogsaa de nederlandske Concurrenter Privilegier i sine Riger. Man finder i Aarene 1452—1461 hele sex Privilegier for Stæderne i Holland, Zeeland og Frisland, hvorved de Rettigheder bekræftedes,

[1]) F. W. Barthold, Gesch. d. Deutschen Hansa, Neue Ausg., III, S. 87—88.
[2]) Lüb. Chron., hg. v. Grautoff, II, S. 429.

som Formanden Christopher havde indrømmet dem, og hvorpaa de havde sat saa stor Pris, at de i Anledning deraf havde bygget en Kirke i Amsterdam til St. Olafs Ære.[1]) Nogen fast Bekræftelse paa sine gamle Privilegier formaaede Hanseaterne heller ikke at opnaa hos ham i de første Aar, om han end havde føiet dem i at afskedige Hr. Olaf Nilssøn i Bergen og ved to Gange midlertidig at fornye de Rostokkerne særlig indrømmede Friheder i Oslo. Kongens Broder, Grev Gerhard, hvem han i 1454 havde overdraget den ham tilkommende Del af Oldenburg og Delmenhorst, havde i det samme Aar fra Kjøbenhavn af drevet Fribytteri i Søen, fornemmelig ved Norges Kyster, hvorover Hansekjøbmændene beklagede sig, idet de endog lode sig mærke med, at de ansaa Kongen for at have været i Ledtog med ham.[2])

Under sin Kamp med Kong Karl og Sverige havde Christiern i Begyndelsen, udentvivl ikke mindst ved Hertug Adolfs Indflydelse, havt Stæderne paa sin Side. Men nu skede der en Tilnærmelse mellem dem og Karl. Denne søgte deres Venskab og lovede 1454 de tydske Kjøbmænd Beskyttelse og Fordele i sit Rige, hvorfor han i Juli s. A. modtog en Taksigelse fra Raadet i Lybek.[3]) Endnu i samme Maaned besvarede han denne Skrivelse, gjentog sine tidligere Løfter og lod Raadet vide, at han havde til Hensigt at „gjenerobre" Skaane, Halland og Gotland. Lykkedes det ham, da skulde Stæderne, forsikrede han, faa store Fordele med Hensyn til Øresundsseiladsen og den vigtige Sildehandel i Skaane. Han betroede dem videre, at han ogsaa tænkte at gjenerhverve det ham lovlig tilkommende Norge, hvor han forlængst var kronet til Konge, og „hvor Almenheden hellere vilde have ham end nogen

[1]) Allen, De tre nordiske Rigers Hist., I, S. 96. Dipl. Norv. V, S. 561—562, 564. L. Daae, Norges Helgener, S. 69—70.

[2]) Lüb. Chron., hg. v. Grautoff, II, S. 169.

[3]) Styffe, l. c. III, S. 72.

anden til „Herre“. Naar han atter var bleven Norges Konge, maatte de tydske Kjøbmænd være forvissede om til evige Tider at nyde alle sine Privilegier i dette Rige. Men de skulde ogsaa vide, at man ogsaa fra andre Kanter af havde henvendt sig til ham med Tilbud om Hjelp til at erobre Norge imod Forsikring om Privilegier i dette Rige. Med dette Brev sendte Karl sin Kantsler til Lybek for at forhandle om et formeligt Forbund med de vendiske Stæder.[1])

Hvilken anden Magt der har henvendt sig til Karl i de norske Anliggender, forudsat at der virkelig ligger noget sandt til Grund for dette Kongens Udsagn, maa staa derhen. Der kan ikke tænkes paa andre end Hanseaternes Rivaler i den norske Handel, altsaa paa Hollænderne eller England. Dette Rige befandt sig paa denne Tid ganske vist i aabenbart Uvenskab med Hansestæderne og samtidig ogsaa i Misforstaaelse med Danmark, der allerede i 1448 havde anholdt engelske Skibe i Øresund. Der findes ogsaa ikke længe efter et Spor til en Forbindelse mellem Karl Knutssøn og England, ligesom mellem Christiern og Englands Fiender.

Karls Tilnærmelse til Lybek ledede vel ikke til noget Forbund, men har utvivlsomt givet Kjøbmændene et ypperligt Middel til at gjøre sine Forestillinger gjeldende hos Christiern, hvem de nu kunde true med at ville hjelpe hans Modstander. Allerede i Foraaret 1455 finde vi ogsaa nye Forhandlinger mellem de vendiske Stæder Lybek, Rostok, Wismar og Stralsund og den dansk-norske Konge i Flensborg, hvor Christiern, ledsaget af det danske Rigsraad, aflagde sin Morbroder et Besøg.[2]) Kongen havde

[1]) Styffe, l. c. III, S. 74.

[2]) Naar i Lüb. Chron. II, S. 176. Haderslev angives som Mødested, er dette enten en Unøiagtighed, eller ogsaa er Mødet snart flyttet til Flensborg, hvorfra alle Dokumenter ere udstedte.

nu intet andet Valg end at føie sig efter Stædernes Ønsker, forudsat at han ikke vilde se disse i Forbund med Karl Knutssøn. Under Hertug Adolfs og Biskoppen af Lybeks, Arnold Westphals, Mægling udstedtes i Dagene fra fjortende til syttende Mai en Række af Breve, alle indeholdende Indrømmelser til Stæderne. Samtlige Lybeks, Rostoks, Wismars og Stralsunds ældre Privilegier i Danmark fornyedes, saa at ældre derimod stridende Breve skulde være magtesløse. Da Norges Raad ikke var tilstede, forpligtede Kongen sig til strax efter Pintsen (i 1455 25de Mai) at seile til Marstrand for der med Raadet at forsegle og bekræfte Stædernes Privilegier ogsaa for dette Riges Vedkommende. Allerede paa Forhaand gav han (nu for tredie Gang) Rostokkerne en særlig Bekræftelse paa deres Rettigheder i Oslo og Tønsberg og gjentog, hvad han i 1453 ved Hr. Olaf Nilssøns Afsættelse havde indrømmet Kjøbmændene i Bergen.[1]) Til Gjengjeld lovede imidlertid Stæderne ikke alene at afholde sig fra ethvert Forbund med Karl Knutssøn, men tillige at unddrage Sverige al Tilførsel. Om dette sidste Løfte er overholdt, tør være tvivlsomt, thi Christiern selv har kort efter beklaget sig over Brud derpaa.[2])

Fra Flensborg begav Christiern sig nu afsted for at opfylde sin Overenskomst i Henseende til Norge. Den 2den Juni finde vi ham i Roskilde, hvor han skaffede sig Penge ved at udtage af Domkirkens Sakristi de fromme Gaver, der vare samlede til „Kamp med Tyrkerne og til Hjelp for den betrængte Konge af Cypern".[3]) Derfra drog han nordover, dog ikke til Marstrand, men til Mundingen af Gøtaelven.

[1]) Uddrag af Dokumenterne i Chr. Langes Indberetning om en Reise til Nordtydskland i Nor, Tidsskrift for Videnskab og Litteratur, III, 2, S. 52—54. Dipl. Norv. VII, S. 448—450.

[2]) Nordalbingische Studien, VI, S. 111.

[3]) Danske Magazin, I, S. 352. Jahn, Danm. Hist. S. 259.

Her havde nemlig en Begivenhed fundet Sted, som for det første gjorde Krav paa Kongens udelte Opmærksomhed og Anstrengelser. Hr. Olaf Nilssøn havde efter at være fjernet fra sin Stilling i Bergen fundet for godt at føre et uroligt og eventyrligt Liv. Han hørte, som vi vide, til den Skole af Krigere, der var uddannet under Kong Eriks lange Kampe med Hanseaterne og egentlig ikke var meget forskjellig fra de fornemme Sørøvere, som i Dronning Margaretas første Tid hjemsøgte Østersøen, og blandt hvilke dengang Danmarks Aristokrati havde været stærkt repræsenteret.[1]) Hr. Olaf var en gammel Vaabenbroder af de samme Pirater, der vare blevne Erik af Pommern tro og fra Visborg af havde gjort Havet usikkert, Mænd som Dinnies v. d. Osten, Claus Schinkel, Engelke v. Borne, Heinrich Schorsow, Magnus Niste o. s. v.[2]) Man kaldte dengang saadanne Personer „Fitalger" efter de forlængst forsvundne Vitaliebrødre, hvis Bedrifter fremdeles levede i Erindringen.[3]) Altsaa greb Olaf Nilssøn til Kaperlivet, og, som man kan vide, var det Hanseaterne, som det især gik ud over. Hans Hustru Elitsa, en meget djærv Kvinde, stod ham bi, og rimeligvis var det ved denne Tid, at hun skal have seilet om „med et Purpurseil, hvori Norges Vaaben var anbragt",[4]) en Fortælling, hvoraf man uden Føie har villet udlede Tilværelsen af et norsk Flag paa den Tid.[5])

Men Hr. Olaf indskrænkede sig ikke til Sørøveri. Han vidste endog at sætte sig i Besiddelse af en af Nordens vigtigste

[1]) Otto Fock, Rügensch-Pommersche Geschichten, IV, S. 49 fgg.

[2]) Kanzows Pomerania, hg. v. Kosegarten, II, S. 56. H. Riemann, Geschichte der Stadt Colberg, Colberg 1873, S. 234.

[3]) Saaledes kaldes endnu 1459 en dansk Sørøver en „Fittalge", Hübertz, Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhuus, I, S. 20.

[4]) Crantz, Norvegia, lib. VI, cap. 12.

[5]) R. Keyser, Samlede Afhandlinger, S. 473.

Fæstninger, hvor han en kort Tid spillede den uafhængige Herre, omtrent ligesom Marcus Meyer i det følgende Aarhundrede paa Varberg. Paa Elfsborg Slot ved Mundingen af Gøtaelvens sydlige Arm havde Hr. Gustav Olafssøn (Stenbock) i nogle Aar været svensk Befalingsmand, men vist en noget tvivlsom Opførsel mod Kong Karl, indtil han i Juli 1454 atter havde lovet denne Troskab.[1]) Hid begav Hr. Olaf sig nu, udentvivl med Skibe og Folk, og bemægtigede sig „ved List“ Slottet, uden at Omstændighederne nærmere kjendes.[2]) Hr. Gustav, hvem han altsaa har narret, maatte da stille Kong Karl Borgen for sin Troskab og love af yderste Evne at bestræbe sig for at gjenvinde Slottet, medens den norske Adelsmand havde opnaaet den bekvemmeste Leilighed, man vel kunde tænke sig, til at aftrodse sin Konge de største Indrømmelser. Han kunde tilbyde Christiern en af Nøglerne til det sydlige Sverige, og hvis denne ikke vilde betale ham tilstrækkeligt derfor, kunde han ogsaa vende sig til Karl Knutssøn.

Den sidste Vaabenstilstand mellem Rigerne var imidlertid udløben netop ved denne Tid, og et Forsøg, som Christiern havde gjort paa at forlænge den ved at sende den danske Erkebiskop og nogle Rigsraader til Kong Karl i Vadstena i Begyndelsen af Aaret, havde ikke ført til noget Resultat. Der var altsaa atter Ufred, og ved Gøtaelven havde derfor Christiern ladet samle Stridskræfter baade fra Danmark og Norge. Den 20de Juni stode fire Riddere, nemlig Kolbjørn Gerst fra Baahuus, den danske Høvding Knut Henrikssøn (Gyldenstjerne), den svenske

[1]) Styffe, l. c. III, S. 77 fgg.

[2]) „To Elvesborch was her Oleff Nigels, de dar mit listicheyt upghekomen was.“ Lüb. Chron., hg. v. Grautoff, II, S. 178. I Egnen ved Gøtaelven har udentvivl Hr. Olaf allerede fra gammel Tid været vel kjendt og havt Forbindelser, thi i 1448 finde vi, at han kjøber Jordegods i Baahuslen. Dipl. Norv. X, S. 150.

Emigrant Hr. Eggert Krummedike og Nordmanden Hr. Sigurd Bjørnssøn, samt to Væbnere, Jørgen Laurentssøn og den norske Rigsraad Engelbrekt Steffenssøn, under Vaaben ved den svenske Stad Lødøse, hvilken de afpressede en Brandskat af fire hundrede lybske Mark.[1]) Ogsaa flere norske Høvdinger og Prælater indfandt sig til Raadsmøde, saaledes Hr. Hartvig Krummedike, der allerede i Mai havde begyndt at ruste sig.[2]) Underhandlinger aabnedes da med Hr. Olaf paa Elfsborg, sandsynligvis under de tilstedeværende Rigsraaders Mægling, og det kom til Forlig. Kongen maatte love at gjenindsætte Olaf Nilssøn i Besiddelsen af Bergens Kongsgaard og Len, og Elfsborg blev derpaa Christiern overgivet den 29de Juni.[3])

Nu fik Kongen Tid til at høre paa Hanseaterne, som havde indfundet sig overensstemmende med Aftalen i Flensborg og visselig utaalmodig ventet paa at faa sine Sager bragte i Orden. Den 1ste Juli var der norsk Raadsmøde paa Elfsborg, hvor Bisperne Marcellus af Skaalholt, Thorleif af Bergen og Gunnar Holk af Oslo, endvidere Olaf Throndssøn, Kantsleren Ivar Vikingssøn, Hr. Olaf Nilssøn, Hr. Hartvig Krummedike, Hr. Kolbjørn Gerst, Hr. Erik Bjørnssøn, Hr. Peder Nilssøn, Hr. Mathias Jakobssøn og Væbnerne Engelbrekt Steffenssøn og Herlaug Pederssøn, altsaa tretten Raader, afgave Møde. Det norske Raad var afgjort utilbøieligt til at gaa ind paa en formelig Bekræftelse af de vendiske Stæders store Privilegier, men der var ikke andet at gjøre end at underkaste sig, efterat Privilegierne vare fornyede for Danmarks Vedkommende og Kongen havde lovet det samme for Norges. Baade

[1]) Hadorph, II, S. 191—192. Byen blev dog ikke destomindre brændt.
[2]) Dipl. Norv. V, S. 574.
[3]) Sor. Rer. Dan. VI, p. 634.

den lybekske Krønike[1]) og den lybekske Gesandt, Godeke Bormester,[2]) bevidne udtrykkelig, at Nordmændene forgjæves anstrengte sig for at forhindre denne Indrømmelse til Stæderne.[3])

Dagen efter udstedte Kongen, ligeledes fra Elfsborg, et Privilegium for Marstrand,[4]) og en Ugestid derefter finde vi ham i Kalvsund, en Havn i det sydlige Baahuslen. Her udsendte han et aabent Brev til Nordmændene i Almindelighed, hvori han underrettede dem om det Forlig, der var sluttet med Stæderne, og som havde været nødvendigt „for at gjøre en Ende paa alle de idelige Overfald, Plyndringer og Røverier, der havde fundet Sted, især i Seiladsen paa Bergen. Endvidere tilkjendegav han dem, at han ved sine danske og norske Rigsraader havde paabudt en evig Fred i Riget selv. Hvo der brød den, skulde, enten han var Læg eller Lærd, straffes som Røver og Fredsforstyrrer paa Liv og Gods.[5])

Derpaa skiltes man ad. Kongen drog, vistnok ledsaget af Hr. Hartvig Krummedike,[6]) til Danmark igjen. Hr. Olaf Nilssøn, Broderen Hr. Peder og Biskop Thorleif reiste til Bergen, for at gaa sin Skjebne imøde. Denne skulde inden faa Uger lægge for Dagen, hvor lidet den evige Landefred og Straffen for dens Overtrædere havde at betyde.

[1]) „Unde wente de konyngh van Dennemarken dat so hebben wolde, so mosten se dat beleven unde beseghelen.“ Lüb. Chron., hg. v. Grautoff, II, S. 178.

[2]) Nor, III, 2, S. 54—55.

[3]) Willebrand, Hansische Chronik, Bilagene S. 61.

[4]) Dipl. Norv. V, S. 574.

[5]) Nor, III, 2, S. 54 – 55.

[6]) Styffe, l. c. III, S. 82.

IX.

Optrinene i Bergen i de første Septemberdage 1455, deres Følger og Efterhistorie.

Olaf Nilssøns Gjenindsættelse i Bergen var fra Kongens Side en nødtvungen Indrømmelse og for alle Tydskere, der opholdt sig i denne Stad eller havde noget med den at gjøre, en høist uvelkommen Begivenhed. Lybeks Udsending, Godeke Bormester, der var tilstede hos Kongen i Kalvsund, skrev hjem til Raadet, at Kongen var Stæderne „meget hengiven", og at han havde havt en Sammenkomst med Hr. Olaf og hans Venner „i Kongens Overvær", hvilket viser, hvor spændt Forholdet har været.[1]) Det fulgte dog af sig selv og var desuden udtrykkelig fastsat, at der nu, siden alt var opgjort i Kongens Nærværelse og Stæderne havde faaet sine Privilegier bekræftede, skulde være Fred mellem Hr. Olaf og Tydskerne, og at alt gammelt Uvenskab skulde være glemt og opgjort.

Olafs Fiender fortælle, at han allerede dengang, han forlod Elfsborg, hvorfra han siges at have bortført alt, hvad der fandtes, skal i Forening med sin Broder, Hr. Peder, have udrustet Skibe og strax have optaget tre hanseatiske Fartøier, som dog ikke over-

[1]) Nor, III, 2, S. 55.

gave sig uden Kamp, thi en af Hr. Peders Sønner blev skudt ved den Leilighed. Olafs Hustru benegtede dog siden bestemt, at han efter sin nye Udnævnelse havde givet Hanseaterne skjellig Grund til Klage.

Imidlertid, heder det videre, seilede et Medlem af det lybekske Raad, den samme Godeke Bormester, hvis Beretninger om Raadsmøderne paa Elfsborg og i Kalvsund vi ovenfor have anført, afsted til Bergen med de for Stæderne saa gunstige Breve, der vare givne i Flensborg og paa Elfsborg, for at bekjendtgjøre dem for Kjøbmændene og Bergens Folk i det Hele. Hr. Olaf, Hr. Peder og Biskoppen fulgte efter og ankom til Byen med 9 Skibe Løverdagen den 30te August, som det synes, omtrent samtidig med den lybekske Raadsherre.

For Hr. Magnus Gren, der siden 1453 havde havt Befalingen i Bergen, var naturligvis Budskabet om, at han skulde opgive sin Stilling, ikke velkomment, og han har maaske søgt Udflugter med at overlevere Kongsgaarden og Lenet, thi den lybekske Hovedkrønike fortæller, at Hr. Olaf bad Tydskerne om Hjelp for at blive gjenindsat. Dette høres vistnok paafaldende, men i andre Kilder til Kundskab om disse Ting, nemlig Breve fra Hr. Olafs Hustru og Søn, heder det, at Tydskerne, det vil da vel sige Oldermændene paa Bryggen, ved Olafs Ankomst tilsyneladende viste ham Venlighed og „spiste og drak med ham den første Aften“, altsaa Løverdag. Der aftaltes ogsaa, at Olaf skulde møde den næstkommende Mandag paa Jonsvolden (eller nu „Engen“), hvor Kjøbmændenes nye Privilegier, som Godeke Bormester havde medbragt fra Kongen, skulde offentlig oplæses efter Datids Skik. Den mellemliggende Dag, Søndag den 31te August, var Olaf atter sammen med Tydskernes Oldermænd i Domkirkens Sakristi i Biskop Thorleifs og sin Broders Nærværelse, hvor de atter forsikrede hinanden

om alt godt. Men nu skal Rygtet om de Sørøverier, der paastaaes at være udførte efter hans Foranstaltning efter hans sidste Samvær med Kongen, have udbredt sig i Bergen og vakt den høieste Vrede. Hr. Olafs Fiender besluttede at tage Hevn ved at dræbe ham, og de vidste, at de kunde regne paa Bistand af hele den for Størstedelen yderlig raa og brutale samt dertil meget talrige tydske Handels- og Haandverker-Coloni i Byen, saavelsom af de mange Søfolk i Havnen. Der aftaltes, at Overfaldet skulde finde Sted under Thinget paa Jonsvolden. Til at give Tydskerne Mod til en saa dristig Beslutning har det udentvivl ogsaa i høi Grad bidraget, at man troede at vide, at Kongen ikke var Olaf god, ja, at der i Christierns sidste Breve endog forekom en Ytring, der kunde betragtes som en Opfordring til Selvtægt.[1]).

Thingdagen kom, den 1ste September, men Hr. Olaf blev paa Jonsvolden advaret om Faren. Da flygtede han til det i Nærheden liggende store og faste Kloster Munkeliv, som tilhørte Birgittinernes Orden, ledsaget af sin lille Søn og Broderen Hr. Peder. Biskop Thorleif og to Kanniker, nogle Tjenere og flere Norske vilde ikke skille sig fra Olaf og fulgte med, skjønt Tydskerne skulle have bedet navnlig Biskoppen om hellere at gaa hjem til Sit i Fred. Disse Herrer og deres Ledsagere, tilsammen en ikke saa liden Hob, slap ogsaa ind i Klostret og søgte i dettes Taarn et Tilflugtssted for sine Forfølgere. I et senere Brev heder det derhos, at Tydskerne havde lovet selv at komme ubevæbnede paa Thinget og derved bevæget Olaf til at gjøre det samme, men at de ikke holdt Ord og tvertimod mødte frem i Harnisk. Derhos

[1]) Dipl. Norv. VII, S. 448. Allerede Crantz (Norvegia, lib. VI, cap. 12) har, som Paludan-Müller (De første Konger af den Oldenb. Slægt, S. 30) gjør op mærksom paa, opfattet dette som en Hovedaarsag til den følgende Katastrophe.

skulle nogle Tydskere, medens Forsamlingen paa Jonsvolden fandt Sted, have været nede ved Vaagen, borttaget alle Vaaben fra Olafs Skibe og udplyndret disse fuldstændigt.[1])

Mellem de ophidsede Tydskere løb den Tale fra Mund til Mund, at nu maatte hver den, som havde Liv og Gods kjært, gaa løs paa Olaf i Klostret, thi slap han levende derfra, vilde det sidste blive værre end det første. Det var omtrent to tusinde Tydskere, som efterhaanden samlede sig ved Klostret, og dersom de Ulykkelige, der befandt sig indenfor dets Mure, havde haabet paa, at Stedets Hellighed skulde blive agtet, bleve de skuffede. Væbnede dels med Bøsser, dels med Buer løbe Tydskerne Storm og trængte omsider ind gjennem de stærke Porte. Nu fulgte et af de skrækkeligste Optrin, som Norges Historie kjender. I Kirken, hvor de fleste af Nordmændene havde samlet sig, og hvorhen ogsaa Biskop Thorleif, Hr. Peder og Hr. Olafs lille Søn havde begivet sig ned fra Taarnet, myrdedes for Fode. Mellem de dræbte vare Kannikerne, en Kapellan, Ridder Peder, Hr. Olafs Søn Nils, ja endog Bispen, om hvis Hals Drengen havde slaaet sine Arme. Biskoppen, der skal have staaet med Hostien i Haanden og især bestræbte sig for at redde Barnet, afhuggede man begge Armene, inden han fik det dræbende Saar. Dette skede altsaa St. Ægidii Dag, Mandagen den 1ste September.

Hr. Olaf selv befandt sig endnu i Taarnet, og rimeligvis nogle med ham. Adgangen til dette maa have været godt spærret, thi det lykkedes ikke at faa ham fat, førend man greb til at optænde Ild i Kirken. Da blev det ikke til at holde ud deroppe, og Olaf maatte, efter at have tilbragt en skrækkelig Nat, om Morgenen den følgende Dag, den 2den September, raabe til sine Fiender om Naade. Han tilbød sig at staa til Rette for Hanse-

[1]) Dipl. Norv. VII, S. 484.

stædernes Raad, men forgjeves. Endelig bad han da kun om at faa leve i tre Timer for at skrifte sine Synder, og paa dette Vilkaar slap han ned.

Efter at de tre Timer vare forbi, slog man ham ihjel og huggede hans Legeme istykker. Ved samme Leilighed dræbtes atter flere Mennesker paa Kirkegaarden og i Kirken, navnlig Præster. Den Ild, der var optændt, stod ikke mere til at slukke, og Munkeliv Kloster nedbrændte lige til Grunden, „saa at ikke en Stikke blev tilbage“. Den lybekske Hovedkrønike angiver Antallet af de dræbte til omtrent sexti Mand.[1]

Allerede før Olafs Fald havde, som vi hørte, Tydskerne plyndret hans Skibe, navnlig Hovedskibet, hvis Ladning angaves til 10,000 Marks Værdi. I denne Henseende have de ganske vist anseet sig at være i sin gode Ret, thi Hr. Olaf havde jo først drevet Sørøveri mod dem, og i hans Skatte have de altsaa kun seet ranet Gods. De indskrænkede sig imidlertid ikke til, hvad der var at finde i Byen, men droge videre. I Stavanger havde Hr. Olaf

[1] Lüb. Chron., hg. v. Grautoff, II, S. 178—180. Olafs Enkes Brev af 30te Sept. 1455, Dipl. Norv. III, S. 603—605. Sønnen Axels Brev af 1477, Dipl. Norv. VII, S. 483 fgg. v. Gherens Krønike. I denne sidste utrykte Kilde heder det om denne Begivenhed:

„Item Anno 1455 quam her Oleff Nielssen, sin broder her Peter unde Nickels Oleffzen mit Biscop Torlacus to Bergen mit IX Segeln in de wage unde wolde annamen wedder de vogedye. Up Jonswalle almansdinge worden syne breue unde ok des Copmans van deme heren koninge gegeuen, allem volke lesen.“

„De unschuldige Copman was van den synen unde ok her Peters Sonen groffliken berouet unde beschediget. Dar wart ein sorchuoldich upplopp van schipmans unde losen volkes, her Torlacus Bisschopp, her Oleff, her Peter sin volk gingen to Münoleve up den thorn, dar worden geslagen Biscopp, syn Cappellan, her Peter und mer in der kerken unde na angestecken unde vorbrant up den dach Egidii, unde her Oleff des andern morgens mit mer personen geslagen.“

og Fru Elitsa sine Klenodier staaende i Domkirkens Sakristi, men Tydskerne lode sig ikke herved afholde fra Indbrud og Plyndring. Saa droge de til hans Hovedgaard Talgø og bare sig ligedan ad der. Hr. Olafs Tjenere og nogle af hans Børn maatte ilsomt flygte og søge Skovene. Sønnen Axel, som dengang var fire Aar gammel, berettede siden, at de i lang Tid maatte holde sig i Skjul, ja endog lige ud i November friste Livet med Saften af vilde Skovæbler.[1]) I denne Egn fortaltes endnu i Slutningen af det sextende Aarhundrede (1597) et Sagn om Olaf Nilssøn. Talgø Gaard eiedes dengang af Fru Beate Huitfeldt, Rigskantslerens Søster, som fik en Proces med Manden paa Thoug i Ryfylke om en Sæter, hvilken Hr. Olaf, som det paastodes, havde berøvet en tidligere Eier. Under denne Retssag blev det provet af gamle Folk, „at de havde hørt af sine Forældre, at der engang havde boet paa Gaarden paa Talgø en Ædelmand, ved Navn Hr. Olaf Nilssøn, der blev slagen i Munkeliv, og at han havde gaaende paa Thougs Mark to Heste, indlaasede udi Fjedre, som han vilde have til Hjelp at undfly med, naar hans Modstandere vilde sætte efter ham."[2])

Det fulgte af sig selv, at Tydskerne i Bergen snart maatte blive betænkelige ved, hvad de havde gjort, og at de nu vilde give meget for, at det havde været uskeet. Neppe kunde et Riges Høihed, Love og Ære krænkes paa en grovere Maade, end her havde været Tilfældet. Men det var ikke dette, der voldte Tydskerne Bekymring. Kongen var altfor afhængig af Hansestæderne til at kunne optræde med Kraft imod deres Tjenere i Ber-

[1]) Dipl. Norv. VII, S. 485. Denne sidste Del af Fortællingen tager sig dog noget underlig ud ved Siden af den Kjendsgjerning, at Moderen, Fru Elitsa, var i Bergen den 30te September.

[2]) Norske Samll. I, S. 340.

gen, allerhelst nu, da det var ham saa meget om at gjøre at holde gode Miner med dem for at fremme sine Planer mod Sverige. Norges Rigsraad var ogsaa en altfor svag Institution, til at det paa egen Haand skulde vove nogetsomhelst alvorligt Skridt i Anledning af denne Sag. Hvem skulde desuden her, naar Kongen taug, træde op paa Rigets Vegne? Landet var jo endnu uden Erkebiskop, Raadets djærveste Mand havde jo netop været den myrdede Olaf selv, og dets for Tiden eneste betydeligere Personlighed, Hartvig Krummedike, følte sig neppe engang som Nordmand. Fra den Kant blev der heller ikke nogensinde gjort andet ved den Sag, end at man i sin Tid anbragte den i et Besværingsskrift over Kong Christiern efter hans Død. Derimod havde dog den romerske Kirke, hvor dybt den var sunken, og hvor meget end Agtelsen for den var taget af, endnu en Rest tilbage af Magt over Menneskenes Sind. Banstraalen maatte true deres Hoveder, som havde dræbt en Biskop og flere andre geistlige Mænd. Og endelig, hvad der især for Kjøbmænd altid var af Betydning, Ugjerningen vilde svide i deres Punge, thi Munkelivs Kloster maatte gjenopbygges, og for at udrede Bekostningerne hertil kunde man ikke vente at slippe fri. De myrdedes Frænder stode der ogsaa med sine Krav paa materiel Opreisning og Bod i Penge for Ugjerningen, og Fru Elitsa havde allerede inden Maanedens Udgang meldt sig med sine Krav.[1])

Kjøbmændene lode sin „Klerk og Sekretær" Christian v. Gheren, den samme Mand, hvis annalistiske Optegnelser fra det femtende Aarhundrede her oftere ere benyttede, drage til Rom.[2]) Her blev naturligvis Sagen fremstillet paa den for Tydskerne gunstigst mulige Maade og med en Mængde uden al Tvivl opdigtede

[1]) Se hendes Brev til Lybeks Raad af 30 Septbr. 1455, Dipl. Norv. III, S. 603.

[2]) v. Gherens utrykte Krønike.

Omstændigheder. Hr. Olafs Sørøverier overdreves, og den Omstændighed, at Kongen atter havde forlenet ham med Bergen, blev aldeles fortiet, hvorved Sagen fik det Udseende, at Olaf havde villet ulovlig sætte sig i Besiddelse af Staden med Bistand af Biskoppen, der i det Hele gjordes til hans Medskyldige i alt, hvad han havde foretaget sig mod Kjøbmændene. Det havde, fortaltes der, været Olafs Hensigt, da han kom tilbage til Bergen, at plyndre alle derværende Kjøbmænd og Sømænd, ja vistnok ogsaa at dræbe dem og at brænde deres Huse og Skibe. Det skulde nogle af hans Folk, hvem man havde forhørt, offentlig have tilstaaet. At der var opstaaet Uroligheder, skyldtes kun en af Biskop Thorleifs Tjenere, som paa Thinget voldelig havde overfaldt en tydsk Kjøbmand og villet berøve ham hans Kjole. De tydske Kjøbmænd og Søfolk havde da grebet til Vaaben „i den bedste Hensigt“ (pejora vitare volentes). Derpaa havde da de to Riddere, Olaf og Peder, samt Biskoppen og deres Følge flygtet til St. Birgittas Kloster og fra Taarnet kastet en Regn af Stene ned paa Tydskerne. Disse havde endnu paa dette Punkt af Kampen henstillet til Biskoppen at drage hjem til Sit, men han havde ikke villet. Saa havde da Myrderiet fundet Sted. At denne Fremstilling er stærkt farvet, vil blive klart, naar man sammenligner den ikke alene med de norske Breve, men med de tydske Krøniker, i hvilke man dog har Grund til at antage Begivenheden fremstillet i det ringeste uden Partiskhed imod Chronisternes Landsmænd.

Pave Calixtus III gav, efter at have modtaget en saadan Besked om Sagens Sammenhæng, under 3die Juni 1456 Biskoppen af Lybek, den allerede tidligere nævnte Arnold Westphal, Bemyndigelse til at meddele Vedkommende Absolution. Betingelserne derfor bleve følgende. Først skulde der stilles betryggende Sikkerhed for, at Klostret med Kirke og tilhørende Bygninger opførtes,

og at overhoved enhver geistlig Stiftelse, hvis Ret maatte være krænket, fik tilstrækkelig Opreisning. Dernæst skulde de Personer, paa hvem Skylden for Biskoppens og de øvrige dræbte geistlige Mænds Død hvilede, underkaste sig den strengeste Kirkebod. De skulde besøge samtlige Bergens, eller, om dette ikke uden Fare kunde ske, da en Nabostads, Hovedkirker barhovede og barfodede med Ris i Hænderne og en Strikke om Halsen. Foran Kirkernes Døre skulde de lade sig pidske af Præster under Psalmesang paa en Tid, naar Menigheden i talrig Mængde var tilstede, og offentlig bekjende sin Synd. Ifald de besad nogen Raadighed over Præbender eller lignende Rettigheder i disse Kirker, var den for bestandig fortabt, ligesom heller ikke nogen af Mordernes Efterkommere indtil fjerde Led skulde kunne blive Præst, optages i noget Kloster eller opnaa nogetsomhelst geistligt Beneficium uden naadigst Dispensation, „for at Mindet om Straffen ikke mindre end om Forbrydelsen skulde bevares for Fremtiden". Naar Synderne havde underkastet sig den nysnævnte Bod, skulde Biskoppen af Lybek kunne absolvere dem paa sædvanlig Maade. Han skulde nu paa Pavens Vegne lade dem tage Korset til Kamp mod de hedenske Tyrker, der havde bemægtiget sig Konstantinopel, og Vedkommende havde uvægerlig i egen Person at begive sig i Krigen mod de Vantro. Døde nogen, forinden han kom afsted, skulde der af hans efterladte Gods og Formue udtages Midler til at leie en duelig Stedfortræder. De Skyldige skulde desforuden gjøre tre Valfarter til Rom og en til St. Jakob i Compostella, endvidere i syv Aar hver Uge lade holde en Messe for de myrdede Geistliges Sjele, hver Fredag leve paa Vand og Brød, hver Thorsdag afholde sig fra Kjødspiser, undtagen i Sygdomstilfælde og under Krigstjénesten mod Tyrkerne, samt endelig ti Gange om Dagen læse Herrens Bøn. De øvrige Deltagere i Stormen paa Munkelivs Kloster og Ødelæggelsen af dette,

paa hvem der ikke hvilede nogen Skyld for geistlige Personers Drab, overlodes det til Biskop Arnolds Conduite at absolvere paa Betingelser, som han maatte finde tjenlige for deres Sjele. Enhver Ubodfærdighed og Ulydighed skulde medføre Exkommunikation.[1])

Hvor meget af disse Fordringer virkelig opfyldtes, er umuligt at sige, men saa meget er vist, at „mange ingen Absolution søgte, men syntes, at de havde gjort en god Gjerning".[2]) Men Munkelivs Kloster have Tydskerne maattet gjenopbygge. De husvilde Nonner, af hvilke nogle senere sagdes at være indebrændte, nogle endog voldførte,[3]) fandt et midlertidigt Ophold først paa et andet Sted i Bergen, dernæst i en Aarrække paa Hovedøen. I 1478 eller 1479 have de atter flyttet ind i det nyopførte Munkeliv. Bygningsarbeiderne skulle have kostet Kjøbmændene fem tusinde Mark, og deres Sekretær Christian v. Gheren forsikrer, at de nye Bygninger vare bedre end de gamle.[4])

At denne Begivenhed forøvrigt gjorde den høieste Opsigt i den hanseatiske Verden, fulgte af sig selv. Otte og tyve Aar derefter, i 1483, møde vi et Vidnesbyrd herom i Hamburg. Erkebispen af Bremen vilde i hint Aar lade reformere Klostret i Hanstehude ved Hamburg, men Borgerne, hvem dette af en eller anden Grund var uvelkomment, samlede sig i store Skarer paa Raadhuset og raabte, at „Prælaterne skulde pakke sig ud af Klostret, thi ellers bleve de jagede ud, og om saa nogen af dem blev dræbt ved

[1]) Dipl. Norv. VI, S. 577—580.
[2]) Lüb. Chron., hg. v. Grautoff, II, S. 180.
[3]) Chr. Lange, De norske Klostres Historie, 2. Udg., S. 301.
[4]) „Dat Closter wart herliken van deme Copmanne wedder buwet den touoren. Do tor tiid weren darinne Prestere unde juncfrowen de ordine Brigitte. Dar na anno LXVI quemen dar in de ordine Sancti Benedicti van Anslo unde schachbytynghe. Dyt closter to buwende kostede deme Copmanne by V m. mark." (v. Gherens utrykte Krønike). Cfr. Alb. Crantz, Norvegia, lib. VI, cap. 12: „Omnia postea damna monasterio compensant."

samme Leilighed, saa fik man finde sig deri, thi det var jo ikke saalænge siden, at Kjøbmændene i Bergen havde slaaet endog en Biskop ihjel, og han var dog vel ligesaa god som disse Prælater".[1])

Kong Christiern, der „ikke vrededes meget over, hvad der var hændt med Hr. Olaf, men kun beklagede Biskoppens og nogle andre uskyldiges Skjebne",[2]) frafaldt senere, 1469, efter Lybeks og Hamburgs Mægling, alle Fordringer paa Fyldestgjørelse paa Kongedømmets Vegne.[3])

Desto ivrigere forfulgte imidlertid Hr. Olafs Familie Sagen, og der opstod paa middelalderlig Vis en Familiefeide mellem denne og Hansestæderne.

Den ældste af Hr. Olafs Sønner, Olaf Olafssøn, aabnede Feiden i Aaret 1463 og fortsatte den i to Aar, til 1465. Han tilføiede Kjøbmændene stor Overlast paa Søen og tog otte eller ti af deres Skibe. Tydskerne udrustede 500 Mand for at optage Kampen mod ham, der var en saameget farligere Fiende, som han paa Grund af Hansestædernes uvenlige Forhold til England havde et fortræffeligt Tilholdssted i engelske Havne. De tydske Udliggere traf efter ni Ugers Krydsen i Nordsøen paa den unge Olaf, og det kom til en Kamp, hvori de fratoge ham et Skib, ladet med Vin, men ikke kunde hindre, at han selv undslap. Kort efter forliste han imidlertid i Søen og gik, som Tydskerne sagde, „til Fanden, hvem han tjente". Det heder, at Tydskernes Bekostninger til Toget imod ham gik op til 20,000 Mark.[4])

[1]) Hansische Geschichtsblätter, Jahrg. 1875, S. 55. Hamb. Chroniken, hg. v. J. M. Lappenberg, S. 343.

[2]) Werlauff i Skandin. Literaturselskabs Skrifter, XVI, S. 107, efter Reimar Kock.

[3]) Willebrand, Hans. Chron., Dok. p. 71. Regkmans Krønike.

[4]) Det eneste Sted, hvor denne tidligere aldeles ukjendte yngre Olaf omtales, er i v. Gherens utrykte Krønike, hvorfor jeg hidsætter dennes Ord: „Anno LXIII

Familiefeiden hvilede nu i adskillige Aar, men Rigsraadet, der altid under Thronledigheder nød en større Uafhængighed og som Følge deraf ogsaa da kunde give flere Livstegn, gjenoptog Sagen efter Kong Christierns Død,[1]) og en Forpligtelse til at forfølge den indtoges i Kong Hans's Haandfæstning.[2]) Denne foranledigedes herved ogsaa til at gjøre en Henvendelse i denne Anledning til Raadet i Lybek, strax efter at han var bleven Norges Konge.[3]) Virkelig erholdt ogsaa Biskop Thorleifs Frænder, der samtlige boede i Danmark, i 1486 en Mandebod af 8000 Mark for hans Liv.

Men nu var den yngste af Hr. Olaf Nilssøns Sønner, Axel Olafssøn, han, der i 1455 som fireaarigt Barn havde maattet rømme fra Talgø, forlængst en myndig Mand. Han var som Herre til Gunderslevholm bosat i Danmark, hvor ogsaa Moderen, Fru Elitsa, opholdt sig tilligemed sin Datter Fru Magdalena, der var indgiftet i den skaanske Brahe-Æt. Disse Hr. Olafs Efterladte satte sig nu for Alvor i Bevægelse for at erholde Erstatning eller maaske især for at faa Hevn. I 1488 enedes Axel med Kong Hans om, at denne for at bistaa ham mod Tydskerne, eller vel egentlig for at tillade ham at forfølge dem, skulde have Trediedelen af Udbyttet[4]), og Axel lod da strax optage to Skibe, der kom fra Lif-

wente to LXV dede Oleff Olauesszen, Her Olaves sone groten schaden deme copmanne bauen gut bestant vnde vrede, den uns de here koningk tosecht vnde belouet hadde vnde nam wol VIII offte X scheppe (disses Førere opregnes). Do suluest vthmakede de Copman Vc man in de Zee vmme to sturende Oleff Olauessone de uth Engelant vpp den Copman rouede. Aldus weren de uthliggers IX weken in der Zee vnde nemen em eyn barsze myt wyne geladen vnde he entsegelde vnde vorsank in der Zee vnde vor to fenden, tho deme he denede. De Schade des Copmannes myt der vthredinge summa XXm Mark Lubisch."

[1]) Hadorph, II, S. 305.

[2]) Aarsberetninger fra det danske Geh.-Archiv, II, S. 54.

[3]) Dipl. Norv. VI, S. 629.

[4]) Dipl. Norv. II, S. 697.

land. To Aar senere bestemtes Kongens Part til en Halvdel, hvorhos Axel med alt sit danske og norske Gods maatte indestaa for den Skade, han og hans Selskab under sine Søtog havde tilføiet Kongens egne Undersaatter.[1]) I det følgende Aar sluttedes et Forlig, hvorved Kjøbmændene i Bergen forpligtede sig til at betale Axel 7000 Mark Dansk i visse Terminer, mod at Sagen nu skulde være endt, men ikke destomindre sendte Søsteren, Fru Magdalena paany Stæderne et Undsigelsesbrev. Hun kjøbte en Kravel af Høvedsmanden paa Varberg, Oluf Stigssøn, og lod en dristig Pirat, Jakob Honinghusen, drive Sørøveri i Nordsøen, indtil han blev greben ved Konghelle.[2]) Det norske Rigsraad, der var samlet i Bergen i Oktober 1491, bad ogsaa Kong Hans om at standse de Misligheder, som disse og andre Sørøverier forvoldte, „da Stæderne truede med at kalde sine Kjøbmænd tilbage fra Norge, hvilket ikke var nyttigt for Riget."[3]) Endnu i det følgende Aar undsagde imidlertid Fru Elitsa, der fremdeles levede og altsaa maa have naaet en meget høi Alder, paa ny Stæderne, ja Sagen stod endnu uopgjort ind i det følgende Aarhundrede. Striden dreiede sig blandt andet om en Mængde Fru Elitsa tilhørende Klenodier, som hun Aaret efter Mandens Død havde maattet overlade Kjøbmændene i Bergen som Depositum.[4]) Olafs og Elitsas Dattersøn, Nils Brahe, afstod i 1511 sin Ret til disse til Kongen, der, for at gjøre det saaledes erhvervede Krav gjeldende, under sin Feide med Hansestæderne lod optage fire Bergefarere.[5]) I April 1513 gjentog Nils Brahe sin Overdragelse af denne Fordring til Fordel for Chri-

[1]) Dipl. Norv. II, S. 705, 707.

[2]) Udførligere Oplysninger i Casper Weinreichs Danziger Chronik, Scriptores Rer. Pruss., hg. v. Hirsch, Töppen u. Strehlke, IV, Lpz. 1870, S. 788, cfr. 789.

[3]) Dipl. Norv. VI, S. 646.

[4]) Dipl. Norv. VI, S. 581.

[5]) Dipl. Norv. II, S. 761.

stiern II, som kort iforveien havde efterfulgt sin Fader paa Thronen.[1]) Men endnu 11 Aar senere, da Christiern II som landflygtig Mand udgav et Stridsskrift mod Lybekkerne, der naturligvis især dvæler ved hans eget Mellemværende med disse hans bitre Fiender, blev Begivenheden af 1455 ikke glemt. Olaf Nilssøn nævnes vistnok ikke i Stridsskriftet, men derimod opregnes Drabet paa Biskop Thorleif mellem Lybekkernes forbryderske Handlinger i Norge.[2])

Den nysnævnte Nils Brahe, Hr. Olafs Dattersøn, havde arvet sin Mødreneslægts urolige og krigerske Natur. Efter et Liv, vistnok rigt paa Strid og Kiv, tog han i den skaanske Bondekrig 1525 Parti med Bønderne og flygtede efter disses Nederlag til Meklenburg, men blev, da han atter vovede sig over til Skaane, fangen og omsider henrettet paa Gammeltorv i Kjøbenhavn 1529.[3]) Hans Gods faldt i hans Fienders Hænder, og ifølge en Beretning, hvis Paalidelighed dog neppe er sikker, skulde han endnu have havt i sin Besiddelse adskilligt Sølv, hidrørende fra Morfaderen Hr. Olafs Kaperkrige.[4])

[1]) Dipl. Norv. II, S. 769.

[2]) „Adjungitur et illud, quod ante aliquot annos episcopum Bergensem, regium consiliarium, post multa nefanda, pontificia infula ac vestitu ornatum et venerabile eucharistiae sacramentum manu tenentem sacrosancto salvatoris corpore in terram conjecto et pessumdato & ambabus resecatis manibus atrocissime trucidarint." Illustr. Principis Chr. IIdi ad Lubecensium articulos Responsio, autore Corn. Sceppero (1524). O, 1.

[3]) Allen, De tre nordiske Rigers Historie, V, S. 69—72.

[4]) „Fru Elitsa hade dolt sin mans klenodier (deribland 344 silfverbägare) och gaf dem til sin dotterson Nils. Då han förlorade sitt lif, föllo klenodierne till Danska kronan." De la Gardiska Archivet, III, S. 120.

X.

Krigsbegivenheder paa Rigsgrændsen, fornemmelig i Baahuslen, 1455–1456. Hr. Kolbjørn Gersts Nederlag. Hr. Thord Bondes Seire og Død.

Vi vende nu tilbage til Krigen mellem Nordens Konger, der atter var udbrudt, efterat det ikke var blevet til noget med Fornyelsen af den til Pintse 1455 udløbne Vaabenstilstand. Som vi have hørt, var i Slutningen af Juni Lødøse hjemsøgt af de Danske og Norske og Elfsborg erhvervet af Christiern ved Overenskomst med Hr. Olaf Nilssøn. Dette Slot, som Kongen beholdt lige til 1471, synes nu at være overdraget Hr. Kolbjørn Gerst,[1]) der en Tidlang, lige siden 1441, havde været forlenet med Baahus. Hr. Kolbjørn (Arnaldssøn) Gerst træder overhovedet ved denne Tid i Forgrunden som Krigsanfører. Han var en af de mange norske Herrer ved den Tid, om hvis Familieforhold, Personlighed og Levnetsomstændigheder kun lidet kjendes. Allerede 1437 forekommer han som Rigsraad. Sit Gods og sit meste Tilhold har han havt i Smaalenene. Hans Hustru Christina var en Datter af Hr. Jon Hjerne, og han har altsaa idetmindste ved sit Giftermaal hørt til den allerfornemste Kreds.[2])

[1]) Styffe, Skandinavien under Unionstiden, S. 111.

[2]) Udgiverne af Dipl. Norv. (IX, S. 332) gjette paa, at Hr. Kolbjørns Frue, Chri-

Paa svensk Side optræder Kong Karls Fætter, Hr. Thord Karlssøn Bonde, Sveriges Rigsmarsk, som Hærfører ved den danske og norske Grændse. Hr. Thord var en, som det synes, meget dygtig og i ethvert Fald af sine Krigsfolk og Landsmænd i det hele særdeles afholdt Mand, hvilket navnlig fremgaar deraf, at han er Rimkrønikens Helt og tillige besynges i anden samtidig Digtning.[1])

Hr. Thord tilbageslog først et dansk Angreb paa Smaaland, hvis Anfører vi ikke kjende. De Danske havde her opbygget en Skandse, der antages at have ligget paa Veien fra Skaane til Jønkøping, og som de havde kaldt Danaborg, hvilket Navn Folkevittigheden derpaa forandrede til Danasorg.[2]) Derpaa vendte han sig mod det for Sverige saa overordentlig vigtige Punkt, Gøtaelvens sydlige Munding, dengang dette Riges eneste Adgang til Nordsøen. For at skaffe sin Konge en Erstatning for Elfsborg, som var tabt, anlagde han her to nye Befæstninger, Billingsborg nær ved Udløbet og Guldborg ved den nuværende Skandse Gøta Lejon, og det heder, at der her aabnedes Havn for Englænderne, med hvem det ogsaa var naturligt nok for Sverige at knytte Forbin-

stina Jonsdatter, har været en Darre, men af et Dokument i Dipl. Norv. (VI, S. 520) sees, at hun har været en Hjerne. Neppe har hun dog været en Datter af Hr. Jon Hjernes Ægteskab med Hr. Sigurd Jonssøns Søster, thi i saa Tilfælde maatte Hr. Kolbjørns to Døtre, Cecilie og Begga, hans eneste kjendte Børn, vistnok have været med i den store Arv efter Junker Hans Sigurdssøn.

[1]) H. Hildebrand (Sveriges Historia från äldsta tid till våra dagar, förf. af Montelius m. fl., II, S. 314) forvexler denne Hr. Thord (Karlssøn) Bonde med en ganske anden Thord (Philippussøn) Bonde, naar han lader ham i 1455 ægte en Datter af en af Kong Christierns høitbetroede Mænd, Hr. Aage Axelssøn. Det rette Forhold sees hos Styffe, Bidrag till Skandin. Historia, III, CCLI—CCLII. En Forbindelse mellem Hr. Thord og Hr. Aages Datter vilde ved denne Tid være utænkelig.

[2]) Styffe, l. c. III, LXXXVII og de der citerede Kilder.

delser, da England stod i et fiendtligt Forhold baade til Kongen af Danmark og til de nu af ham vundne Hanseater.[1]) Foruden disse Borge anlagde han endnu en paa norsk Grund for at vinde fast Fod i Viken. Denne Fæstning kaldte han efter sin Konge Karlsborg, og den forekommer under dette Navn ogsaa længere ned i Tiden, indtil den ødelagdes i 1532 i Christiern IIs sidste Feide. Den antages at have ligget ved Aabyfjorden, omtrent midtveis mellem Gøtaelvens Munding og Svinesund.

I Vinteren 1455—1456 var det sandsynligvis, at der fra norsk Side foretoges et Angreb, udentvivl for om muligt at forstyrre eller erobre disse Fæstningsanlæg. Hr. Kolbjørn Gerst var Anfører, men desværre er den svenske Rimkrønike, hvis Fremstilling helst gaar ud paa at forherlige Hr. Thord Bonde, den eneste Kilde til Kundskab om dette Tog, det sidste af nogen Betydenhed i sit Slags for meget lange Tider. Det heder i Rimkrøniken,[2]) at Nordmændene udgjorde tre tusinde i Tallet, og at de vilde „fare mod Hr. Thords Slot", udentvivl Karlsborg, thi der tilføies, at Hr. Kolbjørn broutede med, at han snart skulde fordrive Svensken „af Norges Land". Nordmændene skulle have paatænkt et natligt Angreb paa Slottet, men Hr. Thord var ved Speidere underrettet om denne Plan og tillige om, hvor hans Fiender vare at træffe. Han

[1]) Styffe l. c. I v. Gherens utrykte Krønike heder det under 1454: „De Engelschen nemen by den Schagen VIII Schepe myt vissche. De brandeden de Strome van Bergen." I Mai 1456 sluttede Kong Christiern et Forbund med Carl VII af Frankrige imod England, der er et nyt Bevis paa den hule Ostentation, hvormed Christiern saa ofte fremtraadte ligeoverfor fjernere Magter. Han, som paa den Tid havde Hænderne fulde i Norden, forpligtede sig til at bistaa Frankrige til en Landgang i England med firti eller femti Krigsskibe og sex eller syv tusinde Mand. F. Schiern, Nyere historiske Studier, I, Kbh. 1875, S. 64. (Dumont, Corps universel diplomatique du droit des gens, Amsterdam 1725, Fol., T. III, partie I, p. 239—240).

[2]) Sv. Rimkrönikor, utg. af G. E. Klemming, III, S. 1—4.

begav sig da istedenfor at oppebie de Norskes Angreb selv afsted for at opsøge dem i Spidsen for sine Folk, kun trehundrede Mand, men alle udsøgte Hestfolk, medens Nordmændene, der sandsynligvis fordetmeste have været Bønder[1]) fra Viken og Nabobygderne, intet Rytteri havde. Af sine Folk skjulte nu Hr. Thord hundrede „Smaasvende" i en Skov og lod støde i Basuner og angribe med Resten. De Norske reiste en Borg af sine Slæder. Denne Slædeborg kunde Hr. Thord ikke bryde, men greb saa til den List at befale sine Folk at lade, som om de flygtede. Nu opgave Nordmændene sin gode Stilling i den Tanke at kunne forfølge og slaa Svenskerne, men Hr. Thord gjorde strax et kjækt Angreb med sine Ryttere, og de Norske holdt trods deres langt større Antal ikke Stand. Derimod forsøgte de paa atter at komme ind i sin Slædeborg, og da Hr. Thord formente dem dette, opstod en alvorlig Kamp, hvori den svenske Anfører fik to Heste skudte under sig. Han fik imidlertid i rette Tid Undsætning fra det i Skoven lagte Baghold, og skjønt Smaasvendene kun vare væbnede med Stager uden Jern, rømte Nordmændene i vild Flugt. Hr. Kolbjørn selv med endel af sine Mænd toges til Fange paa et Bjerg.[2]) Rimkrøniken forsikrer, at Hr. Thord mere end en Gang øvede tapre Bedrifter baade tillands og tilvands i denne Krig. Imidlertid tør man dog umulig fæste fuldkommen Lid til denne Skildring. Navnlig er Nordmændenes Antal udentvivl betydelig overdrevet for at stille Svenskernes Seir i et saa meget mere glimrende Lys, og naar man betænker den Overlegenhed, som et veløvet Hestfolk naturlig maatte

[1]) Rimkrøniken (l. c. S. 4) betegner dem ogsaa som „Almoge".

[2]) Rimkrøniken siger, at „Hr. Kolbjørn og alle hans Mænd" toges til Fange. At hele Bondehæren, der efter samme Krønike skulde udgjøre 3000, fangedes af 300, er dog utroligt. Jeg forstaar derfor ved „alle hans Mænd" kun alle dem, der vare om ham paa Bjerget.

have over en Skare Fodfolk, væsentlig bestaaende af Bønder, bliver dog Nederlaget let forklarligt.

Naar om Vinteren 1455—1456 dette for de Norske saa uheldige Slag er forefaldet, er, som sagt, ubekjendt. Heller ikke vide vi, hvor længe Hr. Kolbjørn har været Fange.[1])

Hr. Thord Bonde overlevede ikke længe sin Seir, men faldt allerede i Mai 1456 som Offer for Forræderi af en af hans mest betroede Tjenere, en dansk Mand, Jøsse Boson. At finde danske Tjenere hos svenske Herrer, selv om Rigerne vare i Krig med hinanden, var ikke paafaldende i hine Tider, allerhelst paa denne Kant hvor Mænd af alle tre Riger idelig færdedes sammen og den nationale Særfølelse, helst mellem Folk af lavere Stand, vistnok var meget svag. Jøsse, der naturligvis maa have havt andre af Marskens Tjenere i Ledtog med sig, gik ved Nattetid ind til denne, der selv i god Tro skal have aabnet ham Døren, og kløvede hans Hoved med sin Øxe. Derpaa seilede han sin Vei paa et Skib, som han i denne Hensigt havde liggende rede, og begav sig til de Danske, der, som det heder, vare i Nærheden, og med hvem Hr. Thord endog samme Dag skal have havt en Kamp.

Rimkrøniken retter den hadefulde, men ubevislige Sigtelse mod de Danske, at de skulde have underkjøbt Jøsse til hans Nidingsdaad.[2]) Det er forøvrigt mærkeligt, hvor ofte man i denne Periode

[1]) Han var paa Ørebro Slot den 28de December 1456, (Brings Handlingar, II, S. 248), men saasom han netop en Maaned tidligere, 28de November s. A., var tilstede i Kolbergs Kirke i Smaalenene og der afsluttede en Gaardhandel (Dipl. Norv. III, S. 611), har man ondt for at tro, at han da var ufri Mand, men maa snarere gjette paa, at han har været i Sverige for at underhandle om Stilstand eller lignende. At antage, at Slaget skulde have staaet i Mellemtiden, er selvfølgelig umuligt, da Hr. Thord paa den Tid var død.

[2]) Sv. Rimkrönikor, utg. af G. E. Klemming, II, S. 6—8, og Sveriges historiska og politiska visor, utg. af G. O. Hyltén-Cavallius og G. Stephens, I, Ørebro 1853, S. 140—142. Styffe søger (l. c. III, XCI) at gjøre det sandsynligt, at

hører Fortællinger om forræderske danske Tjenere i Sverige. De synes at høre til som staaende Figurer ved fremragende svenske Mænds Fald. Saaledes, da Hr. Aage Hanssøn Thott faldt i Fantehulen 1510, opkom der et Sagn om, at hans danske Tjener Lasse Frost var Skyld deri,[1]) ligesom ogsaa Hr. Sten Svantessøn Stures Fald 1520 tilskreves paa samme Maade en dansk Tjener, „hvem han havde elsket og udmærket fremfor sine Landsmænd".[2])

Jøsse Boson virkelig fra dansk Side har været hvervet til Mordet. Det ene af Indicierne, et Brev af 1464, betegner han imidlertid selv som „en tvetydig Autoritet", og det andet vil han søge deri, at Rimkrønikens Forfatter skal have kjendt Morderens Skriftefader og af ham hørt, at Jøsse siden ugentlig gik til Skrifte forat bekjende den Synd, at han paa dansk Opfordring dræbte Hr. Thord. Saadant forekommer mig ikke at kunne udledes af Rimkrønikens Ord. Det heder i denne (III, 8):

„Jösse Boson förraadde marsken och sveek,
Gudh maa giffua marsken syna naadh,
Än thaa at danska giffuo det raadh,
Hvaria wiku scriptadhe han siik,
Saa sade hans Scriptafadher för mik."

Men det forekommer idetmindste mig rimeligere at antage, at det var Hr. Thord Bonde selv, som pleiede at gaa til Skrifte hver Uge, og at Rimkrønikens Forf. har anført dette som Bevis paa sin Helts Fromhed og som noget, hvorpaa han grunder sit Haab om hans Sjels Salighed, — ikke at tale om, at det er langt rimeligere, at samme Forfatter har havt Leilighed til at kjende Hr. Thords svenske Skriftefader, end den danske Præst, for hvem Jøsse, der sikkerlig ikke vendte tilbage til Sverige, kunde tænkes at have skriftet i Danmark.

1) „A veteri familiari suo, Lassefrost dicto, proditus." Olai Magni Hist. de gentibus Septentr. Lib. XIII, cap. 49.

2) „Periit proditione satellitis Danici, quem indiscretius quam cautius prae ceteris indigenis diligebat et amabat, exemplo ad posteros relicto, ne talibus se confidant custodibus." Ibid. Lib. XI, cap. 24.

XI.

Karl Knutssøn mister Sveriges Krone. Christiern bliver Konge i alle tre Riger. Stort Rigsmøde i Skara af alle tre Rigers Raad. Det norske Raads nye Medlemmer. Junker Hans vælges til Thronfølger. Hartvig Kummedikes Fald. Geistlige Anliggender. Forhandlinger med Rostokkerne.

Den tapre og afholdte Marsks Død var et meget føleligt Tab for Kong Karl, hvis Magt nu mere og mere nærmede sig til sin Undergang. Han havde ikke forstaaet at vinde den Stand, hvoraf han selv var udgaaet, thi han opførte sig mere som sine forrige Standsfællers Rival, hvor det gjaldt at samle Gods og Penge, end som deres Konge, hvilket allerede en samtidig Historieskriver har fremhævet i en uden Tvivl meget træffende Charakteristik.[1])

Tiden var nu kommen for Karls gamle Fiende, Erkebiskop Jøns af Upsala, til at styrte ham fra Thronen. Erkebispen opslog

[1]) „Erat quippe Rex Carolus homo procerae et elegantis staturae, pulchrae faciei et per omnia corporis organa regiae dignitatis speciem praetendebat. Erat et homo callidi et sagacis ingenii, prudentis eloquii et cautus in responsis. In rebus vero bellicis minus, quam tali officio expediebat, instructus, meticulosus et timidus, et ad congregandam pecuniam et sibi providendum plurimum ingeniosus. Unde totum regnum et omnes obventiones et reditus suis usibus deputavit, feuda et castra paucis de militia concedendo, propter quod minus quam necesse erat, a nobilibus amabatur.“ Chronica Erici Olai, (Scr. Rer. Svec. II, 1, p. 159 160). Cfr. Styffe, l. c. III, XCIII.

i Januar 1457 sit Opsigelsesbrev paa sin Domkirkes Dør og nedlagde sine Insignier paa St. Eriks Skrin med de Ord, at han ikke vilde gjenoptage dem, førend det stod anderledes til i Riget. Kongen, der befandt sig i Østergøtland, ilede til Stockholm, men denne Stad blev snart indesluttet af hans mægtige Modstander. Denne vilde ikke indlade sig paa noget Forlig, og da Karl derhos mærkede, at han havde sine farligste Fiender i Stockholm selv, fandt han sin Stilling fortvivlet. Han skyndte sig da at redde saa meget som muligt af sit rørlige Gods, nedlagde noget af det i Forvaring hos Dominikanerne og lod Resten bringe over paa sine Skibe. Stadens Forsvar overdrog han til et Par af sine Mænd, hvoriblandt den fra de nordenfjeldske Grændsekrige bekjendte Jemtlænding Jøran Karlsson, og seilede saa Natten mellem 23de og 24de Februar afsted til Danzig. I Preussen rasede Krigen mellem Polen og den tydske Orden paa det værste. Den landflygtige Konge fandt en prægtig Modtagelse af Kong Kasimir og det med ham forbundne Danzigs Raad, og den polske Konge traadte strax i nærmere Forbindelse med ham. Karl laante Kasimir 15000 Mark Preussisk og erholdt til Gjengjæld nogle Landstrækninger i Vestpreussen som Len. Ogsaa Danzigerne laante Penge af Kong Karl.[1]) Denne var nu bleven en temmelig nær Nabo af sin gamle Uven, Kong Erik i Pommern, og skjønt denne nu gik paa Gravens Rand, lod han strax høre fra sig i denne Anledning. Erik skrev til sin Ven, Høimesteren af Preussen, og mindede om, at Karl Knutssøn var hans fødte Tjener og Undersaat, der havde svoret ham Troskab vel tre

[1]) Endnu 130 Aar senere gjordes et Forsøg paa at faa Pengene igjen af Danzigs Raad. Tiderne havde forandret sig, det var nu Kong Frederik II af Danmark, der reklamerede Pengene for sin Undersaat, Fru Gyrvhild Fadersdatter til Giske, Hr. Knut Alfssøns Datterdatter, der gjennem flere Kvindeled nedstammede fra Kong Karl. Skrivelser fra Frederik II af 24de Juni 1580 og 25de Juli 1587 i Klevenfeldts Samll. i det danske Geh.- Archiv. Gjeldsbrevet fandtes da endnu i Behold.

Gange. Han havde gjort Karl til Marsk og betroet ham Sveriges Rige, men denne havde opkastet sig selv til Konge og ladet sig krone. Nu var Karl fordreven, men det Gods, han havde medbragt, tilhørte næst Gud hans gamle Herre.[1])

Stockholms Slot overgaves allerede den femtende Marts, og Karls to Døtre, der vare forblevne der, sendtes efter Faderen til Preussen. Erkebiskoppen valgtes til Rigsforstander tilligemed den danskfødte Ridder Erik Axelssøn, men i Førstningen vovede man ikke at fremkomme med Forslag om at indkalde Christiern til den ledige Throne. Denne Konge var imidlertid ikke ledig. Allerede i Slutningen af Marts udfærdigede han fra Kjøbenhavn en Forsikring, rimeligvis kun bestemt til underhaanden at benyttes af hans svenske Venner, hvori han lovede, at alle Svenske, der havde lovlige Fordringer paa dansk og norsk Gods, atter skulde komme i Besiddelse af dette, om han blev Konge, at Sveriges Krav paa Gotland skulde have samme Gyldighed som før Krigen, og at gamle Traktater mellem de tre Riger skulde staa ved Magt. Dette Brev beseglедes til yderligere Sikkerhed af adskillige Rigsraader, hvoriblandt to norske, Ridderne Kolbjørn Gerst og Erik Bjørnssøn.[2]) Lignende Forsikringer gjentoges i den nærmest følgende Tid. Derpaa indfandt han sig ved Pintsetid personlig med en Flaade i den stockholmske Skjærgaard, idet han brugte som Paaskud for sin Ankomst, at han vilde hjelpe de Svenske imod Karls og den polske Konges mulige Angreb. Imidlertid sammenkaldte Erkebispen en Rigsdag til Kongevalg i Stockholm, og Christiern udstedte fra sin Flaade den 22de Juni en ny Erklæring, hvori han lovede, at om han blev valgt, skulde hverken han eller hans Dronning tilkjøbe eller

[1]) Eriks Brev til Høimesteren, Rügenvalde, Onsdag efter Lætare (30te Marts) 1457. Afskr. fra Kønigsberg i Geh.-Archivet.

[2]) Hadorph II, S. 194 fgg.

tilpante sig adeligt Gods, ikke bortforlene Slotte uden Adelens Samtykke og overholde alle gamle Forbundsbreve mellem de tre Riger, alene med Undtagelse af Halmstadkongressens Beslutninger af 1450, der maatte undtages, fordi Karl Knutssøn i denne var erkjendt som Sveriges retmæssige Konge. Ligeledes vilde han strax gjenforene med Sverige de Slotte og Landskaber af dette Rige, som for Tiden vare i hans Besiddelse, ganske som Margareta i 1388 lovede at gjengive Sverige dets gamle Landemærker. Om Høiheden over Gotland samt om andre Anliggender, alle de tre Riger vedkommende, skulde forhandles paa et Møde af alle tre Rigers Raad.[1]) Efterat Christiern havde afgivet disse Løfter, lykkedes det hans svenske Venner at sætte hans Valg igjennem allerede den følgende Dag. St. Hansdag holdt han sit Indtog i Stockholm, modtagen af en festlig Procession, i hvilken Dominikanerne, der ved den Tid vare samlede fra alle tre Riger til et stort Provindsmøde, antages at have spillet en fremtrædende Rolle. Den 2den Juli foregik Hyldingen ved Mora Sten og Dagen efter Kroningen i Upsala. Omtrent samtidig med disse Begivenheder havde Hr. Erik Axelssøn været virksom for Christiern i Finland, hvor Karl Knutssøns Anseelse længst havde holdt sig. Unionskongen blev ogsaa her anerkjendt som Herre.[2])

[1]) Hadorph II, S. 197—199.

[2]) I et Partiskrift af 1466, der, ligesom nogle allerede omtalte norske, udgik i „Almuens“ Navn og bærer Navn af „Danske Konung Christierns Handel“ (trykt i Handl. rör. Skandin. Hist. V, S. 1—17), fortælles, at ogsaa Norges Rigsraad skulde have medvirket til Karls Afsættelse og Christierns Valg i Sverige. Det heder nemlig (S. 6): „Thå kom sidan Norges herskap en her i Sverige, och the lyssnade och lögho för enfålloga almoghe och finghe them till hjelp ok fördriffuo thera retta herra Konung Karl, och blindade them dieffulen såra“ o. s. v. Men da Intet forøvrigt vides om en saadan Virksomhed fra norsk Side, har jeg ikke vovet at optage denne Beretning som historisk paalidelig.

Atter havde altsaa Christiern været heldig og beherskede nu tre Riger, der tilsammentagne udgjorde en Landmasse større end nogen anden samtidig europæisk Fyrstes Besiddelser. Udstrækningen af Danmark, Norge og dets Skatlande, Sverige og Finland kan anslaaes til omtrent 23,000 Kvadratmile, foruden de store Strækninger østlig for Vardøhus, hvorpaa Norge endnu gjorde Fordring.[1]) Og hertil kunde Christiern gjøre Regning paa med Tiden at føie ogsaa Hertugdømmet Slesvig og Grevskabet Holsten, hvorved hans Magt vilde blive større end alle danske og nordiske Kongers siden Knud den Mægtiges Dage.

Kongen lod strax efter Kroningen de „gode gamle Bebindelser“ mellem de tre Riger stadfæste paa et Raadsmøde af tyve svenske Raader (16de Juli 1457). Derefter forblev han en lang Tid i Sverige for at bringe dette Riges Anliggender i Orden, og uddelte dets Len mellem sine Tilhængere. Selvfølgelig kom de svenske Herrer, der i de forløbne Aar havde forladt Karl Knutssøn og begivet sig til Danmark, ikke til at staa tilbage. Derefter var Christiern betænkt paa saa snart som muligt at sikre Unionens Bestaaen ogsaa for Fremtiden. Det gjaldt da først og fremst at se Thronfølgen ordnet. Hans ældste Søn, Olaf, var død som spæd, og samme Skjebne havde rammet ogsaa den anden, Knud, der var opkaldt efter Danmarks Landshelgen. Den tredie Søn, Hans, der bar sin Morfader Alchymistens Navn og nu gik i sit tredie Aar, var altsaa den naturlige Thronfølger. Han var allerede for nogen Tid siden bleven valgt af Danmarks Rigsraad og hyldet paa Landsthingene i dette Rige, og nu skulde de to øvrige Riger bevæges til at følge dette Exempel.

Til den Ende sammenkaldtes et Møde af alle tre Rigers Raad til Januar 1458. Det skulde holdes i Skara, hvorhen Kongen

[1]) Styffe, Skandinavien under Unionstiden, S. 1.

ved den Tid skulde komme paa sin Eriksgata, hvilken han nu efter gammel Skik foretog omkring i Riget. Mødet var allerede tillyst i Oktober.[1])

Vestergøtlands ældgamle Bispestad Skara var et Sted, hvortil der allerede forlængst knyttede sig Minder ogsaa fra Norges Fortid. Her havde Erkebiskop Jon Raude i 1282 fundet Døden som landflygtig Mand, og her havde i 1339 Kong Magnus Erikssøn forligt sig med sin Frænde Sigurd Hafthorssøn og flere norske Stormænd, der havde gjort Oprør i Forening med denne. I en senere Tid havde der været hyppige Berøringer i geistlig Henseende mellem Oslo og Skara. Nu mødte der en talrig Forsamling af norske Rigsraader. Af Geistlige saa man tre Biskopper, nemlig den oftere omtalte Gunnar Thorgardssøn af Hamar, Gunnar Holk af Oslo og Sigurd Bjørnssøn af Stavanger, derhos paa Erkestiftets Vegne Olaf Throndssøn, endvidere Ivar Vikingssøn, Provst i Oslo og Kantsler, Sven, Dekanus i Throndhjems Kapitel, samt Finboge, Erkedegn i Bergen. Denne sidstnævnte, som kort efter blev Biskop i denne By, har vistnok allerede nu været sit Stifts egentlige Forstander, thi Bergen havde siden Thorleifs voldsomme Død i 1455 egentlig ingen Bisp havt. Kapitlet havde efter Kongens Ønske valgt en dansk Mand, Joachim Grubbe, men Paven havde ikke villet give ham den Dispensation, han tiltrængte paa Grund af sin unge Alder, men ved Provision beskikket en Italiener, Paulus Justiniani, til Thorleifs Eftermand, og denne fremmede Mand synes aldrig at være kommen til sit Bispesæde.[2]) Af verdslige Raader mødte Ridderne Kolbjørn Gerst, Jon Smør, Henrik Jenssøn, Alf Knutssøn, Torgaut Bengtssøn, Jon Pederssøn, Henning Augustin, Aslak Thuressøn, Ravald Nilssøn og Einar Fluga, Væbnerne Her-

[1]) Dipl. Norv. V, S. 585.
[2]) R. Keyser, Den norske Kirkes Historie, II, S. 558.

laug Pederssøn og Engelbrekt Steffenssøn samt fire Lagmænd, Jens i Bergen, Haavard i Oslo, Erik i Stavanger og Aslak i Viken.[1]) Desuden var der, som vi skulle høre, flere andre norske Mænd tilstede, ligesom norske Anliggender ogsaa havde hidkaldt tydske Udsendinge. Hvor mange danske Raader der har indfundet sig, vides ikke; Antallet af svenske Raader synes ikke at have oversteget de norskes.[2])

Af de ovennævnte norske Rigsraader har aabenbart en stor Del først ganske nylig faaet Plads i Raadet. Dette er saaledes Tilfældet med Jon (Svalessøn) Smør, Søn af en af Erik af Pommerns Raader[3]) og i den følgende Tid selv en fremtrædende Mand, Hr. Alf Knutssøn, om hvem mere nedenfor, Hr. Jon Pederssøn, en ganske ubekjendt Mand, Hr. Henning Augustin, uden Tvivl af svensk eller svensk-tydsk Herkomst, men paa mødrene Side nedstammende fra Darrerne,[4]) Hr. Aslak Thuressøn (Baat) og Hr. Einar Fluga, Karl Knutssøns fordums Statholdere i det Nordenfjeldske, Hr. Ravald Nilssøn, der 1442—1448 nævnes som Lagmand paa Oplandene,[5]) men derefter i flere Aar ikke omtales, indtil han 1457 optræder som Ridder og Lagmand paa „Steg", altsaa i Nordlandene,[6]) ikke usandsynlig en svensk Mand og Hr. Erik Sæmundssøns Svigersøn. Dernæst er Ordenen, i hvilken Raaderne nævnes, meget paafaldende. I Almindelighed iagttoges det nemlig i hine Dage med stor Nøiagtighed, at Rigsraadernes Navne og Segl anbragtes efter deres indbyrdes Anciennetet som saadanne, men her

[1]) Dipl. Chr. Primi p. 83.
[2]) Ibid. p. 85—86.
[3]) Om Hr. Svale Jonssøn Smør se Dipl. Norv. I, S. 506, VI, S. 416, VIII, S. 303, 307.
[4]) Sandsynligvis Søn af Jakob Augustin og Kirstina Darre, Dipl. Norv. II, S. 527.
[5]) Dipl. Norv. V, S. 514. VIII, S. 361.
[6]) Dipl. Norv. II, S. 612. Endnu 1461 nævnes han som Lagmand her, men har 1469 faaet sit gamle Embede paa Oplandene tilbage. Dipl. Norv. V, S. 627.

have vi f. Ex. Jon Smør foran Hr. Henrik Jenssøn, der var Rigsraad i 1450, ja endog foran Hr. Thorgaut Bengtssøn, der sad i Raadet allerede 1440,[1]) og de følgende nye Raader have Plads foran Herlaug Pederssøn og Engelbrekt Steffenssøn, der ligeledes allerede tidligere forekomme i Rigsraadet. Forklaringsgrunden kan neppe være nogen anden, end at de nye Raadsherrer eller dog i al Fald de fleste af dem have været gamle Tilhængere af Kong Karl, og at denne har givet dem Plads i Raadet og vistnok tillige slaaet dem til Riddere i Throndhjem 1449. Kong Christiern og det seirende Parti har derimod ikke villet anerkjende dem som Rigsraader, og de have da maattet holde sig tilbage eller endog tildels flygte til Sverige. Men idet Christierns svenske Tilhængere efter Karls Fald gjenindsattes i sine forrige Rettigheder, er der udentvivl samtidig indtraadt en Forsoning mellem Kongen og hans emigrerede norske Modstandere, der nu have indtraadt igjen i den Stilling, Kong Karl i sin Tid havde givet dem. Men selv paa denne Maade kan dog ikke Ordenen, i hvilken Raaderne her nævnes, overalt forklares.

Det maatte ogsaa ved denne Tid være Christiern særlig magtpaaliggende at vinde Aristokratiet for sig, da han, som nys anført, vilde se sin Søn Hans valgt til Thronfølger ogsaa i Sverige og Norge. Han henvendte sig i denne Sag først til Norges Raad, hos hvilket han vel har ventet mindst Modstand, og dette opfyldte hans Begjæring. Den 19de Januar 1458 udstedtes Valgbrevet. Raadet erklærede i dette, at Norges Indbyggere havde lidt stor Skade og

[1]) Dipl Norv. IV, S. 642. Samme Thorgaut Bengtssøn eiede Gods i Gudbrandsdalen og var rimeligvis en Søn af Benedikt eller Bengt Nikolassøn, der i Dronning Margaretas Tid havde været Foged paa Akershus. At Hr. Thorgaut var beslægtet med Hr. Bengt Harniktssøn, sees deraf, at han 1448 tog Arv efter ham. Dipl. Norv. VIII, S. 361.

Fordærv i de senere Aar, fordi de gamle gode Bebindelser imellem de tre Riger ikke vare blevne staaende ved Magt „for Kong Karls vældige Ophøielses Skyld“, men efterat Gud med sin Miskund og Naade havde føiet det saa, at Rigerne atter vare komne sammen i kjærlig Fred og Endrægtighed, havde man nu, forat hindre, at nogen i Fremtiden ulovlig skulde trænge sig til Norges Krone, saaledes som Kong Karl gjorde i Sverige, lovet efter Kong Christierns Død strax at annamme hans ældste da levende Søn til Norges Konge. De øvrige Børn, som Christiern maatte efterlade, skulde ærlig forsørges af Rigets Rente efter Raadets Raad, saavelsom ogsaa Dronning Dorothea, om hun overlevede sin Mand. Hende skulde det ogsaa tilkomme i fornødent Fald at føre Formynderskab for sin Søn tilligemed dem af Norges indfødte Mænd, som Christiern selv dertil maatte beskikke.[1]) To Dage efter udstedte ogsaa Sveriges Raad et lignende Valgbrev,[2]) som Kongen senere paa forskjellige Maader søgte at faa bekræftet ved nye Akter.[3]) At desforuden ogsaa alle tre Rigers Raad i Forening skulle have fattet en Beslutning om Thronfølgen, anføres i et enkelt Kildeskrift, men dog kun som et Rygte.[4])

Mellem de Raader, som beseglede det norske Valgbrev, savne vi et af de anseligste Navne, nemlig Hr. Hartvig Krummedikes. Han var dog ingenlunde, hvad man lettest kunde falde paa at tro, fraværende ved denne vigtige Leilighed. Tvertimod spillede han ogsaa her en Hovedrolle, men rigtignok paa en ganske ny og ham

[1]) Dipl. Norv. III, S. 614.

[2]) Dipl. Chr. Primi, p. 86.

[3]) Huitfeldt, S. 881.

[4]) „Facta est dieta in civitate Skaris, ubi congregatis consiliariis omnibus (!) trium regnorum, Sveciae, Daciae et Norvegiae concluserunt inter cetera, pro mortuo rege Christierno eligatur filius ejus in regem trium regnorum, sicut dicitur.“ Diar. Vadsten. ed. Benzelius, p. 114.

uvant Maade. Med hans glimrende Dage var det nu forbi, og Mødet i Skara blev Vendepunktet i hans politiske Liv.

Allerede tidligere have vi seet Spor til, at Hartvig Krummedikes Hensynsløshed havde skaffet ham Fiender, og at i 1453 navnlig flere Geistlige beklagede sig over ham. Nu var udentvivl hans Fienders Tal forøget, og i ethvert Fald var deres Magt bleven større efter Emigranternes Tilbagekomst og Gjenoptagelse i Raadet. Navnlig havde han allerede ved denne Tid en mægtig og uforsonlig Uven i Hr. Alf Knutssøn af Familien tre Roser. Denne Mand, som fra nu af spiller en betydelig Rolle i Norge, var paa fædrene Side af svensk Byrd, men Moderen, Agnes, var norsk og en Datter af den norske Rigsraad Hr. Alf Haraldssøn Bolt i dennes Ægteskab med Katharina, Søster af Hr. Sigurd Jonssøn, hvorved Hr. Alf Knutssøn altsaa nedstammede fra Kong Haakon V. Naar denne Alf er kommen til Norge, vides ikke.[1]) Den Plads, han har faaet i Rækken af de norske Raader ved Skara-Mødet, kunde tyde paa, at ogsaa han i sin Tid har været en af Kong Karls Mænd, men i ethvert Tilfælde har han allerede længe før dennes Afsættelse fra Sveriges Throne forsonet sig med Christiern, thi i 1454 var han dennes Hofsinde og forlenedes af ham med Solør paa samme Vilkaar, som hans Frænde, Hr. Sigurd Jonssøn, tidligere havde havt det.[2]) Formodentlig var han allerede dengang bleven gift med den rige Fru Magnhild Oddsdatter, barnløs Enke efter den ovenfor nævnte, i Kong Christophers Tid myrdede Rigsraad Hr. Benkt Harniktssøn. Med hende fik han anselige Midler, og disse Ægtefolk forøgede i den følgende Menneskealder sit Gods ved fordelagtige Eiendomskjøb i stor Maalestok og med en Iver, som

[1]) Huitfeldts Angivelse (S. 830), at han allerede 1442 var Ridder og Rigsraad, er urigtig.

[2]) Dipl. Norv. II, S. 605.

ikke i mindste Maade stod tilbage for Hartvig Krummedikes egen, noget hvorom en talrig Mængde Dokumenter endnu vidner. Hvad der har været den egentlige Anledning til Alfs og Hartvigs Uvenskab, siges intetsteds, men allerede den Omstændighed, at Alfs svenske Broder Jøns var Hr. Erik Sæmundssøns Svigersøn, er et Vink. Hr. Hartvigs fornemme Fiender, læge og lærde, klagede nu over ham til Kongen, og der er Spor til, at ogsaa Folk af ringere Stand have indfundet sig i Skara for at frembringe sine Kæremaal over den hidtil saa mægtige Mand.[1]) Kongen skyldte ganske vist Hartvig Krummedike stor Erkjendtlighed for de betydelige Tjenester, han havde vist ham lige siden 1449, og havde ogsaa, idetmindste i Begyndelsen, udmærket ham i fortrinlig Grad.[2]) Men nu lod Kongen Hartvig falde. Denne maatte den 21de Januar udstede et Dokument, der indeholder, at Kongen har bilagt al den Trætte og Tvedragt, som har været mellem ham, Hartvig, og Læge og Lærde i Norge, dog den Beskyldning, som Hr. Alf Knutssøn siger sig at have til ham, undtagen, samt at Kongen naadig har eftergivet ham den Tiltale, som han selv kunde have til ham i de samme Sager. Men derfor, heder det videre, har Hartvig nu ogsaa opladt og givet fra sig alle de Breve, Kongen har givet ham, saavel Pante- som Forleningsbreve, saavel lydende paa Livstid som paa visse Aar og baade paa hans eget og Hustrus Navn, Hustruens

[1]) En Elling Amundssøn fra Bønsnes i Hole paa Ringerike indfandt sig saaledes for at klage paa Hartvig for „Kongen og Rigsens Raad af Danmark, Sverig og Norge", hvilket siden kom ham dyrt at staa. Dipl. Norv. I, S. 623. Her staar (3die Linie f. o.) Skane, men ved Undersøgelse af Originalbrevet befandtes, overensstemmende med min Formodning, at der skal læses Skare.

[2]) I Dipl. Norv. III, S. 612 kaldes Hartvig paafaldende nok atter Norges Drost. Cfr. Nye Danske Mag. VI, S. 36, Krafts Beskr. over Norge, II, S. 872 (1ste Udg.). Heraf at slutte, at han paany er bleven udnævnt til dette Embede, vilde dog være overilet.

danske Fædrenearv dog undtagen.[1]) Hartvig mistede saaledes sine samtlige Len, og skjønt derom intet udtrykkeligt meldes, er han udentvivl ogsaa bleven fjernet fra sin Stilling som Rigsraad. Hvad der har bevæget Kongen til at opofre en Tjener, der havde aflagt saadanne Prøver paa sin Brugbarhed, er dog neppe vanskeligt at se. Christiern har villet sætte sin Søns Valg igjennem, og Rigsraadsmajoriteten har ladet ham forstaa, at den som Pris for sin Imødekommenhed i dette Punkt forlangte, at Hartvig Krummedike skulde afsættes. Det hører ikke hid at fortælle om Hartvigs senere Aar. Han fik forøvrigt efter nogen Tids Forløb Akershus Slot tilbage.[2]) Hans Uvenskab med Alf Knutssøn vedvarede, skjønt Hartvig tilbød Forlig, ikke alene gjennem begges Livstid, men det nedarvedes til deres Sønner, og disses Fiendskab øvede, som bekjendt, i Begyndelsen af det følgende Aarhundrede en afgjørende Indflydelse paa Norges Skjebne.

Det ser ud, som om Hartvig Krummedike ikke har været den eneste af Kongens Embedsmænd, som ved denne Leilighed er bleven fjernet fra sin Stilling efter Nordmændenes Klage,[3]) men hvilke andre det er gaaet ud over, har jeg ikke formaaet at paavise.

Leiligheden var overhovedet gunstig til at opnaa Indrømmelser af Kongen, og Geistligheden benyttede sig ogsaa heraf til at fremme sine særlige Interesser. Som vi have hørt, var ved Karl Knutssøns Kroning Magnus Lagabøters Overenskomst med Kirken

[1]) Dipl. Norv. II, S. 617.

[2]) I et Dokument af 10de Febr. 1459 (Dipl. Norv. VII, S. 454) heder det: „Hr. Hartvig Krummedike, som da (1457) var Høvedsmand paa Akershus“, men allerede i Marts 1461 var han atter bleven forlenet med Slottet (Dipl. Norv. IX, S. 313). Om han er gjenoptagen i Raadet, er uvist, dog synes et Brev af 1462 (Nor, III, 3, S. 57) at tyde derpaa.

[3]) Kongen skriver nemlig til Oslos Borgere den 20de Januar: „Have vi nu skilt Eder ved dem, som umilde have været og Ufred have voldet“, hvilket antyder en Afsættelse af Flere. Dipl. Norv. VI, S. 587.

bleven bekræftet. Denne Kong Karls Stadfæstelse var naturligvis bleven betydningsløs, men for nogle Maaneder siden, i Oktober 1457, havde Christiern givet det svenske Præsteskab nye og udstrakte Privilegier[1]), og de norske Biskopper og Prælater fik da, som det let begribes, Lyst til at opnaa lignende Begunstigelser. Den gamle Akt blev derfor nu atter fremdragen, og Kongen fandt sig i at bekræfte den (21de Januar 1458). Det er dog med Rette bleven fremhævet,[2]) at Karls Bekræftelse havde været langt mere vidtgaaende end Christierns. Karl havde uden noget Forbehold lovet ikke at befatte sig med kirkelige Sager udenfor hvad de „gamle compositiones" indeholdt, medens Christiern vel ogsaa stadfæstede disse, men kun i Forbigaaende og saaledes, at hans Indrømmelser egentlig kun gjaldt Biskoppernes Dommermyndighed. Lagmændene skulde indføre denne Kongens Vedtagelse i sine Lovbøger, „for at de skulde vide at rette sig derefter og ikke befatte sig med den hellige Kirkes Maalemner".[3]) Hvorvidt imidlertid dette i den følgende Tid er blevet overholdt, er vanskeligt at sige. Sagen kom atter frem ved Christiern II's Kroning i Oslo 1514.[4])

En Rettighed, som Nidaros Erkestol tidligere havde besiddet, og som var den tilstaaet i Magnus Lagabøters Overenskomst med Kirken, var Myntretten. Erik Magnussøns Formyndere havde berøvet Erkebiskoppen denne Ret, og den var siden ikke bleven udøvet. Sandsynligvis har det været i Medhold af Christierns Bekræftelse af de „gamle compositiones", at Erkebiskopperne siden igjen begyndte at slaa Mynt. Dette vides dog ikke at være skeet under Olaf Throndssøn, men først under hans Eftermand, Gaute Ivarssøn.[5])

[1]) Handl. rör. Skandin. Hist., VII, S. 1 fgg.
[2]) Styffe, l. c. III, CXXXI.
[3]) Suhms gl. Samlinger I, 2, S. 142. Dipl. Norv. IV, S. 690.
[4]) Dipl. Norv. IV, S. 786.
[5]) C. J. Schive, Norges Mynter i Middelalderen, S. XXVI, 152.

Endelig maatte Kongen i Skara atter tage under Behandling en Sag, der i hans hele Regjeringstid idelig havde voldt og fremdeles skulde volde Vanskeligheder og Fortræd, nemlig Handelsforholdene i Oslo. Allerede i det trettende Aarhundredes Slutning havde ogsaa i de søndenfjeldske Byer tydske Kjøbmænd trængt sig ind og ved sin overlegne Forretningsdygtighed og større Kapital mere og mere hævet sig paa de indfødte Borgeres Bekostning, og ligesom i Bergen havde der ogsaa dannet sig tydske Haandverkerkolonier i Oslo og i Tønsberg. I disse to Byer vare ikke, saaledes som i Bergen, Hanseaterne i Almindelighed privilegerede, men det var en enkelt Stad, Rostok, der havde skaffet sig større og større Særrettigheder. Som allerede ovenfor omtalt havde disse i Slutningen af Christopher af Bayerns Dage antaget en Udstrækning, der truede med at gjøre Borgerskabets egen Virksomhed til Intet, et Bevis blandt flere paa, at den bekjendte Fortælling om Christophers store Planer til at frigjøre sine Lande fra Hanseaternes Handelsaag neppe er grundet. Han havde 1447 tilladt Rostokkerne at drive Handel med fremmede Kjøbmænd, som kom til Oslo, Tønsberg og Viken, eller, som man kaldte det, at „sælge og kjøbe Gjest med Gjest“; de fik Lov til at blive liggende i Vinterleie og føre egen Husholdning, og Borgerne skulde endog være forpligtede til at udleie dem sine Huse, ligesom det ogsaa tillodes de Fremmede at handle umiddelbart med Bønderne ikke alene i det Store, men ogsaa efter Alnemaal og i Lispundvis. Derimod var der ikke Tale om, at Rostokkerne i mindste Maade skulde bidrage til Byens Byrder og Udgifter. De vare skattefrie, og „naar de havde samlet sig Pungen fuld, gave de dennem ud af Riget til Rostok med Rigdommen, og Armod blev tilstede i Riget igjen.“

Det var indlysende, at Borgerskabet kun yderst modstræbende

fandt sig i et saa ødelæggende Kongebud, som Kong Christopher desuden havde udstedt ikke alene udenfor Norges Grændser, men endog uden Rigsraadets Medvirkning. Imidlertid var Christiern I kommen paa Thronen og havde bekræftet sin Forgjængers Brev to Gange, 1451 og 1453, dog begge Gange kun midlertidigt og indtil videre. I 1455 havde han atter givet en Stadfæstelse ved Mødet i Flensborg, og denne Gang vel at mærke en ubetinget,[1]) men denne var ikke, saaledes som de vendiske Stæders Privilegier i Almindelighed, bleven vedtaget af Rigsraadet ved dettes Møde med Kongen paa Elfsborg samme Aar. Som vi vide, havde der her været stærk Opposition imod en endelig og bindende Bekræftelse paa hine Privilegier, skjønt Raadet som sædvanligt tilsidst havde maattet give efter, men i den særligt rostokske Sag har dog Oppositionen foreløbig seiret. Dette hindrede dog ikke Christiern fra Aaret efter, 12te Marts 1456, da han selv paa et af sine mange Besøg i Nordtydskland gjestede Rostok, at udstede en ny, altsaa en fjerde, Bekræftelse, der udtrykkelig erklæredes at gjelde for hans hele Levetid.[2]) Disse gjentagne Bekræftelser ere talende Vidnesbyrd nok om idelige Sammenstød mellem de Fremmede og Borgerne i Oslo og Tønsberg, om hvis Enkeltheder Historien som sædvanligt tier.

At heftige Rivninger vistnok netop i den sidste Tid havde fundet Sted, kan sluttes deraf, at begge Parter, Oslos Borgere og Rostokkerne, lode møde i Skara og begge høirøstet forlangte Ret hos Kongen. At denne har befundet sig i en vanskelig Stilling, er klart, saameget mere, som Rigsraadet var tilstede og netop nu, som vi vide, havde det i sin Magt at øve et kraftigt Tryk paa Christiern. Paa den anden Side skulde man tro, at en enkelt

[1]) Nor, III, 3, S. 53. De her paaberaabte Rigsraader vare kun danske.
[2]) Dipl. Norv. III, S. 606.

Hansestad nu, efterat Sveriges Gjenforening med de to øvrige Riger var gjennemført og en Opstand i hint Rige endnu ikke var at forudse, ikke kunde stille høie Fordringer. Det bliver derfor sandsynligt, skjønt det neppe ligefrem kan bevises, at Rostokkerne ved at forstrække Christiern med Penge i hans jevnlige Finantsnød have bragt ham i en saadan Stilling, at han har havt ondt ved at komme fra dem.

Imidlertid maatte han for Øieblikket ved sit Svar se til, om muligt, at stille begge Parter tilfreds. Han maatte erkjende, at de norske Borgeres og Stædernes Privilegier „løde meget mod hverandre i flere Artikler og Punkter". Men nu havde han netop havt flere „kostelige Ærinder" fore, hvorpaa der laa den største Magt for alle Norges Indbyggere, for at sætte et godt og ærligt Regimente i Riget. De, som havde været umilde og voldt Ufred i Landet, havde han nu fjernet, og — naar han selv kom ind i Riget, skulde begge Parters Breve randsages og alles Gavn og Nytte befordres. Midlertidig traf han da nogle Bestemmelser for Handelen i Oslo og befalede, at Biskoppen, Gunnar Holk, der synes at have været et Slags Mægler under denne Sags Forhandling, Provsten ved Mariakirken samt Jon Bjørnssøn, udentvivl Hartvig Krummedikes Eftermand som Befalingsmand paa Akershus,[1]) skulde sætte Taxter paa Kjøbmændenes Indførselsartikler.[2]) Men denne Sag blev ligesaalidet denne Gang som ved senere Forhandlinger bragt i Orden. Dens fordærvelige Følger vedvarede langt ind i det følgende Aarhundrede.

[1]) Maaske den samme, der senere var Befalingsmand i Bergen.

[2]) Lange i Norsk Tidsskrift, I, S. 269—275. Dipl. Norv. VI, S. 586.

Paa dette Punkt afbryder jeg for denne Gang Fremstillingen af Christiern I's norske Historie. I de her omhandlede Aar er denne, som man vil have seet, rig paa vigtige Begivenheder, der for lange Tider øvede Indflydelse paa Norges Skjebne, og hvis Eftervirkninger mægtigt spores den Dag idag. Og om de levnede Vidnesbyrd langtfra ikke ere saa oplysende, som man kunde ønske, gjøre de dog en sammenhængende historisk Fortælling mulig. Det samme kan ikke siges om den følgende og længere Del af Kong Christierns Regjering. Norges Deltagelse i Rigernes politiske Anliggender er i dette Tidsrum saare ubetydelig, de særlig norske Begivenheder faa og Kilderne saa sparsomme, at et helt Billede af Periodens Hændelser vanskeligt kan gives.

Daae, L. Kong Christiern den förstes.		D2